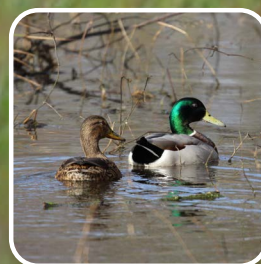

Faunabeheerplan wildsoorten Zuid-Holland 2024-2026

Faunabeheereenheid Zuid-Holland

Faunabeheereenheid
Zuid-Holland

Faunabeheerplan wildsoorten Zuid-Holland 2024-2026

COLOFON

Te citeren als

Thissen, J., M. Huber, V. Ampt & E. Schmitt 2024. Faunabeheerplan wildsoorten Zuid-Holland 2024-2026. Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland, Den Haag.

Vastgesteld door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland

4 juni 2024

Ingediend bij Gedeputeerde Staten ter goedkeuring

21 juni 2024

Postadres

Postbus 85881
2508 CN Den Haag

T 085 - 210 3628

E info@fbez.nl

I www.fbez.nl

Foto's

Ian Wouda

Foto pagina 6: Anna Moerman

Vormgeving

Sightdraft, Zwaag

Copyright

© 2024 Faunabeheereenheid Zuid-Holland. Alle rechten voorbehouden.

Inhoud

INHOUDSOPGAVE	3
1. INLEIDING	7
1.1 Dit faunabeheerplan	7
1.1.1 Inleiding	7
1.1.2 Reikwijdte faunabeheerplan	8
1.1.3 Inhoud faunabeheerplan	8
1.2 Betrokken partijen en totstandkoming faunabeheerplan	8
1.2.1 Minister en provincie Zuid-Holland	8
1.2.2 Faunabeheereenheid (FBE) Zuid-Holland	8
1.2.3 Wildbeheereenheden (WBE's)	9
1.2.4 Werkingsgebied faunabeheerplan	9
1.2.5 Totstandkoming van dit faunabeheerplan	9
2. KADERS	11
2.1 Maatschappelijk en wettelijk kader jacht	12
2.2 Gebruikte methodieken voor het beoordelen van de staat van instandhouding	13
2.2.1 Toelichting	13
2.2.2 IUCN-criteria voor de Rode lijst	14
2.2.3 Methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn	14
2.2.4 Methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn	15
2.2.5 Toelichting op de criteria van de gebruikte methodieken	15
2.3 Twee voorgaande faunabeheerplannen	17
3. HAAS	18
3.1 Kenschets haas	19
3.1.1 Uiterlijk haas	19
3.1.2 De haas door het jaar heen	20
3.1.3 Leefgebied haas, voedsel en predatie	20
3.2 Verspreiding, aantalontwikkeling en invloed jacht op staat van instandhouding haas	21
3.2.1 Verspreiding haas	21
3.2.2 Aantalontwikkeling haas	21
3.2.3 Staat van instandhouding haas	23
3.2.4 Conclusie verspreiding, aantalontwikkeling en staat van instandhouding haas	23
3.2.5 Invloed van de jacht op staat van instandhouding haas	23
3.3 Schade aan wettelijke belangen door hazen	24
3.3.1 Schade aan landbouwgewassen	24
3.3.2 Geregistreeerde schade aan landbouwgewassen	24
3.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	25
3.4 Uitgevoerd en toekomstig hazenbeheer	25
3.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	25
3.4.2 Gegevens van bij de jacht gedode hazen	26
3.4.3 Hazenbeheer 2024 – 2026	27

4. FAZANT	28
4.1 Kenschets fazant	29
4.1.1 Uiterlijk fazant	29
4.1.2 De fazant door het jaar heen	30
4.1.3 Leefgebied fazant, voedsel, predatie	30
4.2 Verspreiding, aantalontwikkeling en invloed jacht op staat van instandhouding fazant	30
4.2.1 Verspreiding fazant	30
4.2.2 Aantalontwikkeling fazant	32
4.2.3 Staat van instandhouding fazant	33
4.2.4 Conclusie verspreiding, aantalontwikkeling en staat van instandhouding fazant	35
4.2.5 Invloed van de jacht op staat van instandhouding fazant	36
4.3 Schade aan wettelijke belangen door fazanten	37
4.3.1 Schade aan landbouwgewassen	37
4.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	37
4.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	37
4.4 Uitgevoerd en toekomstig fazantenbeheer	38
4.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	38
4.4.2 Gegevens van bij de jacht gedode fazanten	38
4.4.3 Fazantenbeheer 2024 – 2026	39
5. WILDE EEND	40
5.1 Kenschets wilde eend	41
5.1.1 Uiterlijk wilde eend	41
5.1.2 De wilde eend door het jaar heen	41
5.1.3 Leefgebied wilde eend, voedsel en predatie	42
5.2 Verspreiding, aantalontwikkeling en invloed jacht op staat van instandhouding wilde eend	43
5.2.1 Verspreiding wilde eend	43
5.2.2 Aantalontwikkeling wilde eend	45
5.2.3 Staat van instandhouding wilde eend	47
5.2.4 Conclusie verspreiding, aantalontwikkeling en staat van instandhouding wilde eend	48
5.2.5 Invloed van de jacht op staat van instandhouding wilde eend	49
5.3 Schade aan wettelijke belangen door wilde eenden	50
5.3.1 Schade aan landbouwgewassen	50
5.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	50
5.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	50
5.4 Uitgevoerd en toekomstig wilde-eendenbeheer	51
5.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	51
5.4.2 Gegevens van bij de jacht gedode wilde eenden	51
5.4.3 Wilde-eendenbeheer 2024 - 2026	51

6. HOUTDUIF	53
6.1 Kenschets houtduif	54
6.1.1 Uiterlijk houtduif	54
6.1.2 De houtduif door het jaar heen	54
6.1.3 Leefgebied houtduif, voedsel en predatie	54
6.2 Verspreiding, aantalontwikkeling en invloed jacht op staat van instandhouding houtduif	55
6.2.1 Verspreiding houtduif	55
6.2.2 Aantalontwikkeling houtduif	57
6.2.3 Staat van instandhouding houtduif	58
6.2.4 Conclusie verspreiding, aantalontwikkeling en staat van instandhouding houtduif	60
6.2.5 Invloed van de jacht op staat van instandhouding houtduif	60
6.3 Schade aan wettelijke belangen door houtduiven	61
6.3.1 Schade aan landbouwgewassen	61
6.3.2 Geregistreerde schade aan landbouwgewassen	62
6.3.3 Verwachte schade aan landbouwgewassen	62
6.4 Uitgevoerd en toekomstig houtduivenbeheer	62
6.4.1 Voorgaande faunabeheerplannen en ontheffingen	62
6.4.2 Gegevens gedode houtduiven	62
6.4.3 Houtduivenbeheer 2024 - 2026	64
7. UITVOERING	65
7.1 Organisatie uitvoering	66
7.2 Natura 2000-gebieden en rustgebieden voor ganzen	66
8. LITERATUURLIJST	67
9. BIJLAGE	73
Bijlage: wettelijke uitvoeringsregels jacht en beschrijving jachtpraktijk	74
Wettelijk uitvoeringsregels	74
Jachtverboden	74
Uitzonderingen op jachtverboden	74
Middelen die kunnen worden gebruikt bij de uitoefening van de jacht	74
Regels voor de gebruiker van het geweer	75
Toegepaste activiteiten met het geweer	75
Regels voor het gebruik van het geweer	75
Regels voor het dragen van een geweer	75
Regels voor jachtvogels	76
Regels voor de eendenkooi	76
Jachtpraktijk	76
Jachtpraktijk haas	76
Jachtpraktijk fazant	77
Jachtpraktijk wilde eend	77
Jachtpraktijk houtduif	79

1. | Inleiding

1. | Inleiding

1.1 DIT FAUNABEHEERPLAN

1.1.1 INLEIDING

Het voorliggende faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Zuid-Holland (verder: de FBE) gaat over de diersoorten die op het ogenblik in Zuid-Holland kunnen worden bejaagd: haas, fazant, wilde eend en houtduif. Deze soorten worden aangeduid als wildsoorten of jachtsoorten.

Jacht is een recht dat is verbonden aan de eigendom van de grond of aan het recht de grond¹ te gebruiken. Bij de jacht gaat het om de uitoefening van het jachtrecht: het recht om zich bepaalde zoogdieren en vogels toe te eigenen die zich op of in de grond van het jachtveld bevinden. In art. 8.3 van de Omgevingswet (Ow) is vastgelegd aan welke persoon dit recht toekomt. Alhoewel het uitoefenen van de jacht nog altijd een benuttingscomponent heeft, zijn het voorkomen van schade en het handhaven of bereiken van een redelijke wildstand, tegenwoordig de belangrijkste uitgangspunten. De jachthouder (= degene die het jachtrecht bezit) is verplicht - zover hij dat kan binnen zijn wettelijke mogelijkheden - om een redelijke wildstand te handhaven dan wel te bereiken en om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen (art. 11.65 Besluit activiteiten leefomgeving).

1.1.2 REIKWIJDTE FAUNABEHEERPLAN

In het stelsel van de Omgevingswet (Ow) zijn drie vormen van faunabeheer opgenomen:

- 1) duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren (verder: duurzaam beheer);
- 2) bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers (verder: bestrijding door grondgebruikers);
- 3) de uitoefening van de jacht (verder: de jacht).

De uitvoering van deze drie vormen van faunabeheer moet plaatsvinden overeenkomstig het voor het betrokken gebied geldende faunabeheerplan, aldus art. 11.63 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

Een belangrijk verschil tussen de drie vormen van faunabeheer is de wettelijke grondslag die het faunabeheer mogelijk maakt. Duurzaam beheer wordt toegestaan in een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit verleend door Gedeputeerde Staten. Bestrijding door grondgebruikers wordt mogelijk via een aanwijzing tot vergunningvrije activiteit in een ministeriële regeling of een omgevingsverordening door respectievelijk de minister of Provinciale Staten. De jacht is mogelijk gemaakt in het stelsel van de Omgevingswet (zie: art. 11.62 Bal).

De jacht op een wildsoort wordt alleen uitgeoefend als de jacht op die wildsoort bij ministeriële regeling is geopend, aldus art. 11.68 van het Bal. De minister gaat dus over het al dan niet mogelijk maken van de jacht, om de jacht uit te kunnen voeren is geen omgevingsvergunning nodig. De minister bepaalt ook de periode waarin de jacht kan worden uitgevoerd (zie art. 4.17 Omgevingsregeling).

Dit faunabeheerplan behandelt alleen de jacht. Maatregelen in het kader van duurzaam beheer of bestrijding door grondgebruikers zijn niet in dit faunabeheerplan opgenomen. Als er aanzienlijke schade ontstaat, vraagt de FBE aanvullend een omgevingsvergunning aan voor duurzaam beheer. Dit duurzame beheer wordt onderbouwd in de aanvraag. Naar verwachting is alleen voor de houtduif mogelijk een aanvullende vergunning nodig. De schade die de drie andere wildsoorten kunnen

¹ Inclusief water

veroorzaken, wordt hoogst waarschijnlijk in afdoende mate voorkomen door het uitvoeren van de jacht.

De minister heeft aangekondigd het stelsel van het faunabeheer te gaan herzien. Met deze stelselwijziging streeft ze naar een begrijpelijk stelsel met duidelijk perspectief voor het faunabeheer op de lange termijn. Bij de stelselwijziging wordt ook de jacht betrokken.² De FBE kiest daarom voor een korte looptijd van dit faunabeheerplan, nl. twee jaar in plaats van de gebruikelijke zes en de mogelijke tien jaar.

1.1.3 INHOUD FAUNABEHEERPLAN

In de Omgevingswet (het Omgevingsbesluit en het Besluit activiteiten leefomgeving) en de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening zijn eisen gesteld aan een faunabeheerplan. Dit faunabeheerplan bevat een invulling van deze eisen en bevat o.a. populatiegegevens, schadegegevens, het in de voorgaande planperiode uitgevoerde faunabeheer, het in deze planperiode uit te voeren faunabeheer en een beoordeling van de invloed van het faunabeheer (i.c. de jacht) op de staat van instandhouding.

1.2 BETROKKEN PARTIJEN EN TOTSTANDKOMING FAUNABEHEERPLAN

1.2.1 MINISTER EN PROVINCIE ZUID-HOLLAND

Zoals hiervoor al is aangegeven, is de minister het bevoegde gezag voor het al dan niet mogelijk maken van de jacht en de periode waarin de jacht kan worden uitgevoerd. De provincie heeft slechts één bevoegdheid ten aanzien van de jacht: op grond van artikel 11.69 Bal kan bij maatwerkregel de jacht worden gesloten zolang bijzondere weersomstandigheden dat noodzakelijk maken.

Faunabeheereenheden en faunabeheerplannen moeten voldoen aan de regels in artikel 6.1 en 6.2 van het Omgevingsbesluit. Daarnaast hebben Provinciale Staten van Zuid-Holland, op grond van artikel 8.1, derde lid van de Ow, in de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening nadere regels gesteld aan de FBE, de faunabeheerplannen en de wildbeheereenheden.

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben de Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming (de Beleidsregel) vastgesteld met daarin onder meer de uitgangspunten die worden gehanteerd bij het sluiten van de jacht vanwege extreme weersomstandigheden en de regels rond de tegemoetkoming in de faunaschade. Gedeputeerde Staten keuren de faunabeheerplannen van de FBE goed. Art. 15.53 Ow regelt de tegemoetkoming in de schade veroorzaakt door in het wild levende beschermde dieren. Gedeputeerde Staten verlenen een tegemoetkoming in de faunaschade aan een belanghebbende die schade lijdt die is aangericht door beschermde in het wild levende dieren die in redelijkheid niet of niet geheel te zijnen laste behoort te blijven. BIJ12 verleent namens Gedeputeerde Staten deze tegemoetkomingen.

1.2.2 FAUNABEHEEREENHEID (FBE) ZUID-HOLLAND

De positie en taken van de FBE zijn grotendeels vastgelegd in het stelsel van de Omgevingswet (zie o.a. art. 8.1 Ow) inclusief de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening. In de statuten van de FBE staat: “De Stichting heeft ten doel te functioneren als faunabeheereenheid in de zin van de wet.” De taken van de FBE kun je als volgt samenvatten: het - op basis van het provinciale faunabeleid en de wettelijke regelgeving - vormgeven en uitvoeren van duurzaam en effectief faunabeheer waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming van verschillende maatschappelijke belangen. De maatregelen van het faunabeheer zijn: het nemen van preventieve maatregelen (werende en verjagende middelen en habitatbeheer) en het ingrijpen op de populatie door het vangen en/doden van dieren of door het bewerken van nesten en eieren.

Een voorganger van de Omgevingswet, de Flora- en faunawet (Ffw)³, introduceerde de faunabeheereenheid. In de Memorie van toelichting op het Besluit faunabeheer (een algemene maatregel van bestuur van de Ffw) staat⁴: “Door hun coördinerende rol waarborgen faunabeheereenheden een planmatige aanpak van dat beheer. Deze is belangrijk; met een dergelijke planmatige aanpak is het mogelijk de bestrijding van schade die wordt aangericht door beschermde inheemse dieren,

² Kamerbrief d.d. 4 april 2023 met kenmerk DGNV-S / 26236884 Verzamelbrief soortenbeleid

³ De Ffw is op 1 april 2002 van kracht geworden.

⁴ Kamerstukken II 1995/96, 23 147, nr. 7, blz. 27

zodanig te regelen dat de stand van de betrokken diersoorten niet in gevaar komt. Ook in geval van schadebestrijding blijft het belangrijkste uitgangspunt van de wet, de bescherming van diersoorten, overeind. Een planmatige aanpak biedt een betere waarborg voor de instandhouding van de populaties van de desbetreffende diersoorten dan wanneer elke grondgebruiker of jachthouder afzonderlijk, ieder voor zijn eigen gebied, het beheer voert.” Onder de Wet natuurbescherming zijn de taken van de faunabeheereenheid uitgebreid en onder de Omgevingswet is de regeling van de Wet natuurbescherming voortgezet.

In art. 6.1 van het Omgevingsbesluit (Ob) is (samen-gevat) bepaald dat een faunabeheereenheid bestaat uit de jachthouders uit het werkgebied van de faunabeheereenheid en uit (regionale) maatschappelijke organisaties die een duurzaam beheer van in het wild levende dieren voorstaan. Het jachthouderschap is verbonden met de eigendom of het gebruik van de grond. De eigenaar, of de (erf)pachter of vruchtgebruiker of de huurder van het jachtrecht, is jachthouder. Een faunabeheereenheid is dus een “grondgebonden” organisatie waarin grondeigenaren en -gebruikers samenwerken en waarin ook maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd.

Vertegenwoordigers van de in de FBE samenwerkende organisaties vormen, samen met een onafhankelijke voorzitter, het bestuur van de FBE. De onafhankelijke voorzitter wordt benoemd door het bestuur van de faunabeheereenheid op voordracht van Gedeputeerde Staten (art. 8.2 lid 4 Zuid-Hollandse Omgevingsverordening). De in de FBE samenwerkende organisaties zijn: Federatie Particulier Grondbezit, Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap, Staatsbosbeheer, LTO Noord, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren en de Vereniging Boerennatuur Zuid-Holland.

1.2.3 WILDBEHEEREENHEDEN (WBE'S)

De FBE werkt nauw samen met en ondersteunt de 15 Zuid-Hollandse wilbbeheereenheden (WBE's) om een planmatig en regionaal ingebed faunabeheer te

verzekeren. De ligging van de werkgebieden van de Zuid-Hollandse is weergegeven in afbeelding 1.

Wildbeheereenheden (WBE's) zijn (samengevat) verenigingen van jachthouders met een jachtakte (de “jachtakte” is onder de Ow omgedoopt tot een “omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit”) en anderen die het door de faunabeheereenheid vastgestelde faunabeheerplan uitvoeren in hun werkgebied en bevorderen dat het faunabeheer wordt uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders. Ook grondgebruikers en terreinbeheerders kunnen lid worden van de wilbbeheereenheid (art. 8.2 Ow). In de statuten van de FBE is geregeld dat de Zuid-Hollandse WBE's toegelaten deelnemers zijn aan het planmatige faunabeheer.

Het is personen alleen toegestaan een geweer en munitie voorhanden te hebben en te dragen om wild te kunnen doden als zij de beschikking hebben over een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit (jachtakte). De gevallen waarin het geweer kan worden gebruikt, zijn limitatief opgesomd in art. 11.75 van het Bal. Een jachthouder (= de eigenaar of pachter of vruchtgebruiker van de grond of de huurder van het jachtrecht) heeft een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit nodig om faunabeheer met het geweer uit te kunnen voeren in zijn jachtveld. Alternatief is dat hij jachtaktehouders toestemming geeft om op te treden⁵.

1.2.4 WERKINGSGBIED FAUNABEHEERPLAN

Afbeelding 1 geeft de ligging van het werkgebied van de FBE (de gehele provincie Zuid-Holland) en de ligging van de wilbbeheereenheden binnen het werkgebied weer. Dit faunabeheerplan geldt voor het gehele werkgebied van de FBE.

1.2.5 TOTSTANDKOMING VAN DIT FAUNABEHEERPLAN

Overeenkomstig het bepaalde in art. 8.6 lid 5 van de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening is bij het tot stand komen van dit faunabeheerplan een wetenschapper betrokken. Drs. J. Thissen is medeauteur van dit faunabeheerplan.

⁵ Hij kan ook het jachtrecht verhuren maar dan wordt de huurder jachthouder.

Afbeelding 1: Werkgebied FBE Zuid-Holland en de ligging van de WBE's binnen het werkgebied; tevens werkingsgebied van het faunabeheerplan.

instandhouding met verschillende methodieken en tot een faunabeheerplan met een korte looptijd van twee jaar in plaats van de gebruikelijke zes of de mogelijke tien jaar.

Het bestuur van de FBE heeft dit faunabeheerplan op 4 juni 2024 vastgesteld en het daarna ter goedkeuring aangeboden aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland voor een periode van twee jaar.

Overeenkomstig het bepaalde in art. 6.3 lid 1 Omgevingsbesluit is een ontwerp van dit faunabeheerplan aan de in Zuid-Holland werkzame wildbeheereenheden voorgelegd. Het plan is tevens voorgelegd aan de organisaties die samenwerken in de FBE.

In 2023 heeft de FBE afzonderlijke conceptfaunabeheerplannen opgesteld voor alle wildsoorten: haas, fazant, wilde eend, houtduif en konijn. Vanwege de onduidelijkheid over het van kracht blijven van de vrijstellingen voor konijn en houtduif en over de nog te nemen besluiten van de minister over de jacht, is besloten voor het konijn - waarvoor de minister de jacht heeft gesloten - een apart faunabeheerplan te maken⁶ en de overige plannen samen te voegen tot één wildsoortenplan. De conceptfaunabeheerplannen voor konijn en fazant zijn vorig jaar naar de WBE's, de overige partijen van de FBE en naar externe partijen gestuurd voor inspraak. Alle inspraak is meegenomen bij het opstellen van dit wildsoortenplan. Dit heeft geleid tot het uitgebreider en overzichtelijker beschrijven van de aantalonswikking van de verschillende wildsoorten en van de oorzaken van toe- en afname van de aantallen, tot het beoordelen van de staat van

⁶ Het faunabeheerplan konijn is vorig jaar voltooid en goedgekeurd door Gedeputeerde Staten.

2. | Kaders

2. | Kaders

2.1 MAATSCHAPPELIJK EN WETTELIJK KADER JACHT

In art. 8.3 lid 4 van de Omgevingswet is bepaald dat de jacht alleen is toegestaan op dieren van de volgende soorten:

- a. klein wild: fazanten (*Phasianus colchicus*), hazen (*Lepus europaeus*);
- b. waterwild: wilde eenden (*Anas platyrhynchos*);
- c. overig wild: houtduiven (*Columba palumbus*), konijnen (*Oryctolagus cuniculus*).

Op diersoorten die zijn aangewezen als wild, kan in de periode dat de jacht is geopend worden gejaagd. Jacht wordt in het stelsel van de Omgevingswet omschreven als het bemachtigen, opzettelijk doden of met het oog daarop opsporen van dieren van soorten die in de wet worden aangewezen en het doen van pogingen daartoe, in een jachtveld.⁷ Jacht is een recht dat is verbonden aan de eigendom van de grond of aan het recht de grond⁸ te gebruiken. In art. 8.3 van de Omgevingswet is vastgelegd aan welke persoon dit recht toekomt. Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) bepaalt dat iedere natuurlijke of rechtspersoon recht heeft op het ongestoord genot van zijn eigendom (art. 1). Een overheid mag dat recht wel reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

Alhoewel het uitoefenen van de jacht nog altijd een benuttingscomponent heeft, zijn het voorkomen van schade en het handhaven of bereiken van een redelijke wildstand, tegenwoordig de belangrijkste uitgangspunten. De jachthouder (= degene die het jachtrecht bezit) is verplicht - zover hij dat kan binnen zijn wettelijke mogelijkheden - een redelijke wildstand te handhaven dan wel te bereiken en

om schade door in zijn jachtveld aanwezig wild te voorkomen (art. 11.65 Bal). De wildsoorten van dit faunabeheerplan kunnen schade veroorzaken aan met name landbouwgewassen. De jachthouder dient dus bij het uitoefenen van zijn recht de jachtsoort te bejagen, zowel rekening te houden met het belangen van de landbouw als met de bescherming van de natuur. Door een verantwoord en zoveel als mogelijk selectief afschot toe te passen, draagt de jachthouder bij aan de redelijke wildstand. Verantwoord door niet meer dieren te doden dan de stand toelaat of door niet te jagen bij een lage wildstand. Selectief door het afschot te richten op ziek wild (bijv. konijnen met myxomatose) en/of op wild van het mannelijk geslacht (bijv. bij fazanten door het afschot vooral te richten op de fazantenhanen) en/of door bij het afschot rekening te houden met een goede leeftijdsopbouw van de populatie in het veld. Om een redelijke wildstand in zijn veld te bereiken, neemt de jachthouder biotoopverbeterende maatregelen zo nodig in overleg met de grondgebruiker.

De ten aanzien van de wildsoorten geldende verboden (o.a. een verbod op vangen en doden) staan in art. 11.37 van het Bal (fazant, houtduif en wilde eend) en art. 11.57 van het Bal (haas en konijn). Ingevolge art. 11.62 Bal is het uitoefenen van het jachtrecht omgevingsvergunningvrij voor zover het gaat om de verboden op het opzettelijk doden van beschermde soorten als aangewezen in het Bal die tevens zijn aangewezen als wild. De verboden gelden niet voor het bij de uitoefening van de jacht vangen, doden of verontrusten en met het oog daarop opsporen van wild in het jachtveld van een jachthouder dat aan de aan hem gestelde eisen voldoet. De jager moet wél beschikken over een andere omgevingsvergunning, namelijk de omgevingsvergunning voor

⁷ Bijlage bij art. 1.1 van de Ow, onder A, Begrippen.

⁸ Inclusief water.

jachtgeweeractiviteiten, als hij de jacht met een geweer wil uitoefenen. Deze omgevingsvergunning wordt verstrekt door de politie.

De jacht op een wildsoort wordt alleen uitgeoefend als de jacht op die wildsoort bij ministeriële regeling is geopend, aldus art. 11.68 van het Bal. De minister zal de jacht alleen openstellen als de staat van instandhouding van de betrokken soort niet in het geding is, aldus de nota van toelichting bij het Aanvullingsbesluit natuur⁹. Bij vogels zal de minister – mede ter voldoening aan de vereisten van de Vogelrichtlijn – ook rekening moeten houden met de broedperiode en de periode van de trek van vogels naar nestplaatsen. Opmerkelijk is dat over bovengenoemde punten geen instructieregels zijn opgenomen, zoals voorheen in art. 3.22 leden 3 en 5 Wet natuurbescherming wel het geval was. Volgens de toelichting op het Aanvullingsbesluit natuur is dit het geval omdat de Omgevingswet niet in de mogelijkheid van instructieregels voor ministeriële regelingen voorziet. Dergelijke instructies zijn voor de vogels (fazant, wilde eend, houtduif), aldus de toelichting, ook niet nodig, omdat de minister van Natuur en Stikstof moet handelen in overeenstemming met internationaalrechtelijke verplichtingen zoals die voortvloeien uit, o.a. de Vogelrichtlijn. Volgens de toelichting zal de minister bij het besluit om de jacht op de overige wildsoorten te openen ook steeds toetsen of de staat van instandhouding daardoor in het geding zal komen. De minister heeft per regeling van 26 juli 2022¹⁰ de jacht op het konijn gesloten in geheel Nederland en de jacht op de haas gesloten in de provincies Groningen, Limburg en Utrecht.

2.2 GEBRUIKTE METHODIEKEN VOOR HET BEOORDELEN VAN DE STAAT VAN INSTANDHOUDING

2.2.1 TOELICHTING

Inleiding

In hoofdstuk 3 t/m 6 gaan we in op de invloed van de jacht op de staat van instandhouding van haas, fazant, wilde eend en houtduif. In dat kader beoordelen we eerst de staat van instandhouding. In deze paragraaf lichten we de methodieken toe die we gebruiken om de staat van instandhouding te

beoordelen. Dit zijn de IUCN-criteria voor de Rode lijst, een methodiek ontwikkeld voor het bepalen van de status van vogels die onder de Vogelrichtlijn vallen en een methodiek geschikt voor het beoordelen van de status van soorten van de Habitatrichtlijn. Deze laatste methodiek wordt in Nederland in de regel ook gebruikt voor het beoordelen van de staat van instandhouding van andere beschermde soorten. Voordat we de methodieken behandelen, gaan we eerst in op de wettelijke context.

Wettelijke definitie gunstige staat van instandhouding

Uit een uitspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2021:745 d.d. 7 april 2021) volgt dat bij de bepaling van de staat van instandhouding de wettelijke definitie maatgevend is.

De staat van instandhouding van een soort wordt onder het stelsel van de Omgevingswet als gunstig beschouwd als:¹¹

1. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
2. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
3. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

De wettelijke definitie heeft dus drie elementen: (omvang van de) populatie, (wijziging van het) verspreidingsgebied en (omvang van het) habitat (leefgebied). Uit de formulering blijkt dat het toekomstperspectief bij de beoordeling van alle drie de elementen moet worden meegewogen. Wanneer niet aan de criteria van de wettelijke definitie wordt voldaan is er geen sprake van een gunstige staat van instandhouding.

Het stelsel van de Omgevingswet bevat geen verplichting om de populaties van een soort en hun verspreidingsgebieden en habitats te houden op een vast referentieniveau zoals bijvoorbeeld het

⁹ Aanvullingsbesluit natuur, NvT, Stb. 2021, 22, p. 282

¹⁰ Regeling van de Minister voor Natuur en Stikstof van 26 juli 2022, nr. WJZ/ 21093226, houdende wijziging van de Regeling natuurbescherming en de Omgevingsregeling.

¹¹ 'A. Begrippen' in Bijlage I bij artikel 1.1. Besluit kwaliteit leefomgeving

niveau van het jaar van inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1981). Artikel 2 van de Vogelrichtlijn luidt als volgt: 'De lidstaten nemen alle nodige maatregelen om de populaties van vogels op een niveau te houden of te brengen dat met name beantwoordt aan de ecologische, wetenschappelijke en culturele eisen, waarbij zij tevens rekening houden met economische en recreatieve eisen.'

Omgevingswaarden voor een gunstige staat van instandhouding

De wetgever heeft er voor gekozen om voor een gunstige staat van instandhouding geen omgevingswaarden op te nemen in het stelsel van de Omgevingswet. Voor het vaststellen van een omgevingswaarde is kwantificering nodig (art. 2.9 lid 3 Ow) terwijl de staat van instandhouding moeilijk is te kwantificeren. De minister expliciteerde bij de behandeling van de Omgevingswet in de Eerste Kamer dat de elementen omvang van de populatie en verspreidingsgebied wel eenduidig gekwantificeerd kunnen worden in respectievelijk aantallen individuen en vierkante kilometers maar het element kwaliteit habitats en het aspect toekomstperspectief niet.¹²

Categorieën beschermde soorten

Onder de Omgevingswet zijn er drie categorieën beschermde soorten: vogels, strikt beschermde soorten en overige soorten. Voor iedere categorie geldt een ander beschermingsregime.

- 1) De haas valt niet onder internationale of Europese regels, waarmee de soort onder het nationale regime van de overige soorten valt (art. 11.54 lid 1 Bal).
- 2) In Nederland van nature voorkomende vogels - waaronder fazant, wilde eend en houtduif - vallen onder het beschermingsregime van de Vogelrichtlijn (art. 11.37 lid 1 onder a Bal).
- 3) Onder het strikte beschermingsregime vallen soorten opgenomen in verschillende bijlagen van de Habitatrichtlijn, het verdrag van Bern en het verdrag van Bonn (art. 11.46 lid 1 onder a Bal). De in dit faunabeheerplan behandelde soorten vallen niet onder dit beschermingsregime.

2.2.2 IUCN-CRITERIA VOOR DE RODE LIJST

De haas is in Nederland een zeer algemeen voorkomende soort waarvan de verspreiding en het

habitat niet is afgenomen of dreigt af te nemen. De haas komt in vele typen leefgebied voor, zoals in bossen, duinen, grasland en akkers. In Nederland is voldoende leefgebied om de populatie van de haas op lange termijn in stand te houden (zie ook Ter Harmsel e.a. 2022). Dit geldt ook voor Zuid-Holland. In Zuid-Holland is de hazenstand uitstekend met een hoge dichtheid van 115 hazen per 100 ha (Dekker 2024).

Gezien de gunstige staat van het verspreidingsgebied (element 2 van de wettelijke definitie) en van het habitat (element 3 van de wettelijke definitie) beoordelen wij de staat van instandhouding van de haas alleen met de IUCN-criteria voor het opstellen van de Rode lijst. Sommige IUCN-criteria hebben betrekking op soorten met een klein areaal, een kleine populatie én afname, een zeer kleine populatie (ook zonder afname) of een berekende grote uitsterfkans. Deze criteria zijn niet van toepassing op de haas en werken wij daarom niet uit. Dan blijven de IUCN-criteria voor de afname van de populatie over (tabel 1). De wet verplicht tot het streven naar populaties die op de lange termijn voldoende levensvatbaar zijn maar verplicht niet om de populatie op een bepaald referentieniveau te houden. Hiermee zijn de IUCN-criteria, die niet gebaseerd zijn op een vastgesteld referentieniveau, geschikt voor het beoordelen van de staat van instandhouding, in ieder geval voor het element populatie.

2.2.3 METHODIEK ONTLEEND AAN DE VOGELRICHTLIJN

Voor fazant, wilde eend en houtduif gebruiken we een methodiek die is ontleend aan de Vogelrichtlijn. De lidstaten rapporteren iedere zes jaar aan de Europese Commissie over de aantallen en de aantalontwikkeling van iedere beschermde vogelsoort, zowel over de korte termijn (12 jaar) als over de lange termijn, namelijk sinds 1980. Rapportage wordt verlangd voor de aspecten populatie en verspreiding, niet voor leefgebied en toekomstperspectief (DG Environment 2023a). Het European Topic Centre on Biological Diversity heeft een systematiek ontwikkeld om op basis van deze informatie de population status te bepalen (Röschel e.a. 2020). Het Topic Centre vertaalt de population status naar de drie elementen voor de stand van instandhouding, zoals Nederland die sinds 2006

¹² Kamerstukken I 2019-2020, 34985, nr. J, p. 38-39

toepast (Ministerie van LNV 2006). Toch nemen wij nog aanvullend de elementen 2 (verspreiding) en 3 (habitat) mee. Wij beoordelen deze elementen aan de hand van de wettelijke definitie.

2.2.4 METHODIEK ONTLEEND AAN DE HABITATRICHTLIJN

Omdat in Nederland tot nu toe, ook voor vogels, een methodiek is gehanteerd die is ontleend aan de Habitatrichtlijn (Ministerie van LNV 2006; Bastmeijer 2018; Vogel e.a. 2021), gaan we daar voor fazant, wilde eend en houtduif aanvullend op in. Daarbij moet wel worden aangetekend dat de fazant, wilde eend en houtduif niet onder de strikte bescherming van de Habitatrichtlijn vallen. Bij de behandeling van de Omgevingswet in de Eerste Kamer, wees de minister erop dat de staat van instandhouding in Nederland wordt beoordeeld volgens een met de EU overeengekomen beoordelingsmatrix.¹³ Deze overeenkomst met de EU beperkt zich echter tot de zogenoemde soorten van communautair belang: de soorten van de Bijlagen II, IV en V van de Habitatrichtlijn. Het betreft over het algemeen soorten die ten tijde van de totstandkoming van de Habitatrichtlijn op Europees niveau bedreigd waren. Het toepassen van deze methodiek op algemeen en in grote aantallen voorkomende soorten als fazant, wilde eend, houtduif en haas ligt daarmee niet voor de hand.

De methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn is gebaseerd op de ontwikkeling van een soort in vergelijking met vaste referentiewaarden, in beginsel de toestand ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1981) dan wel – voor andere soorten – de Habitatrichtlijn (1994). De methodiek onderscheidt de drie elementen populatie, verspreiding en habitat en daarnaast nog afzonderlijk het element toekomstperspectief. Gezien de wettelijke definitie nemen wij het toekomstperspectief mee in de beoordeling van populatie, verspreiding en habitat, we behandelen het niet als afzonderlijk element.

2.2.5 TOELICHTING OP DE CRITERIA VAN DE GEBRUIKTE METHODIEKEN

IUCN-criteria voor de Rode lijst

Zie voor een samenvatting van de IUCN criteria tabel 1. Voor populatie-afname kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties.

Aangezien bij de haas drie generaties korter duren dan 10 jaar, geldt de termijn van 10 jaar.

In navolging van het European Topic Centre on Biodiversity (Röschel e.a. 2020) kwalificeren wij de staat van instandhouding als zeer ongunstig als deze voldoet aan de IUCN-criteria voor plaatsing op de Rode Lijst en daarmee Critically Endangered (Ernstig bedreigd), Endangered (Bedreigd), of Vulnerable (Kwetsbaar) (Gevoelig) is. De staat van instandhouding is matig ongunstig als volgens de IUCN-criteria de haas Near threatened (Gevoelig) is. De IUCN geeft voor de categorie Gevoelig geen kwantitatieve criteria, alleen de volgende kwalitatieve beschrijving: soorten die op dit moment net niet kwalificeren voor een van de categorieën Ernstig bedreigd, Bedreigd of Kwetsbaar, als ook soorten waarvoor verwacht wordt dat ze in de nabije toekomst tot één van deze categorieën behoren. In het Basisrapport voor de Nederlandse Rode Lijst Zoogdieren (Van Norren e.a. 2020) is de categorie Gevoelig wel gekwantificeerd: een achteruitgang van de populatie van 20-30% binnen 10 jaar leidt tot deze categorie.

Criteria van de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

De systematiek (zie tabel 2 voor een samenvattend overzicht) van het European Topic Centre on Biological Diversity is als volgt. Mocht een vogelsoort voldoen aan de kwantitatieve IUCN-criteria voor plaatsing op de Rode Lijst vanwege 'populatie' en daarmee Critically Endangered (Ernstig bedreigd), Endangered (Bedreigd) of Vulnerable (Kwetsbaar) zijn (tabel 1), dan is de population status 'threatened/bad'. Dat komt overeen met een 'zeer ongunstige' staat van instandhouding (Röschel e.a. 2020). Een populatie die volgens de IUCN-criteria Near Threatened (Gevoelig) is, kwalificeert als Poor, wat overeenkomt met matig ongunstig in termen van de rapportage voor de Habitatrichtlijn. Voor populatie-afname kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties, als drie generaties langer duren dan 10 jaar.

Als een vogelsoort niet voldoet aan de IUCN-criteria voor plaatsing op de Rode lijst en niet Near Threatened is, wordt aanvullend gekeken naar de lange-termijntrend, d.w.z. de ontwikkeling sinds

¹³ Toelichting op de Wijziging van de Regeling natuurbescherming d.d. 28 juli 2022 (Staatscourant 2022, nr. 19875, p. 5)

A. Population size reduction. Population reduction (measured over the longer of 10 years or 3 generations) based on any of A1 to A4			
	Critically Endangered	Endangered	Vulnerable
A1	≥ 90%	≥ 70%	≥ 50%
A2, A3 & A4	≥ 80%	≥ 50%	≥ 30%
A1 Population reduction observed, estimated, inferred, or suspected in the past where the causes of the reduction are clearly reversible AND understood AND have ceased. A2 Population reduction observed, estimated, inferred, or suspected in the past where the causes of reduction may not have ceased OR may not be understood OR may not be reversible. A3 Population reduction projected, inferred or suspected to be met in the future (up to a maximum of 100 years) <i>(a) cannot be used for A3</i>. A4 An observed, estimated, inferred, projected or suspected population reduction where the time period must include both the past and the future (up to a max. of 100 years in future), and where the causes of reduction may not have ceased OR may not be understood OR may not be reversible.			
		based on any of the following: (a) direct observation <i>(except A3)</i> (b) an index of abundance appropriate to the taxon (c) a decline in area of occupancy (AOO), extent of occurrence (EOO) and/or habitat quality (d) actual or potential levels of exploitation (e) effects of introduced taxa, hybridization, pathogens, pollutants, competitors or parasites.	

Tabel 1: De IUCN-criteria voor de Rode Lijst categorieën Ernstig bedreigd, Bedreigd en Kwetsbaar, voor het element populatie.

Bron: IUCN.org

1980, om de status te bepalen. Een afname van meer dan 20% sinds 1980 resulteert ook in de status Poor, wat overeenkomt met matig ongunstig in termen van de rapportage voor de Habitatrichtlijn. Een

populatie die niet met meer dan 20% is afgenomen krijgt de kwalificatie Secure/good, wat overeenkomt met gunstig in termen van de rapportage over de Habitatrichtlijn (zie tabel 2).

Zeer ongunstig		Volgens IUCN-criteria verdwenen, ernstig bedreigd, bedreigd of kwetsbaar
Matig ongunstig	Gevoelig	Volgens IUCN-criteria gevoelig
	Afnemend	Voldoet niet aan de IUCN-criteria, wel een voortdurende afname van meer dan 20% sinds 1980
	Afgenomen	Voldoet niet aan de IUCN-criteria, wel een afname van meer dan 20% sinds 1980, maar over korte termijn (laatste 12 jaar) geen afname
Gunstig		De boven beschreven criteria zijn niet van toepassing

Tabel 2: Criteria voor beoordeling van de staat van instandhouding van vogels (samengevat naar Röschel e.a. 2020)

Criteria van de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

Bij deze methodiek heb je referentiewaarden nodig waartegen je de huidige situatie afzet om te kunnen beoordelen of de situatie is verbeterd, verslechterd of stabiel is gebleven. Deze referentiewaarden moeten zodanig zijn gekozen dat het duurzaam voortbestaan van de populatie is gewaarborgd (Vogel et al. 2021). In Nederland zijn er geen referentiewaarden vastgesteld¹⁴. Dat betekent dat de toestand in 1981, het jaar dat de Vogelrichtlijn in werking is getreden, over het algemeen als

referentie wordt gebruikt voor vogelsoorten en het jaar 1994, het jaar van inwerkingtreding van de Habitatrichtlijn, voor andere soorten. Iedere lidstaat kan ook kiezen voor lagere referentiewaarden dan die van 1981 dan wel van 1994, mits het duurzaam voortbestaan bij deze gekozen waarden is gewaarborgd en er goede argumenten zijn om naar beneden af te kijken. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) gebruikt bijvoorbeeld voor de fazant de periode 2000-2004 als gunstige referentie omdat de populatie in eerdere jaren onnatuurlijk hoog was ten gevolge van uitzettingen en bijvoeren.

¹⁴ Uitzondering: grauwe gans en brandgans

Criteria voor het element populatie

Bij de beoordeling van het element populatie zijn de volgende aspecten van belang: 1) de gunstige referentiewaarde, 2) de populatietrend, 3) de actuele populatieomvang en 4) de reproductie en sterfte mits daarover voldoende informatie beschikbaar is.

De ontwikkeling van het element populatie wordt in navolging van Sovon (Vogel e.a. 2021) als volgt beoordeeld voor de onderdelen trend en omvang van de populatie. Vogel e.a. (2021) noemen ook nog het onderdeel demografie, met de kanttekening dat dit deelaspect alleen bij de beoordeling wordt betrokken als informatie beschikbaar is. Voor Zuid-Holland is deze informatie niet beschikbaar en voor Nederland als geheel slechts zeer beperkt. Wij laten demografie (voortplanting, sterfte en leeftijdsopbouw) daarom buiten beschouwing.

Populatietrend

De staat van instandhouding is:

- Gunstig bij een positieve, stabiele of fluctuerende lange termijntrend.
- Matig ongunstig bij een afname over de lange termijn van gemiddeld minder dan 1% per jaar.
- Zeer ongunstig bij een afname over de lange termijn van gemiddeld meer dan 1% per jaar.
- Onbekend indien de lange termijntrend niet kan worden bepaald.

Populatieomvang

Uitgaande van de gunstige referentiewaarde is de staat van instandhouding:

- Gunstig als de actuele populatie gelijk is (of minder dan 5% lager) of op een hoger niveau ligt dan de populatieomvang overeenkomstig de gunstige referentiewaarde.
- Matig ongunstig als de actuele populatie zich 5-25% onder de populatieomvang overeenkomstig de gunstige referentiewaarde bevindt.
- Zeer ongunstig als de actuele populatie zich meer dan 25% onder de populatieomvang overeenkomstig de gunstige referentiewaarde bevindt.
- Onbekend als de gunstige referentie en/of de actuele populatieomvang niet bekend zijn.

Criteria voor het element verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1981. De lidstaten dienen de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen. De ontwikkeling van verspreidingsgebied wordt in navolging van Sovon

(Vogel e.a. 2021) als volgt beoordeeld:

- Toename oppervlakte van het verspreidingsgebied van 10% of meer op de lange termijn: gunstig.
- Verandering van de oppervlakte van het verspreidingsgebied van minder dan 10% op de lange termijn: gunstig.
- Afname van oppervlakte van het verspreidingsgebied van meer dan 10% op de lange termijn maar minder dan 1% per jaar: matig ongunstig.
- Afname van oppervlakte van het verspreidingsgebied van meer dan 10% op de lange termijn en 1% per jaar of meer: zeer ongunstig.

Criteria voor het element leefgebied (habitat)

Het gaat hier om het leefgebied inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoenscyclus nodig heeft (DG Environment 2023b).

2.3 TWEE VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN

Het beheer t.a.v. de in dit faunabeheerplan behandelde wildsoorten in de vorige faunabeheerplanperiode is beschreven in het Faunabeheerplan jachtsoorten Zuid-Holland 2017 – 2023. De FBE heeft dit faunabeheerplan op 23 mei 2017 ingediend bij Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland ter goedkeuring. Op 6 juli 2017 hebben Gedeputeerde Staten het faunabeheerplan goedgekeurd voor de periode van 16 juli 2017 tot en met 15 juli 2023 (besluit: PZH-2017-606710455). De looptijd van dit faunabeheerplan is met ongeveer een half jaar verlengd, nl tot en met 31 januari 2024 vanwege de nog te nemen besluiten door de minister over de jacht (besluit: PZH-2023-836352990).

In de periode 1 januari 2016 tot en met 15 juli 2017 was een faunabeheerplan van kracht waarin o.a. het wildsoortenbeheer is beschreven. De FBE heeft dit faunabeheerplan op 9 september 2013 ingediend bij Gedeputeerde Staten ter goedkeuring. Op 18 oktober 2013 is het faunabeheerplan goedgekeurd voor een periode van vijf jaar, nl. tot en met 31 oktober 2018 (besluit: PZH-2013-437574258). Dit faunabeheerplan is vervallen op 16 juli 2017 met de goedkeuring van het opvolgende faunabeheerplan jachtsoorten 2017 – 2023. Vanwege de invoering van de Wet natuurbescherming was het noodzakelijk een nieuw faunabeheerplan op te stellen.

3. | Haas

3. | Haas

3.1 KENSCHETS HAAS

3.1.1 UITERLIJK HAAS

Hazen (*Lepus europaeus*) hebben lange oren (circa 10 cm lang), relatief korte voorpoten en lange achterpoten. Een haas is 50-65 cm lang en het gewicht varieert van 2,5 tot 5 kg. Het mannetje, ook wel ram of rammelaar genoemd, is wat zwaarder dan het vrouwtje, die ook wel moeder of moederhaas wordt genoemd. De vacht van een haas heeft een rode of gelige tint (zandhazen) of grijsbruine tinten (kleihazen), afhankelijk van het gebied waarin zij leven. De oren van de haas hebben een zwarte punt en de buik is wit of grijswit. Het onderhaar in de pels is eveneens wit. Als een haas loopt, houdt hij

de staart omlaag of horizontaal waardoor alleen de zwarte bovenzijde van de staart te zien is. Knaagsporen van hazen (bijvoorbeeld aan bast van bomen) zijn vaak goed herkenbaar aan de hoogte die een haas weet te bereiken: het dier richt zich namelijk op de achterpoten op.

Een haas kan snel lopen en bereikt daarbij snelheden tot 65-75 km/uur en langdurig circa 50 km/uur. In hun snelle loop kunnen hazen hoeken slaan, door plotseling een hele andere kant op te bewegen. Predatoren kunnen dit vaak niet en schieten door wanneer een haas een hoek heeft geslagen. Zo kan de haas ontsnappen. Alleen windhonden zijn in staat ook zo'n hoek te slaan

(vandaar “hazewindhonden”). Hazen hebben een scherp gehoor en kunnen de oorschelpen onafhankelijk van elkaar draaien. Ze hebben een goed reukvermogen, het dier snuffelt constant om zijn omgeving te beoordelen. Ze kunnen zonder de kop te bewegen bijna 360 graden om zich heen kijken. Hazen kunnen goed zwemmen.

3.1.2 DE HAAS DOOR HET JAAR HEEN

Hazen zijn sterk plaatsgebonden, ze verplaatsen zich niet over grote afstanden. Ze kunnen wel dagelijkse voedseltochten maken van één tot enkele kilometers. Ze hebben een solitaire leefwijze. Er vinden wel gezamenlijke activiteiten plaats zoals het foerageren. Ook in de paartijd (rammeltijd) komen hazen in groepen bijeen. Hazen leven hun hele leven boven de grond, ze maken geen holen. Ze maken wel een ondiepe holte, het zogenoemde leger of de pot, met een doorsnee van zo’n 25 cm en een diepte van 10-20 cm. Een haas is vooral actief in de schemer en de nacht, overdag ligt het dier in een leger op een van de vaste plekken (Schneider 1978). In de zomer kunnen hazen echter ook overdag actief zijn. Hazen slapen weinig en zeer kort achtereen en ze reageren op trillingen in de bodem.

De paarperiode begint al in januari en kan doorlopen tot in de nazomer, met een piek rond maart. Vele mannetjes strijden om een moer. De paring wordt vooraf gegaan door het wegrennen van de moer en een achtervolging door de rammen waarbij uiteindelijk de aanhouder wint. Tussen januari en september zijn er meerdere worpen, meestal drie. De draagtijd is 42 of 43 dagen en er worden 1-5 jongen per worp geboren, met een gemiddelde van bijna 3 (Broekhuizen & Maaskamp 1981; Averianov e.a. 2003). Bij een studie in de periode 1974-1976 bleek dat hazen per jaar in totaal gemiddeld elf jongen krijgen, circa 50% van de jongen werd echter niet ouder dan een maand (Broekhuizen & Maaskamp 1981). Hazen zijn nestvlinders en al een paar dagen na de geboorte zoeken ze een eigen leger op in de omgeving van de geboorteplek. De moeder laat de jongen alleen en komt iedere avond in het eerste uur na zonsondergang terug naar een vaste plek, vaak de geboorteplek, waar haar jongen ook naartoe zijn gekomen zodat de jonge dieren enkele minuten kunnen worden gezoogd (Broekhuizen & Maaskamp 1980). De zoogperiode duurt gemiddeld 31 dagen (Schai-Braun e.a. 2021).

3.1.3 LEEFGEBIED HAAS, VOEDSEL EN PREDATIE

De haas leeft bij voorkeur in grazige open en

halfopen vlakten. Hazen leven echter ook in bossen en allerlei typen natuurterrein als heide, duinen en kwelders. Ze komen weinig voor in stedelijk gebied. Een haas heeft een netwerk van meerdere legers die het dier markeert door uit klieren bij de mond geurstof via poten en lijf op het leger aan te brengen. Het leefgebied van een haas is in Nederland gemiddeld enkele tientallen hectaren groot. In de herfst is de dichtheid het hoogst. In goede leefgebieden kan de dichtheid dan hoger dan 1 haas per hectare zijn (Averianov e.a. 2003).

Hazen eten alleen planten: in de herfst, de winter en het voorjaar voornamelijk gras en graanplanten, in de zomer voornamelijk gras en kruiden (Averianov e.a. 2003). Bij een studie van de maaginhoud van hazen uit een akkerbouwgebied in Oostenrijk, bleek dat hazen in de herfst en de winter een voorkeur hebben voor landbouwgewassen, in dit geval wintertarwe, en in voorjaar en zomer voor kruiden. In herfst, winter en voorjaar bestond de inhoud van de magen voor meer dan de helft uit groene delen van graanplanten: tarwe en gerst (Reichlin e.a. 2003). In strengere winters, als overig voedsel slecht bereikbaar is, eten hazen ook schors van bomen.

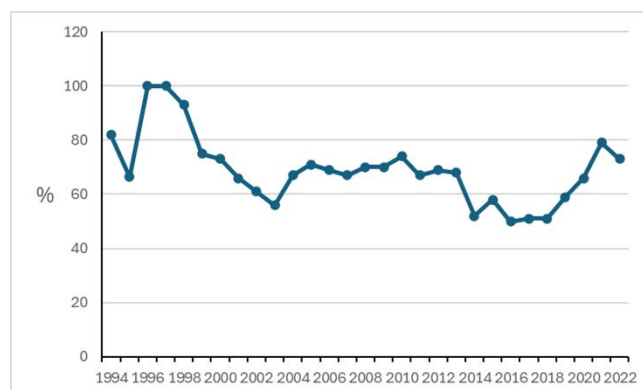
Hoewel vele dieren potentiële predatoren van de haas zijn, krijgen weinig predatoren een volwassen haas te pakken. Een haas heeft een zeer goede schutkleur, is bijzonder alert, drukt zich heel lang weg en vlucht ineens zeer snel weg. Daarbij springt hij meer dan een meter hoog en meters ver. De haas kan haakse hoeken slaan en een hoge snelheid bereiken. Bovendien is een haas relatief groot en sterk. Wolf, oehoe en zeearend zijn effectieve hazenjagers, vos, marterachtigen, kleinere uilen en roofvogels zijn minder effectief. Deze laatste groep predatoren bejaagt wel succesvol jonge en zieke hazen. De vos is daarbij de voornaamste predator van jonge hazen (Averianov e.a. 2003). Zwarte kraaien prederen op zeer jonge haasjes.

Hazen lijden aan vele ziektes, maar het is niet aangetoond dat ziekten de hazenstand structureel beïnvloeden (Averianov e.a. 2003). Ziekten hebben plaatselijk en tijdelijk een negatieve invloed op de hazenstand. Naast vanouds voor de haas gevaarlijke ziekten zoals hazenpest (tularemie), kennen we sinds 1988 ook het European Brown Hare Syndrome, een virusziekte die de lever aantast. De haas kan echter door de hoge reproductie verliezen goed compenseren. Toename van vossen en

vooral intensivering van de landbouw, zoals vaker maaien en het verdwijnen van kruiden, worden wel structureel in verband gebracht met afname van de haas (Averianov e.a. 2003; Reichlin e.a. 2003; Dekker & Van Norren 2021).

maar met de gegevens kan wel een trend worden bepaald. De trendgegevens voor haas laten zien dat de aantallen in Nederland sinds 1994 licht zijn gedaald (afbeelding 3). De daling over de hele periode is 14%. De cijfers laten zien dat er een daling is geweest tot 2014 en dat er de laatste jaren sprake is van een toename. De laatste 10 jaar (2012-2022) is de stand met 16% toegenomen. Er zijn geen recente trendgegevens beschikbaar voor Zuid-Holland.

Afbeelding 3: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de haas in Nederland 1994-2021 (1997 op 100% gesteld) (bronnen: 1997-2022 NEM DAZ, Zoogdierverseniging en CBS, 1994-1996 <https://www.cbs.nl/nl-nieuws/1998/48/meer-hazen>)

3.2 VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING HAAS

3.2.1 VERSPREIDING HAAS

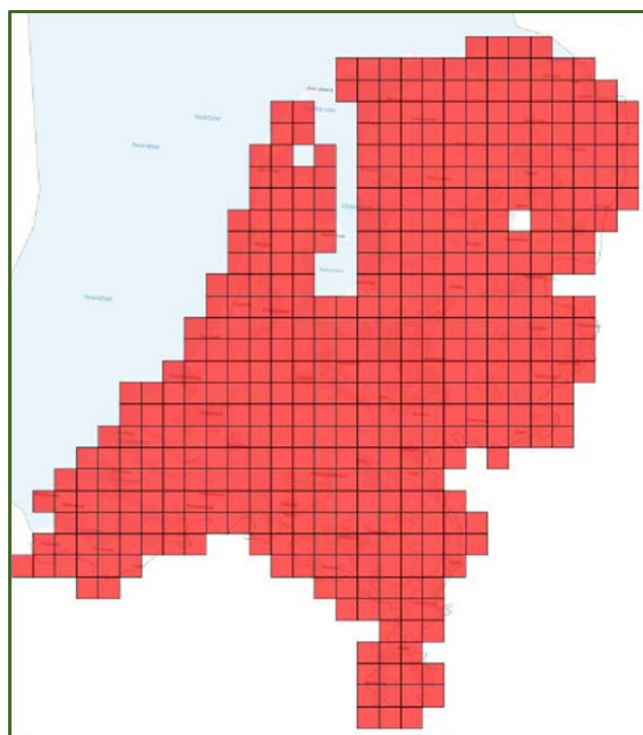
Op het niveau van 10x10 km-hokken komt de haas zo goed als overal in Nederland en Zuid-Holland voor (afbeelding 2). Al in de eerste helft van de negentiende eeuw kwam de haas in vrijwel geheel Nederland voor, alleen op de Waddeneilanden ontbrak de soort (IJsseling & Scheygrond 1943). Op de Waddeneilanden is de haas uitgezet.

3.2.2 AANTALONTWIKKELING HAAS

Populatie in Nederland en Zuid-Holland

Bij het NEM Meetnet Dagactieve Zoogdieren (DAZ) worden de tellingen uitgevoerd door vrijwilligers van Sovon Vogelonderzoek Nederland: zij noteren ook zoogdieren tijdens hun tellingen van broedvogels. Deze tellingen zeggen weinig over het aantal dieren

Afbeelding 2: Verspreiding van de haas in Nederland 2016-2020 op basis van 10x10 km-hokken (Ter Harmsel e.a. 2022).

Vanwege de beperkt beschikbare telgegevens voor hazen, heeft de FBE Zuid-Holland een eigen hazentelling opgezet die nu twee keer is uitgevoerd, in 2023 en 2024. Er wordt geteld in januari met een uitloop naar februari als dit door weersomstandigheden nodig is. De telling vindt dus plaats na het jachtseizoen dat loopt van 15 oktober tot 31 december. Het protocol voor de telling (FBE Zuid-Holland 2024) is grotendeels gebaseerd op de methode van het WildtierInformationssystem der Länder Deutschlands - WILD, de 'Duitse methode' - die daar sinds 1991 wordt gehanteerd. Op een belangrijk punt wijkt de telling af van de Duitse methode: er wordt niet met behulp van schijnwerpers maar met warmtebeeldkijkers geteld. Met een warmtebeeldkijker kan een groter gebied worden geteld dan met een schijnwerper. Het resultaat van de telling is een zo nauwkeurig mogelijke schatting van de dichtheid van hazen in Zuid-Holland. Bij de telling van 2024 werden gemiddeld 115 hazen per 100 hectare waargenomen, in 2023 was het telresultaat vergelijkbaar (Dekker 2024). Dit is een hoge dichtheid (zie Dekker 2024; Averianov e.a. 2003; Ter Harmsel e.a. 2022).

Oorzaken afname populatie haas

Voor de afname van de populatie wordt intensivering van de landbouw als voornaamste oorzaak aangewezen (Dekker & Van Norren 2021). Meer frequente bewerking van de landbouwpercelen, met name vaker maaien en mestinjectie verkleinen de overlevingskansen van jonge haasjes en een verminderd aanbod aan kruiden leidt tot een slechtere conditie van volwassen hazen. In een studie in Denemarken bleek niet alleen intensivering van de landbouw een probleem, maar ook toegenomen predatie door vossen (Schmidt e.a. 2004). In een studie in Duitsland was 42% van de sterfte van jonge haasjes met zekerheid een gevolg van predatie en van 37% was predatie de waarschijnlijke oorzaak: in totaal dus 79%. De belangrijkste predator was de vos (Voigt & Siebert 2020).

Gezien de te verwachten ontwikkelingen in de agrarische gebieden, met name een lichte extensivering van het grondgebruik en aanleg van landschapselementen verbeterd naar verwachting de kwaliteit van het leefgebied. Op basis van het recente faunabeheerplan vos (FBE Zuid-Holland

2023] vindt in Zuid-Holland vossenbeheer plaats ter bescherming van bodembroeders. Dit beheer draagt ook bij aan de verbetering van de omstandigheden voor hazen.

3.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING HAAS

Inleiding

In paragraaf 3.2.5 beoordelen we de invloed van de jacht op de staat van instandhouding van de haas. Alvorens we dat doen, beoordelen wij in deze paragraaf de staat van instandhouding van de haas. Hiervoor zijn er verschillende methodieken beschikbaar. Voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de haas gebruiken wij een methodiek gebaseerd op de IUCN-criteria voor de Rode lijst. Deze methodiek is toegelicht in paragraaf 2.2 van dit faunabeheerplan. Hierna volgt een samenvatting van de methodiek, voor nadere informatie verwijzen we naar paragraaf 2.2.

Beoordeling staat van instandhouding haas

De haas is in Nederland een zeer algemeen voorkomende soort waarvan de verspreiding en het habitat niet is afgenomen of dreigt af te nemen. De haas komt in vele typen leefgebied voor, zoals in bossen, duinen, grasland en akkers. In Nederland is voldoende leefgebied om de populatie van de haas op lange termijn in stand te houden (zie ook Ter Harmsel e.a. 2022). Dit geldt ook voor Zuid-Holland. In Zuid-Holland is de hazenstand uitstekend met een hoge gemiddelde dichtheid van 115 hazen per 100 ha (Dekker 2024). Voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de haas hanteren wij daarom alleen de criteria van de IUCN voor het opstellen van een Rode Lijst. Voor de populatie-ontwikkeling kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties. Aangezien bij de haas drie generaties korter duren dan 10 jaar, geldt de termijn van 10 jaar.

Het CBS heeft berekend dat de haas in Nederland de laatste tien jaar is toegenomen¹⁵. Er is geen informatie beschikbaar over de trend in Zuid-Holland. Wij nemen aan dat de aantalontwikkeling in Zuid-Holland vergelijkbaar is met die in Nederland als geheel. Daarmee is de staat van instandhouding gunstig voor zowel Nederland als Zuid-Holland.

3.2.4 CONCLUSIE VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN STAAT VAN INSTANDHOUDING HAAS

Hazen komen in Nederland al lange tijd zeer wijd verspreid voor en in Nederland en Zuid-Holland is er veel geschikt leefgebied. Met de landelijke telgegevens die beschikbaar zijn, kan alleen een trend worden bepaald, ze zeggen weinig over het aantal in Nederland aanwezige hazen. De trendgegevens laten zien dat er in de periode vanaf 1994 een daling is geweest tot 2014 en dat er de laatste jaren sprake is van een toename. Over de gehele periode vanaf 1994 is de landelijke populatie afgenomen met 14%, over de laatste 10 jaar van deze periode is de populatie met 16% toegenomen. Uit de in 2023 en 2024 in Zuid-Holland uitgevoerde nachttellingen blijkt dat de hazenstand in Zuid-Holland uitstekend is. De afname is hoogst waarschijnlijk het gevolg geweest van verslechtering van het leefgebied als gevolg van de intensivering van de landbouw en de toegenomen predatie door de vos. De ontwikkelingen voor het leefgebied zijn gunstig.

Voor het bepalen van de staat van instandhouding zijn er verschillende methodieken beschikbaar. Voor een beoordeling van de staat van instandhouding van de haas, is in dit faunabeheerplan een methodiek gebaseerd op de IUCN-criteria voor de Rode lijst gebruikt. Volgens deze methodiek is de staat van instandhouding van de haas gunstig zowel in Nederland als in Zuid-Holland. Deze beoordeling ligt in lijn met de hiervoor beschreven verspreiding en aantalontwikkeling.

3.2.5 INVLOED VAN DE JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING HAAS

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt uitgevoerd t.a.v. hazen. In het vervolg wordt daarom de invloed van de jacht op de staat van instandhouding beoordeeld. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2016/2017 tot en met het seizoen 2023/2024 betrokken¹⁶. De jacht op de haas is geopend van 15 oktober tot en met 31 december. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht

¹⁵ <https://www.clo.nl/indicatoren/nl157108-trend-van-zoogdieren-1995-2022>

¹⁶ Na de provinciale herindeling van 1 januari 2019 ligt WBE Vijfheerenlanden niet meer in de provincie Zuid-Holland; de gegevens van Vijfheerenlanden zijn daarom niet meegenomen.

gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

Krachtens artikel 11.65 Besluit activiteiten leefomgeving is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment 2023b). Daarom wordt in het vervolg alleen nog het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

Invloed van de jacht op de populatie

De afgelopen jachtseizoenen (16/17-23/24, dus 8 seizoenen) zijn in Zuid-Holland gemiddeld, naar boven afgerond, 16.700 hazen gedood tijdens de jacht. Na de hazenjacht in de winter van 2023/2024 was de dichtheid van de haas in Zuid-Holland (naar beneden afgerond) 115 stuks per km² (= per 100 ha). Dat leidt tot een hazenpopulatie van (naar beneden afgerond) 168.000 stuks¹⁷. Daarvan wordt per jachtseizoen gemiddeld ongeveer 10% geschoten. Als niet meer dan derde van de aanwezige hazen wordt geschoten heeft dit uiteindelijk geen invloed op de omvang van de populatie (Broekhuizen 1976). Schai-Braun et al. (2019) adviseren op basis van goede populatie-dynamische gegevens uit Oostenrijk om maximaal 10% te schieten bij een hoge dichtheid (45 hazen per 100 hectare). De dichtheid in Zuid-Holland is met 115 hazen per 100 hectare nog aanzienlijk hoger. Daarmee zou een afschot van ongeveer 20% in Zuid-Holland verantwoord zijn. Het afschot in Zuid-Holland (ongeveer 10%) ligt veel lager dan respectievelijk 1/3 en 20%.

Conclusie invloed van de jacht op de staat van instandhouding haas

De uitvoering van de jacht in Zuid-Holland leidt niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de haas.

3.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN DOOR HAZEN

3.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Hazen kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door hazen:

Akkerbouw: graan, peulvruchten, suikerbieten en voederbieten, winterwortel

Vollegrondsgroenten: spinazie, sla en andijvie, kool, asperge en andere vollegrondsgroenten

Fruit: appels en peren, kersen en morellen, pruimen, bramen en frambozen, bessen

Overige gewassen: bosbouw en boomteelt

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Zo treedt schade in de akkerbouw op gedurende lente en zomer, schade aan bosbouw en boomteelt in winter en lente en schade aan vollegrondsgroenten en bramen-, frambozen- en bessenstruiken jaarrond.

3.3.2 GEREgistREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreeerde gegevens over door hazen veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt enerzijds doordat schade is voorkomen door het uitvoeren van de jacht en anderzijds doordat schades die desondanks zijn opgetreden, niet worden getaxeerd. De enige taxaties die worden uitgevoerd zijn taxaties in het kader van de regeling van Gedeputeerde Staten voor een tegemoetkoming in de faunaschade. Vanaf 2014 verlenen provincies, waaronder Zuid-Holland, echter geen tegemoetkoming meer voor schade veroorzaakt door hazen omdat schade afdoende kan worden voorkomen door het beperken van de stand tijdens de jachtperiode. De jachthouder is in beginsel aansprakelijk voor de schade door bejaagbaar wild.

¹⁷ De telling is uitgevoerd in voor de haas geschikt leefgebied in de provincie. De oppervlakte voor hazen geschikt leefgebied is bepaald door wateren, bebouwde gebieden en dergelijke uit te sluiten. Dat geeft samen 146.509 hectare.

Incidenteel wordt er nog wel schade geregistreerd, namelijk als er een schade wordt getaxeerd t.a.v. een diersoort waarvoor er wel een tegemoetkoming wordt verstrekt en de getaxeerde schade voor een deel is veroorzaakt door hazen. Deze schade wordt wel geregistreerd maar het deel van de schade dat is toegeschreven aan hazen, wordt niet uitgekeerd. Het aanvragen van een tegemoetkoming brengt kosten met zich mee, niet alle schade wordt uitgekeerd en schade kan voor een groot deel worden voorkomen door de jacht. Ook voor 2014 werd er over het algemeen weinig beroep gedaan op de tegemoetkomingsregeling. Hiervoor geldt wel een uitzondering. Vóór 2011 veroorzaakten hazen schades op akkers in het Oudeland van Strijen. Het Oudeland van Strijen is een Vogelrichtlijngebied en jacht was daar onder de Flora- en faunawet niet toegestaan. Normaliter kunnen jachthouders bij hun jachtafschot rekening houden met het teeltplan van grondgebruikers, waardoor schadeontwikkeling in belangrijke mate kan worden voorkomen. Dit was echter in het Oudeland niet mogelijk, totdat met ingang van de winter 2010/2011 op ontheffing van oktober tot en met december afschot werd toegestaan ter verlaging van de hazenstand op de agrarisch in gebruik zijnde gronden. De schade bleef daarna uit.

In 2022 en 2023 heeft de provincie Zuid-Holland een aantal gevallen van hazenschade laten taxeren zonder dat daar een aanvraag voor een tegemoetkoming onder lag. Er is in totaal ruim 45.000 euro aan schade getaxeerd. Het betrof schades aan vollegroondsgroenten, akkerbouwgewassen (vooral: suikerbieten) en fruit. De hoogste getaxeerde schades betroffen twee gevallen van schade aan suikerbieten (beide ruim 9.500 euro) en een geval van schade aan vollegroondsgroente (ruim 12.000 euro).

3.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De komende zes jaar wordt er geen toename verwacht van de schade aan landbouwgewassen. Volgens de cijfers van het CBS is het grondgebruik wat betreft de oppervlaktes in Zuid-Holland aan verbouwde gewassen nagenoeg onveranderd gebleven de laatste tien jaar (CBS Statline, n.d.). De percentages aan schadegevoelige gewassen die in Zuid-Holland

worden verbouwd zijn tevens nagenoeg onveranderd gebleven. Schadegevoelige gewassen worden in de gehele provincie verbouwd. Deze verwachting gaat er wel vanuit dat jacht in Zuid-Holland kan worden uitgevoerd. Als de hazenstand in het jachtseizoen niet kan worden gereguleerd, ontstaat er naar verwachting aanzienlijke schade op percelen waar schadegevoelige gewassen worden verbouwd. Deze percelen liggen verspreid over de gehele provincie.

3.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG HAZENBEHEER

3.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

In paragraaf 2.3 is aangegeven op grond van welke faunabeheerplannen het beheer van wildsoorten in de periode 2016 - 2024 is uitgevoerd. In deze twee¹⁸ faunabeheerplannen is ten aanzien van de haas hetzelfde faunabeheer beschreven. Dit faunabeheer hield het volgende in. Jacht op de haas is in Zuid-Holland mogelijk van 15 oktober tot en met 31 december. Schade door hazen wordt voorkomen door tijdens het jachtseizoen de stand op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd naar een niveau te brengen waarbij schade binnen een acceptabel niveau kan blijven. Door verschillende omstandigheden¹⁹ kan echter in bepaalde perioden buiten het jachtseizoen bij percelen met schadegevoelige gewassen toch nog belangrijke schade dreigen. Deze schade kan worden beperkt door de inzet van werende middelen gecombineerd met verjagend afschot. Onder het faunabeheerplan dat van kracht was tot en met 15 juli 2017, was er een ontheffing voor dit incidentele afschot. Van deze ontheffing is weinig gebruik gemaakt, in 2016 en 2017 gezamenlijk zijn er 175 hazen geschoten op basis van deze ontheffing. Onder het faunabeheerplan dat van kracht was tot en met januari 2024, is er geen ontheffing meer verleend voor verjagend afschot buiten de jachtperiode. Per 1 januari 2017 werd, met de invoering van de Wet natuurbescherming, jacht mogelijk in Vogelrichtlijngebieden. Een nadere omschrijving van de ontheffingen en de gevoerde juridische procedures t.a.v. deze ontheffingen is opgenomen in paragraaf 14.1 van het Faunabeheerplan jachtsoorten Zuid-Holland 2017 – 2023.

¹⁸ De faunabeheerplannen zijn van kracht geweest in de perioden 2013-2017 en 2017-2024.

¹⁹ Bijvoorbeeld: weersomstandigheden waardoor gewassen schadegevoeliger worden en/of ander voedsel minder beschikbaar is, sluiting jacht wegens weeromstandigheden of vogelgriep, onvoldoende beheer in aanliggende velden.

Het faunabeheer t.a.v. de haas zoals het hiervoor is beschreven, werd ook voor 2013 al uitgevoerd in Zuid-Holland op basis van de voorgaande faunabeheerplannen van de FBE.

3.4.2 GEGEVENS VAN BIJ DE JACHT GEDODE HAZEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

In de afgelopen 6 jaar zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de begrenzingen van de WBE's door fusies en herbegrenzingen, waardoor in de tabel met

het gerapporteerde afschot lege datahokken te zien zijn. WBE's Tielerwaard-West en Vijfheerenlanden zijn gedeeltelijk bij WBE's in de provincie Utrecht gaan horen (als gevolg van herindeling van de grondgebieden van de provincies per 1 januari 2019), Tielerwaard-West grotendeels en Vijfheerenlanden voor ongeveer één derde²⁰. De kleine 'overgebleven' delen van deze WBE's zijn gefuseerd met de reeds bestaande WBE Alblasserwaard-Oost.

Tabel 3 geeft het gerapporteerde aantal bij de jacht gedode hazen weer in de jachtseizoenen 2016/17 tot en met 2023/24. Het aantal gedode hazen door de seizoenen heen is redelijk constant, alleen in het jachtseizoen 20/21 zijn er relatief minder hazen gedood. Dit is hoogst waarschijnlijk het gevolg van de beperkingen rond Corona waardoor er minder drijfjachten zijn uitgevoerd. Het gemiddeld aantal gedode hazen per jachtseizoen was, naar boven afgerond, 16.700.

WBE	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24
Ade	638	1.042	968	1.170	482	936	1.217	1.121
Alblasserwaard-Oost	1.559	1.818	1.249	1.911	614	2.031	2.051	2.312
Alblasserwaard-West	611	1.074	963	1.131	678	1.087	1.185	1.313
De Aarlanden	1.711	2.038	2.002	2.261	1.015	2.035	1.986	2.210
Delfland	505	559	521	588	224	452	483	496
Duin en Bollenstreek	372	664	701	655	541	874	917	912
Eiland IJsselmonde	348	319	375	413	337	449	671	766
Goeree-Overflakkee	646	766	1.024	908	655	917	1.515	1.078
Hoeksche Waard	3.452	3.304	3.786	3.499	2.602	4.228	5.824	4.811
Krimpenerwaard	685	1.480	1.237	1.640	619	1.506	1.389	1.850
Putten	776	676	796	691	315	747	929	902
Reeuwijk e.o.	494	1.097	1.043	1.354	622	1.495	1.130	1.316
Rijnland Zuid	344	690	537	819	311	536	716	561
Schieland	317	461	503	631	351	554	668	410
Tielerwaard West	4							
Vijfheerenlanden	531	1.018	605					
Voorne	494	504	751	564	233	335	487	415
Zuid-Holland	13.487	17.510	17.061	18.235	9.599	18.182	21.168	20.473

Tabel 3: Gerapporteerd aantal bij de jacht gedode hazen 2016-2024 weergegeven per jachtseizoen en per WBE

²⁰ WBE Vijfheerenlanden heeft ook grondgebied in de provincie Gelderland.

3.4.3 HAZENBEHEER 2024 – 2026

In de planperiode van dit faunabeheerplan vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het faunabeheer in de vorige planperiode.

Dit faunabeheer is effectief gebleken en heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de haas gehad. In art. 4.17 Omgevingsregeling is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. Jacht op de haas is mogelijk van 15 oktober tot en met 31 december. Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode kan schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar in belangrijke mate worden voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de hazenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade op een acceptabel niveau kan blijven.

Escalatieladder

Schade door hazen wordt beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast wordt de jacht uitgevoerd in een periode waarin jonge hazen zelfstandig zijn en hazen zich niet voortplanten. Daarmee is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode. Naar verwachting is optreden buiten de jachtperiode niet nodig zolang de jacht kan worden uitgevoerd.

4. | Fazant

4. | Fazant

4.1 KENSCHETS FAZANT

4.1.1 UITERLIJK FAZANT

De fazant (*Phasianus colchicus*) is een hoenderachtige. Het mannetje (de haan) heeft een opvallend gekleurd verenkleed. De staart is relatief lang (circa 40 cm), bruin-goudkleurig en dwars gestreept. Het bruingekleurde lichaam (lengte in totaal 75-89 cm, spanwijdte tot circa 90 cm) vertoont op de rug vlekken met lichte randen terwijl de vlekken op de bruin-oranje borst donker zijn. De kop van de haan is kenmerkend met een felrode tekening, kammen en lellen en groene 'oortjes'. Vaak heeft de haan een witte band om de hals. De hals en

kop boven de witte band zijn donkergroen met een iriserend blauwe glans. De donkergrijze poten van de haan dragen sporen. Het vrouwtje (de hen) is wat kleiner (53-62 cm, spanwijdte tot circa 70 cm) en lichter in gewicht, heeft een bruine schutkleur met spikkels en een staart van ruim 20 cm.

De kleurvariatie van de haan is groot, mede omdat het oorspronkelijke verspreidingsgebied zich uitstrekt van Turkije tot Taiwan. De fazant is in grote delen van de wereld door de mens geïntroduceerd. De Romeinen brachten fazanten naar Europa. Grote aantallen zijn met ingang van de 18e eeuw ingevoerd ten behoeve van de jacht. Meerdere ondersoorten

werden verplaatst, gekweekt en uitgezet, waardoor de geïntroduceerde populaties allerlei kenmerken van verschillende ondersoorten vertonen (Hill & Robertson 1988a). Uitzetten is in Nederland intussen al circa 30 jaar verboden.

Bij gevaar drukt de fazant zich eerst en vliegt vervolgens op. Het normale geluid van de fazant lijkt op dat van een kip, terwijl de haan met gestrekte hals “kok-k” roept, waarbij vaak met de vleugels wordt gefladderd. De fazant behaalt gemiddeld snelheden boven de 50 km/uur, met een maximale snelheid van ongeveer 90 km/uur. Een opvliegende fazant daalt na enkele honderden meters vaak weer in glijvlucht.

4.1.2 DE FAZANT DOOR HET JAAR HEEN

Fazanten zijn standvogels die zich het gehele jaar in hetzelfde gebied bevinden. Ze leven in groepjes, waarbij de hanen en hennen 's winters meestal apart leven (Hill & Robertson 1988b). In voorjaar en zomer heeft de haan een harem met enkele hennen. Bij een hoge dichtheid, die niet vaak meer voorkomt, kunnen dit zes tot acht hennen zijn. Bij de huidige dichtheden heeft een haan over het algemeen twee tot drie hennen.

De hen legt eenmaal per jaar eieren waarbij een nalegsel mogelijk is. De hen maakt een simpel nest op de grond, beschut in hoog gras of ruigte. Daarin worden met een ritme van één ei per dag 6-16 eieren gelegd met een gemiddelde van 8 – 12 eieren. De eieren worden vervolgens in de periode van maart tot begin juli na het leggen van het laatste ei in ongeveer 23 dagen door de hen uitgebroed. De kuikens verlaten het nest na het uitkomen onmiddellijk en zoeken al snel tezamen en met hun moeder hun eigen voedsel bijeen. Na drie weken kunnen de jongen goed vliegen en na ongeveer tien weken zijn ze zelfstandig. Het volgende jaar zijn ze geslachtsrijp (Von Blotzheim et al. 1973).

4.1.3 LEEFGEBIED FAZANT, VOEDSEL, PREDATIE

De fazant prefereert een vochtig leefgebied met afwisseling: slaapplekken (roestplekken) bij voorkeur in bomen en struiken en dekking in heggen, wallen, struwelen, ruigtes en rietvelden. De fazant kan zich goed aanpassen waardoor hij op veel plaatsen kan overleven maar de aanwezigheid van water

is essentieel. Stedelijk gebied en aaneengesloten boscomplexen worden gemeden. Landbouwgrond en ook recreatiegebieden met water en dekking worden door fazanten vaak als leefgebied benut.

Het voedsel van de fazant is veelal plantaardig en bestaat onder andere uit zaden, bessen en andere vruchten, knoppen en groene plantendelen. 's Zomers wordt het dieet ook wel aangevuld met wormen, slakken en insecten. In cultuurland zoeken ze hun voedsel in graanvelden en in andere gewassen. Jonge fazanten eten de eerste drie weken uitsluitend dierlijk voedsel, vooral insecten (Von Blotzheim et al. 1973).

De vos is een belangrijke predator van fazanten en voedt zich zowel met volwassen fazanten als met legsels (Draycott et al. 2008; Sage et al. 2018). Dit is onder andere duidelijk geworden uit een onderzoek naar het voedsel van vossen in het Noord-Hollands Duinreservaat. Hier werden 14 van 32 gezenderde broedende fazanten door vossen gepredeerd (Mulder & Swaan 1988). De toename van de vos wordt vaak genoemd als één van de oorzaken van de afname van het aantal fazanten. Ook grote roofvogels en uilen, met name havik en oehoe²¹, prederen op fazanten.

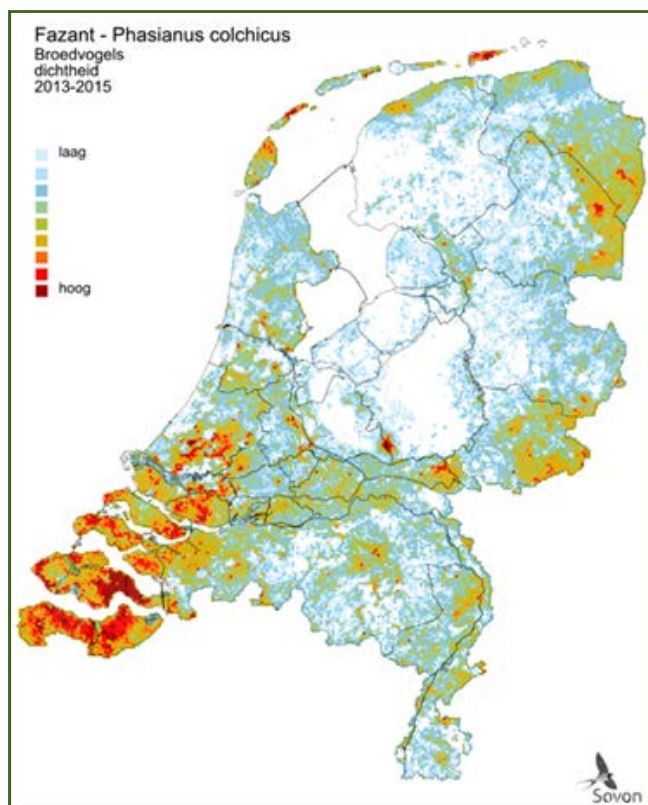
4.2 VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING FAZANT

4.2.1 VERSPREIDING FAZANT

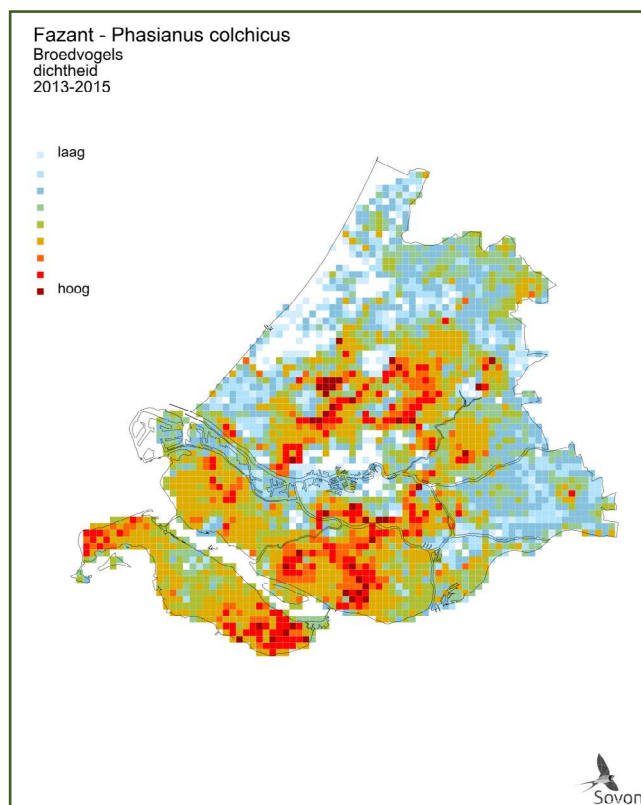
Verspreiding in Nederland en Zuid-Holland

Fazanten komen op veel plaatsen in Nederland voor maar niet in stedelijk gebied en droge bossen. De hoogste dichtheden worden vastgesteld in het Deltagebied, West-Brabant, de Drents-Groningse Veenkoloniën en de oostelijke Achterhoek (afbeelding 4). Deze regio's bestaan grotendeels uit agrarisch gebied met veel akkerbouw en overhoekjes, dijken of ruigtes langs watergangen. Deze (kleinschalige) landschapselementen zijn gunstig voor de fazant. Vergeleken met de rest van Nederland zijn in Zuid-Holland de dichtheden regionaal hoog. De hoogste dichtheden komen voor op de Zuid-Hollandse eilanden en op meerdere plekken in het midden van de provincie (afbeelding 5).

²¹ De oehoe is nog geen broedvogel in Zuid-Holland.

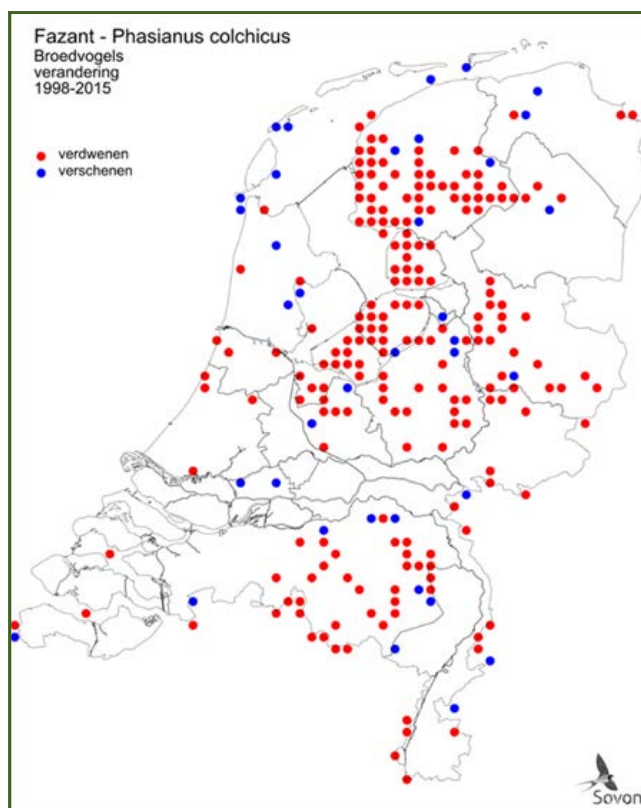
Afbeelding 4: Relatieve dichtheid van de fazant als broedvogel in Nederland 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

Afbeelding 5: Relatieve dichtheid van de fazant als broedvogel in Zuid-Holland 2013-2015 (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=ZH>)

Ontwikkeling van de verspreiding

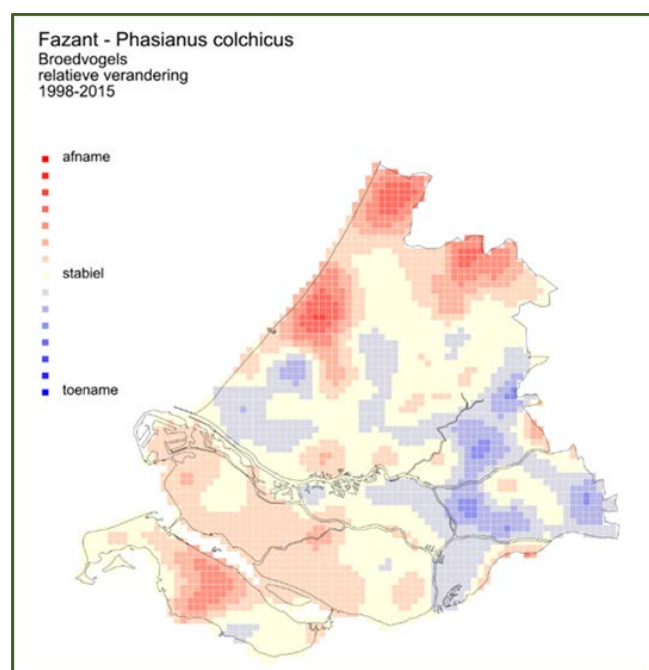
Hierna wordt het actuele verspreidingsgebied van de fazant vergeleken met het verspreidingsgebied in de periode 2000-2004. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn dienen de lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2023a). De verspreiding van de fazant is sinds de periode 2000-2004 gewijzigd in Nederland maar niet in Zuid-Holland. Dit wordt hierna toegelicht. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1988-2000 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de wijziging van de verspreiding sinds 2000-2004 (afbeelding 6). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de fazant uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit is gebeurd in delen van Nederland, met name in Friesland en Flevoland, maar niet in Zuid-Holland.

Afbeelding 6: Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de fazant tussen 1998-2000 en 2013-2015, 5x5km hokken (bron: Sovon, website)

Na de jaren zeventig zijn de fazantendichtheden in Nederland afgenomen als gevolg van het verbod op uitzetten. Fazanten werden vroeger op grote schaal uitgezet en bijgevoerd ten behoeve van de jacht. Vanaf 1977 werd het uitzetten beperkt. Al direct daarna nam het aantal geschoten fazanten met de helft af (Ten Den 1989). In het begin van de jaren tachtig werden jaarlijks nog wel 50.000 tot 100.000 fazanten uitgezet (Vergeer & Eekelder 1999). Na 1993 werden helemaal geen vergunningen meer verstrekt voor het uitzetten van fazanten. Door het verbod komen fazanten tegenwoordig in grote bosgebieden zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug en in grote delen van Flevoland en Friesland nog slechts in lage aantallen voor (afbeelding 4).

Vergeleken met de situatie rond het jaar 2000 is de fazantendichtheid in Zuid-Holland afgenomen op Goeree-Overflakkee, in een gebied ten noorden van Alphen aan de Rijn en in en langs de duinen, met name de Bollenstreek en tussen Den Haag en Leiden, terwijl de dichtheid is toegenomen in de Alblasserwaard en de Krimpenerwaard (afbeelding 7).

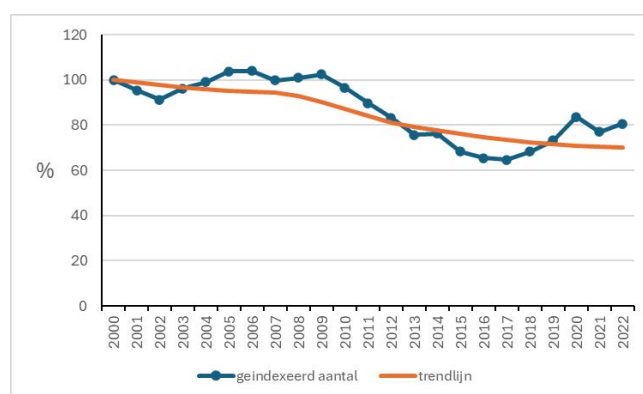

Afbeelding 7: Verandering van de dichtheid van de fazant als broedvogel in Zuid-Holland tussen 1998-2000 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

4.2.2 AANTALONTWIKKELING FAZANT

Populatie in Nederland en Zuid-Holland

Sovon Vogelonderzoek Nederland concludeert dat de fazantenstand van rond 1981 onnatuurlijk hoog was als het gevolg van grootschalig uitzetten en bijvoeren van fazanten. Daarom gebruiken zij het aantal fazanten en de verspreiding uit de periode 2000-2004 als gunstige referentie. We kijken daarom in het vervolg naar de aantalontwikkeling sinds die tijd. In de periode 2000-2020 is het aantal territoriale hanen in Nederland gedaald van omstreeks 27.000 naar omstreeks 23.000, een achteruitgang van 15% (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). Vanaf ongeveer 2012 is de achteruitgang gestopt (afbeelding 8)²².

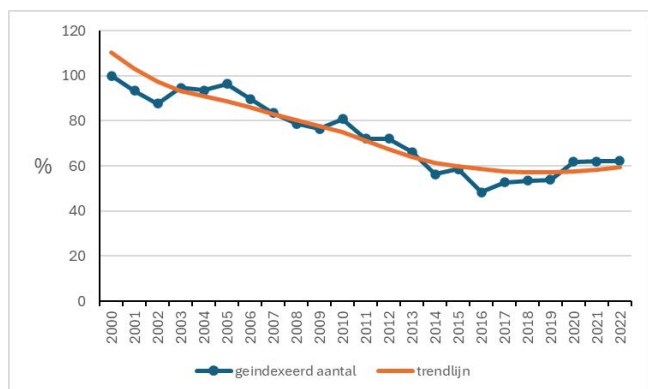

Afbeelding 8: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de fazant in Nederland sinds 2000 (2000 op 100% gesteld) (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=0>)

Er zijn tegenwoordig omstreeks 3200 territoriale hanen in Zuid-Holland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). De afname - afgemeten aan het aantal territoriale hanen in de broedperiode - sinds de periode 2000-2004 is in Zuid-Holland met omstreeks 40 % sterker dan in Nederland als geheel (afbeelding 9). Toch zijn de dichtheden in het midden en zuiden van de provincie Zuid-Holland hoog vergeleken met de rest van Nederland (afbeelding 4). Vergeleken met de andere provincies herberg Zuid-Holland hoge aantallen fazanten, alleen in Zeeland leven meer fazanten en alleen in Noord-Brabant leven er ongeveer evenveel (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Vanaf ongeveer 2014 is de achteruitgang gestopt (afbeelding 9)²³.

²² De aantalontwikkeling in afbeelding 8 loopt tot en met 2022. Vlak voor het vaststellen van dit faunabeheerplan heeft Sovon de gegevens voor 2023 gepubliceerd. Met de gegevens van 2023 erbij, is de korte-termijntrend (laatste 12 jaar) toenemend.

²³ De aantalontwikkeling in afbeelding 9 loopt tot en met 2022. Vlak voor het vaststellen van dit faunabeheerplan heeft Sovon de gegevens voor 2023 gepubliceerd. Met de gegevens van 2023 erbij, is de korte-termijntrend (laatste 12 jaar) niet gewijzigd (nog steeds stabiel).

Afbeelding 9: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de fazant in Zuid-Holland sinds 2000 (2000 op 100% gesteld) (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=ZH>)

Oorzaken afname populatie fazanten in Nederland en Zuid-Holland

Hiervoor is al beschreven dat het verbod op het uitzetten van fazanten in de periode vanaf eind jaren zeventig grote invloed heeft gehad op de dichtheden en daarmee de aantallen fazanten. Er zijn nog meer oorzaken voor de afname van de populatie: intensivering van de landbouw en toename van de predatie.

Al sinds de jaren zestig heeft intensivering van de landbouw een negatief effect op de fazantenpopulatie. Dit effect werd tot begin jaren negentig gecamoufleerd door uitzetten en bijvoeren en werd pas daarna duidelijk zichtbaar in de ontwikkeling van de stand (Vergeer & Eekelder 1999). De meest problematische gevolgen van de intensivering zijn vermindering van het aanbod van insecten voor de kuikens, een verminderd aanbod van voedsel in de winter en het verdwijnen van dekking als het gevolg van het verdwijnen van landschapselementen zoals heggen (Hill 1985; Hill & Robertson 1988b; Newton 2017). Proeven in Zeeuws-Vlaanderen met verbetering van het voedselaanbod door akkers laat te ploegen en graanranden te laten staan, hadden een gunstig effect op het aantal fazanten (Roodbergen et al. 2011). Op wintervoedselveldjes in Drenthe en Groningen zaten veel meer fazanten dan op gewone akkers (Ottens et al. 2013). Hallmann e.a. (2017) hebben aangetoond dat het aanbod aan insecten in de periode 1989 – 2016 flink is gedaald. In de aan Nederland grenzende Duitse deelstaten Niedersachsen en Nordrhein-

Westfalen en in Schleswig-Holstein zijn veel jonge fazantenkuikens, die afhankelijk zijn van insecten, in slechte voedingstoestand met veel ziektes en hoge sterfte (Liebing e.a. 2020). Dit kan een gevolg zijn van gebrek aan insecten. Hallmann e.a. (2014) leggen een relatie tussen afname van insectenetende vogels en concentraties imidacloprid, een insecticide dat juist in grote delen van Zuid-Holland in hoge concentraties aanwezig is.²⁴ Sinds 2019 mag imidacloprid alleen nog in gesloten kassen worden gebruikt, niet meer in open teelten.

De uitbreiding van de vos en de havik heeft geleid tot een toename van predatie van fazanten. De invloed van toegenomen predatie wordt genoemd voor de duinen en de Veluwe (Ruitenbeek & Zomerdijk 2010; Vergeer & Eekelder 1999; Ter Haar 2017) en waarschijnlijk speelt dit in grote delen van ons land. De afname in de duinen is groot. In de Zuid-Hollandse duingebieden Meijendel en Berkheide is de stand met 96% afgenomen. De afname wordt toegeschreven aan meer predatie door haviken en vossen (Ter Haar 2017).

De in Zuid-Holland vergeleken met Nederland als geheel sterkere afname sinds de periode 2000-2004 kan het gevolg zijn van de sterkere toename van het aantal haviken en de uitbreiding in verspreiding van de vos in Zuid-Holland vanaf de periode 2000-2004. Het aantal haviken in Zuid-Holland is sinds de periode 2000-2004 toegenomen met ongeveer 150%, terwijl de stand van de havik in Nederland als geheel sinds die tijd stabiel is gebleven.²⁵ De vos kwam in het verleden niet voor op de Zuid-Hollandse eilanden maar heeft zich daar gevestigd en heeft vervolgens zijn leefgebied daar de afgelopen 10 jaar flink uitgebreid (FBE Zuid-Holland 2023).

4.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING FAZANT

Inleiding

In paragraaf 4.2.5, kijken we naar de invloed van de jacht op de staat van instandhouding van de fazant. Alvorens we dat doen, beoordelen wij in deze paragraaf de staat van instandhouding van de fazant. Hiervoor zijn er verschillende methodieken. Voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de fazant gebruiken wij twee methodieken die zijn toegelicht in paragraaf 2.2 van dit faunabeheerplan.

²⁴ <https://www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl/atlas/1/1> geeft op grond van meetgegevens van regionale waterbeheerders een landelijk beeld van de bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater.

²⁵ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/2670/?prov=ZH>, <https://stats.sovon.nl/stats/soort/2670/?prov=0>

Het betreft een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn. Hierna volgt alleen een korte samenvatting van de methodieken, voor nadere informatie verwijzen we naar paragraaf 2.2.

Samenvatting methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

De methodiek van Het European Topic Centre on Biological Diversity (Röschel e.a. 2020) betreft de IUCN-criteria voor de Rode lijst. Voor de populatieafname kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties, als drie generaties langer is dan 10 jaar. Daarnaast betreft het Topic Centre de populatiegegevens over de korte en lange termijn (respectievelijk 12 jaar en sinds 1980). Het Topic Centre vertaalt de population status naar de drie elementen voor de stand van instandhouding, zoals Nederland die sinds 2006 toepast (Ministerie van LNV 2006). Toch nemen wij nog aanvullend de elementen 2 (verspreiding) en 3 (leefgebied/habitat) van de wettelijke definitie mee bij de beoordeling. Voor de lange termijn moet worden gekeken naar de ontwikkeling sinds 1980 maar wij kijken naar de ontwikkeling sinds 2000-2004 omdat de stand in 1980 onnatuurlijk hoog was door grootschalig uitzetten en bijvoeren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022).

Beoordeling staat van instandhouding fazant met methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

IUCN-criteria voor de Rode lijst en populatiegegevens korte termijn

De generatietijd van de fazant is 4,4 jaar.²⁶ Drie generaties is dus 13 jaar. Over deze korte termijn (i.c. 2009-2022) is de Nederlandse broedpopulatie van de fazant met minder dan 20% afgenomen²⁷ en de Zuid-Hollandse broedpopulatie met ongeveer 24%.²⁸ De populaties van de fazant in Nederland als geheel en in Zuid-Holland komen niet in aanmerking voor de Rode Lijst volgens IUCN-criteria omdat de afname over de korte termijn minder is dan 30%. In het actuele Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels (Van Kleunen e.a. 2017) staat de fazant op basis van de IUCN-criteria als thans niet bedreigd.

Populatiegegevens lange termijn

In de periode 2000-2020 is de Nederlandse

fazantenpopulatie afgenomen met ongeveer 15% (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022), de afname in de periode 2000-2022 ligt in dezelfde orde van grootte (afbeelding 8). De afname van de Zuid-Hollandse fazantenpopulatie is ongeveer 40% (afbeelding 9). De afname in Zuid-Holland is dus meer dan 20% wat resulteert in het oordeel matig ongunstig.

Verspreiding en habitat (leefgebied)

Het verspreidingsgebied van de fazant in Zuid-Holland is niet afgenomen. In Nederland als geheel is het verspreidingsgebied wel kleiner geworden maar de fazant is een wijd verspreide soort en de afname is klein (minder dan 10%). Naar verwachting treden er in de toekomst geen wijzigingen op in de verspreiding. Er is voldoende leefgebied (habitat) in Nederland en Zuid-Holland om de populaties op lange termijn in stand te houden en hierin komt naar verwachting geen verandering.

Eindoordeel

Bovenstaande gegevens resulteren in het volgende eindoordeel: de staat van instandhouding van de fazant voor Nederland is gunstig en voor Zuid-Holland matig ongunstig.

Samenvatting methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet. Sovon Vogelonderzoek gebruikt voor de fazant de toestand in de periode 2000-2004 als referentie omdat rond 1981 de fazantenstand onnatuurlijk hoog was door grootschalig uitzetten en bijvoeren (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). Wij volgen Sovon hierin.

Beoordeling staat van instandhouding fazant met methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

Populatie

Van belang hier is de lange termijntrend van de populatie fazanten in Nederland en in Zuid-Holland, i.c. vanaf de periode 2000-2004. Sovon

²⁷ <https://www.iucnredlist.org/species/45100023/166454046>

²⁸ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=0>

²⁹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/3940/?prov=ZH>

Vogelonderzoek Nederland (2022) geeft aan dat in de periode 2000-2004 er in Nederland naar schatting 27.000 territoriale fazantenhanen waren en in 2020 naar schatting 23.000. Dit betekent dat de afname in Nederland vergeleken met 2000-2004 gemiddeld ongeveer 0,8% per jaar is geweest. De jaarlijkse afname is minder dan 1% én de populatie is over de hele periode met minder dan 25% afgenomen. Dit leidt voor Nederland tot het oordeel matig ongunstig voor het element populatie. In Zuid-Holland is de jaarlijkse afname sinds 2000-2004 omstreeks 2,5%, wat resulteert in het oordeel zeer ongunstig.

Verspreiding

De verspreiding van de fazant in Nederland is wel afgenomen, maar met minder dan 10% (Vogel et al. 2021). De verspreiding in Zuid-Holland is stabiel gebleven. De verspreiding verandert naar verwachting niet. Dit leidt voor Nederland en Zuid-Holland tot het oordeel gunstig voor het element verspreiding.

Leefgebied (habitat)

Het leefgebied van de fazant in Zuid-Holland is niet in omvang veranderd. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd door intensivering van de landbouw en toename van de predatie. Ontwikkelingen in het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied zorgen voor enig optimisme. Deze ontwikkelingen kunnen in de komende 12 jaar leiden tot kwaliteitsverbetering van het leefgebied van de fazant, bijvoorbeeld door de aanleg van nieuwe natuur en recreatieve beplanting in de poldergebieden en verbetering van de droge dooradering in het agrarisch gebied (zie provinciaal Natuurbeheerplan 2024). Op basis van het recente faunabeheerplan vos (FBE Zuid-Holland 2023) vindt In Zuid-Holland vossenbeheer plaats ter bescherming van bodembroeders. Dit beheer draagt ook bij aan de verbetering van het leefgebied van fazanten. De in het verleden opgetreden negatieve ontwikkeling van de kwaliteit van het habitat leidt er toe dat dit element voor Nederland en Zuid-Holland nog als matig ongunstig wordt beoordeeld, ondanks enkele gunstige ontwikkelingen.

Eindoordeel

Bovenstaande gegevens resulteren in het volgende

eindoordeel: de staat van instandhouding voor Nederland is matig ongunstig en voor Zuid-Holland zeer ongunstig.

4.2.4 CONCLUSIE VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN STAAT VAN INSTANDHOUDING FAZANT

Fazanten werden in het verleden op grote schaal uitgezet en bijgevoerd hetgeen resulteerde in een onnatuurlijk hoge stand. Door het invoeren van eerst een gedeeltelijk verbod en daarna een totaalverbod op uitzetten, nam de populatie af. De populatie is hoogst waarschijnlijk ook afgenomen door verslechtering van het leefgebied (habitat) als gevolg van de intensivering van de landbouw en toename van de predatie. De in Zuid-Holland t.o.v. Nederland als geheel grotere lange-termijnafname is waarschijnlijk het gevolg van een relatief grotere toename van de predatiedruk. De afname is gestopt, voor Nederland als geheel ongeveer 12 jaar geleden²⁹ en voor Zuid-Holland ongeveer 10 jaar geleden. De ontwikkelingen voor het leefgebied zijn gunstig. De fazant is een wijd verspreide soort en de verspreiding is niet gewijzigd. Vergeleken met de andere provincies herberg Zuid-Holland hoge aantallen fazanten, in ook hoge dichtheden. Alleen in Zeeland leven meer fazanten en alleen in Noord-Brabant leven er ongeveer evenveel.

Voor het bepalen van de staat van instandhouding zijn er verschillende methodieken beschikbaar. Voor een beoordeling van de staat van instandhouding van de fazant, zijn in dit faunabeheerplan twee methodieken gebruikt, een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn.

Volgens de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn, is de staat van instandhouding van de fazant gunstig voor Nederland en matig ongunstig voor Zuid-Holland. Dit oordeel ligt in lijn met de hiervoor beschreven verspreiding en aantalontwikkeling. Daarbij moet wel worden aangetekend dat het voor Zuid-Holland minder gunstige oordeel in vergelijking met het landelijke oordeel, niet strookt met de relatief grote aantallen fazanten – in ook hoge dichtheden – die in Zuid-Holland leven.

²⁹ De korte-termijntrend (12 jaar) met de recent gepubliceerde gegevens over 2023 erbij is toenemend.

Volgens de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn, is de staat van instandhouding van de fazant matig ongunstig voor Nederland en zeer ongunstig voor Zuid-Holland. Dit oordeel ligt minder goed in lijn met de hiervoor beschreven verspreiding en aantalontwikkeling dan het oordeel volgens de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn. Voor beide methodieken geldt dat het voor Zuid-Holland minder gunstige oordeel in vergelijking met het landelijke oordeel, niet strookt met de relatief grote aantallen fazanten –in ook hoge dichtheden – die in Zuid-Holland leven.

Beide methodieken houden weinig tot geen³⁰ rekening met de talrijkheid en dichtheid van een soort.³¹ Een methodiek die deze elementen wel meeneemt, bijvoorbeeld door het vaststellen van gunstige referentiewaarden, geeft hoogst waarschijnlijk een gunstiger beeld. Een dergelijke methodiek is echter in Nederland (nog) niet uitgewerkt.

4.2.5 INVLOED VAN DE JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING FAZANT

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt uitgevoerd t.a.v. fazanten. In het vervolg wordt daarom de invloed van de jacht op de staat van instandhouding beoordeeld. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2016/2017 tot en met het 2023/2024 betrokken³². Het jachtseizoen op de fazant is geopend van 15 oktober tot 31 december voor de hen en van 15 oktober tot 31 januari voor de haan. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

Krachtens artikel 11.65 Besluit activiteiten leefomgeving is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de

jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment 2023b). Daarom wordt in het vervolg alleen nog het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

Invloed van de jacht op de populatie

De broedpopulatie van de fazant in Zuid-Holland is al sinds 2014 min of meer stabiel (afbeelding 9). De afgelopen jachtseizoenen (16/17-23/24, dus 8 jachtseizoenen) zijn in Zuid-Holland gemiddeld, naar boven afgerond, 2.000 fazanten gedood. Dat heeft niet geleid tot afname van de populatie. Dit afschot heeft ook niet herstel naar een gunstige staat van instandhouding belemmerd.

Uit de registratie van het aantal gedode dieren blijkt dat 95%, jaarlijks rond 1.900 exemplaren, hanen betreft. Door het haremsysteem is de invloed van het schieten van hanen op het aantal broedgevallen in het jaar na het jachtseizoen te verwaarlozen. Grotere haren hebben geen negatieve invloed op het aantal hennen dat tot broeden komt (Mulder 1988; Von Blotzheim et al. 1973).

De jaarlijkse aanwas van hennen tot aan de opening van de jacht kan als volgt worden berekend. De minimale schatting van het aantal territoriale hanen in Zuid-Holland is 2.658 (Sovon Vogelonderzoek 2023). Bij een aantal hennen van 2,38 per haan (Ridley 1987) zijn er 6.326 hennen, waarvan naar schatting omstreeks 5.000 hennen het jachtseizoen halen. Jaarlijks worden in Zuid-Holland ongeveer 100 hennen geschoten: 2% van de populatie. Gezien alle andere factoren die de sterfte van fazanten bepalen en het feit dat het jachtseizoen van hennen al op 31 december eindigt, ver vóór het broedseizoen, is het ondenkbaar dat een afschot van 2% effect heeft op

³⁰ “Weinig” geldt voor de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn, “geen” voor de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn.

³¹ De methodiek van de Habitatrichtlijn kan hier wel rekening mee houden door het vaststellen van gunstige referentiewaarden. In Nederland zijn er echter geen gunstige referentiewaarden vastgesteld waarmee automatisch de toestand in het jaar van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn c.q. de Habitatrichtlijn wordt gebruikt als gunstige referentie (mits de toestand toen *gunstig* was).

³² Na de provinciale herindeling van 1 januari 2019 ligt de WBE Vijfheerenlanden niet meer in de provincie Zuid-Holland; de gegevens van WBE Vijfheerenlanden zijn daarom niet meegenomen.

de populatie in het volgende jaar (Mulder 1988). Het ontbreken van een effect op de populatie betekent dat het afschot voldoet aan 'optimaal duurzaam gebruik', zoals genoemd in het 'Gidsdocument voor de jacht in het kader van de Vogelrichtlijn' van de Europese Commissie (DG Environment 2008).

Conclusie invloed van de jacht op staat van instandhouding fazant

De uitvoering van de jacht in Zuid-Holland leidt niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de fazant.

4.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN DOOR FAZANTEN

4.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Fazanten kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om krabschade, bijvoorbeeld op net ingezaaide percelen. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door fazanten:

Akkerbouw: wintergraan, zomergraan, aardappelen, mais, peulvruchten, suiker- en voederbieten, winterwortel

Vollegrondsgroenten: vollegrondsgroenten algemeen, spinazie, sla en andijvie, spruitkool, bloemkool, broccoli en romanesco, boerenkool, overige koolsoorten, cichorei, rabarber

Overige gewassen: bloemzaden

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Schade komt seizoensgebonden voor waarbij schade vaak samenhangt met zaaien, kiemen of rijp worden. Zo is er bijvoorbeeld in de winterperiode in akkerbouw en bloementeelten nagenoeg geen schade door fazant bekend terwijl schade aan vollegrondsgroenten wel jaarrond wordt geregistreerd.

4.3.2 GEREGISTREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreerde gegevens over door fazanten veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt enerzijds doordat schade is voorkomen door het uitvoeren van de jacht en anderzijds doordat schades die desondanks zijn opgetreden, niet worden getaxeerd. De enige taxaties die worden uitgevoerd zijn taxaties in het kader van

de regeling van Gedeputeerde Staten voor een tegemoetkoming in de faunaschade. Vanaf 2014 verlenen provincies, waaronder Zuid-Holland, echter geen tegemoetkoming meer voor schade veroorzaakt door fazanten omdat schade afdoende kan worden voorkomen door het beperken van de stand tijdens de jachtperiode. Incidenteel wordt er nog wel schade geregistreerd, namelijk als er een schade wordt getaxeerd t.a.v. een diersoort waarvoor er wel een tegemoetkoming wordt verstrekt en de getaxeerde schade voor een deel is veroorzaakt door fazanten. Deze schade wordt wel geregistreerd maar het deel van de schade dat is toegeschreven aan fazanten, wordt niet uitgekeerd. Het aanvragen van een tegemoetkoming brengt kosten met zich mee, niet alle schade wordt uitgekeerd en schade kan voor een groot deel worden voorkomen door de jacht. Ook voor 2014 werd er over het algemeen weinig beroep gedaan op de tegemoetkomingsregeling. Hiervoor geldt wel een uitzondering. Vóór 2011 veroorzaakten fazanten flinke schades op akkers in het Oudeland van Strijen. De voor De Hoeksche Waard (waarin het Oudeland is gelegen) getaxeerde schadebedragen in deze jaren betreffen vrijwel uitsluitend het Oudeland van Strijen (2006: € 12.677, 2007: € 7.001, 2008: € 11.763, 2009: € 2.214 en 2010: € 4.400). Het Oudeland van Strijen is een Vogelrichtlijngebied en jacht was daar onder de Flora- en faunawet niet toegestaan. Normaliter kunnen jachthouders bij hun jachtafschot rekening houden met het teeltplan van grondgebruikers, waardoor schadeontwikkeling in belangrijke mate kan worden voorkomen. Dit was echter in het Oudeland niet mogelijk, totdat met ingang van winter 2010/2011 op ontheffing van oktober tot en met december afschot werd toegestaan ter verlaging van de fazantenstand op de agrarisch in gebruik zijnde gronden. De hoge schadebedragen bleven daarna uit.

4.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De komende zes jaar wordt er geen toename verwacht van de schade aan landbouwgewassen. Volgens de cijfers van het CBS is het grondgebruik wat betreft de oppervlaktes in Zuid-Holland aan verbouwde gewassen nagenoeg onveranderd gebleven de laatste tien jaar (CBS Statline, n.d.). De percentages aan schadegevoelige gewassen die in Zuid-Holland worden verbouwd zijn tevens nagenoeg onveranderd gebleven. Schadegevoelige gewassen worden in de gehele provincie verbouwd. Deze verwachting gaat er wel vanuit dat jacht in Zuid-

Holland kan worden uitgevoerd. Als de fazantenstand in het jachtseizoen niet kan worden gereguleerd, ontstaat er naar verwachting aanzienlijke schade op percelen waar schadegevoelige gewassen worden verbouwd. Deze percelen liggen verspreid over de gehele provincie.

4.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG FAZANTENBEHEER

4.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

In paragraaf 2.3 is aangegeven op grond van welke faunabeheerplannen het beheer van wildsoorten in de periode 2016 - 2024 is uitgevoerd. In deze twee³³ faunabeheerplannen is ten aanzien van de fazant hetzelfde faunabeheer beschreven. Dit faunabeheer hield het volgende in. Jacht op de fazant is in Zuid-Holland mogelijk van 15 oktober tot en met respectievelijk 31 december (fazantenhen) en 31 januari (fazantenhaan). De jachthouder kan de jacht uitvoeren. Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode wordt schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de fazantenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade op een acceptabel niveau kan blijven. Door verschillende omstandigheden³⁴ kan echter in bepaalde perioden buiten het jachtseizoen bij percelen met schadegevoelige gewassen toch nog belangrijke schade aan gewassen dreigen. Deze schade wordt beperkt door de inzet van werende en verjagende middelen, in incidentele gevallen aangevuld door verjagend afschot. Onder het faunabeheerplan dat geldig was tot 16 juli 2017 was er een ontheffing van kracht voor dit incidentele afschot. Van deze ontheffing is weinig gebruik gemaakt, in 2016 en 2017 zijn er geen fazanten geschoten op basis van deze ontheffing. Onder het faunabeheerplan 2017 – 2023 is geen ontheffing meer verleend voor verjagend afschot buiten de jachtperiode. Per 1 januari 2017 werd, met de invoering van de Wet natuurbescherming, jacht mogelijk in Vogelrichtlijngebieden. Daarvoor was er een ontheffing van kracht om in het Oudeland van Strijen de fazantenstand te beheren. Een nadere omschrijving

van de ontheffingen en de gevoerde juridische procedures t.a.v. deze ontheffingen zijn opgenomen in paragraaf 14.1 van het Faunabeheerplan jachtsoorten Zuid-Holland 2017 – 2023.

Het faunabeheer t.a.v. de fazant zoals het hiervoor is beschreven, werd ook voor 2013 al uitgevoerd in Zuid-Holland op basis van de voorgaande faunabeheerplannen van de FBE.

4.4.2 GEGEVENS VAN BIJ DE JACHT GEDODE FAZANTEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

In de afgelopen 6 jaar zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de begrenzingen van de WBE's door fusies en herbegrenzingen, waardoor in de tabel met het gerapporteerde afschot lege datahokken te zien zijn. WBE's Tielerwaard-West en Vijfheerenlanden zijn gedeeltelijk bij WBE's in de provincie Utrecht gaan horen (als gevolg van herindeling van de grondgebieden van de provincies per 1 januari 2019), Tielerwaard-West grotendeels en Vijfheerenlanden voor ongeveer één derde³⁵. De kleine 'overgebleven' delen van deze WBE's zijn gefuseerd met de reeds bestaande WBE Alblasserwaard-Oost.

Tabel 4 geeft het gerapporteerde aantal bij de jacht gedode fazanten weer in de jachtseizoenen 2016/17 tot en met 2023/24. Het aantal gedode fazanten door de seizoenen heen is redelijk constant. In het jachtseizoen 20/21 zijn er relatief iets minder fazanten gedood, hoogst waarschijnlijk het gevolg van de beperkingen rond Corona. Het gemiddeld aantal gedode fazanten per jachtseizoen was, naar boven afgerond, 2.000. Uit de registratie van het aantal gedode dieren blijkt dat 95%, jaarlijks rond 1.900 exemplaren, hanen betreft.

³³ De faunabeheerplannen zijn van kracht geweest in de perioden 2013-2017 en 2017-2024.

³⁴ Bijvoorbeeld: weersomstandigheden waardoor gewassen schadegevoeliger worden en/of ander voedsel minder beschikbaar is, sluiting jacht wegens weersomstandigheden of vogelgriep, onvoldoende beheer in aanliggende velden.

³⁵ WBE Vijfheerenlanden heeft ook grondgebied in de provincie Gelderland.

WBE	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24
Ade	10	12	27	32	5	3	14	7
Alblasserwaard-Oost	154	258	248	180	64	64	89	122
Alblasserwaard-West	36	41	39	44	37	68	80	69
De Aarlanden	23	25	38	56	33	47	40	82
Delfland	67	52	64	148	61	79	43	83
Duin en Bollenstreek	2	3	-	-	2	-	-	-
Eiland IJsselmonde	92	196	131	215	143	167	111	184
Goeree-Overflakkee	328	355	489	532	522	591	652	727
Hoeksche Waard	468	568	333	477	430	551	725	934
Krimpenerwaard	37	64	108	140	75	107	64	102
Putten	39	46	42	57	72	39	58	83
Reeuwijk e.o.	13	33	26	80	19	25	11	20
Rijnland Zuid	23	55	40	43	27	22	36	48
Schieland	83	157	142	198	86	124	70	88
Tielerwaard West	3							
Vijfheerenlanden	130	226	110					
Voorne	122	105	116	138	60	37	71	79
Zuid-Holland	1.630	2.196	1.953	2.340	1.636	1.924	2.064	2.628

Tabel 4: Gerapporteerd aantal bij de jacht gedode fazanten 2016-2024 weergegeven per jachtseizoen en per WBE

4.4.3 FAZANTENBEHEER 2024 – 2026

In de planperiode van dit faunabeheerplan, vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het faunabeheer in de vorige planperiode. Dit faunabeheer is effectief gebleken en heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de fazant gehad. In art. 4.17 van de Omgevingsregeling is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. Jacht op de fazant is mogelijk van 15 oktober tot en met respectievelijk 31 december (fazantenhen) en 31 januari (fazantenhaan). Door uitoefening van de jacht in de jachtperiode kan schade aan landbouwgewassen gedurende het gehele jaar in belangrijke mate worden voorkomen. Hiertoe wordt op en rondom percelen waar schadegevoelige gewassen worden of zullen worden verbouwd, de fazantenstand tijdens het jachtseizoen naar een niveau gebracht waarbij schade op een acceptabel niveau kan blijven.

Escalatieladder

Schade door fazanten wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast wordt de jacht uitgevoerd in een periode waarin jonge fazanten zelfstandig zijn en fazanten niet broeden. Daarmee

is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode en dit is ook meer in lijn met de Vogelrichtlijn. Naar verwachting is optreden buiten de jachtperiode niet nodig zolang de jacht kan worden uitgevoerd.

5. | Wilde eend

5. | Wilde eend

5.1 KENSCHETS WILDE EEND

5.1.1 UITERLIJK WILDE EEND

Het mannetje, de woerd, heeft vele kleuren: een glanzend groene kop, een witte halsring, bruine borst, grijsachtige flanken en rug en een overwegend witte staart met zwarte, opgekrulde middelste staartveren. De woerd heeft een gelige snavel. Het vrouwtje heeft een gevlekt bruine dekkingskleur, de snavel is groenig. Beide geslachten hebben aan de achterzijde van de vleugel een donkerblauw veld (de spiegel), met witte zomen afgezet. In de vlucht (met korte slag en fluitend geluid) zijn deze witte zomen goed zichtbaar. De poten zijn oranje. De woerd is iets zwaarder dan het vrouwtje, beide wegen gemiddeld iets meer dan een kilo. De lichaamslengte is 50-65

cm, de spanwijdte is 75-100 cm. Het bekende kwaken is een geluid van het vrouwtje. Het mannetje maakt onopvallende geluiden, uit soms een raspende roep en fluit tijdens de balts.

5.1.2 DE WILDE EEND DOOR HET JAAR HEEN

De paarvorming begint al in de herfst (Bauer & Glutz von Blotzheim 1968; Ouweneel 2021). Na de vorming van het paar, trekken ze samen op tot in de broedtijd. Alleen het vrouwtje broedt. De eerste één tot twee weken van de broedtijd waakt de woerd in de buurt van het nest. Daarna laat de woerd het vrouwtje alleen.

Het vrouwtje maakt het nest: een ondiepe kom bekleed met gras, mos, veertjes, en dergelijke.

Meestal bevindt het nest zich op de oever, maar een eendennest wordt ook wel aangetroffen in een knotwilg, of nog hoger in oude kraaien- of eksternesten. Ook in holle ruimtes zoals in een eendenkorf nestelen wilde eenden. Een eendenkorf is een kunstmatige nestgelegenheid. In Nederland leggen wilde eenden hun eerste ei gemiddeld op 13 april (Schekkerman e.a. 2016). De wilde eend heeft één legsel per jaar. Het legsel omvat veelal 7 tot 11 eieren die 24-32 dagen worden bebroed (Bauer & Glutz von Blotzheim 1968). De wilde eend brengt éénmaal per jaar kuikens groot. Bij mislukking in de eifase of in het stadium van kleine kuikens kunnen wilde eenden verscheidene vervolglegels produceren (Beintema e.a. 1995). Bij een uitgebreide studie in Canada aan duizenden individueel herkenbare wilde eenden bleek dat 67,5% na verlies van hun eerste legsel een tweede legsel produceert, 39,4% na verlies van eerste én tweede legsel een derde legsel, 31,3% na verlies van hun eerdere legsel een vierde legsel, 28,9% een vijfde legsel en 8,3% een zesde legsel (Arnold e.a. 2010). Door deze hoge capaciteit voor herlegsel had in dat gebied uiteindelijk 75,6% van de vrouwtjes kuikens. Dit komt goed overeen met de uitgebreide studie van Eygenraam (1957) uit de jaren 1950. Zijn conclusie was dat in 1953 77% en in 1954 76% van de vrouwtjes jongen produceerde. Jonge eenden blijven hooguit één dag in het nest en kunnen na omstreeks 54 dagen vliegen.

In juni ruien de woerden hun grote vleugelveren allemaal tegelijk, ze kunnen dan enkele weken niet vliegen. In die tijd hebben ze een onopvallend kleed, het zogenoemde eclipskleed. Vrouwtjes zonder jongen gaan ook in juni in vleugelrui, maar vrouwtjes met jongen gaan later in vleugelrui, vooral in juli en augustus.

Wilde eenden zijn gedeeltelijk trekvogels, waarbij noordelijke populaties hun broedgebieden verlaten, terwijl broedvogels van de gematigde en mediterrane streken in hun broedgebieden blijven of rondzwerven. De Nederlandse broedvogels trekken nauwelijks weg (Van den Bremer 2015). Van elders afkomstige wilde eenden overwinteren in Nederland. Deze wintergasten komen voornamelijk uit Europees Rusland en landen rond de Oostzee, zoals Zweden,

Finland en de Baltische Staten.³⁶ Van september tot en met december arriveren de wintergasten in Nederland, de meeste verlaten ons land weer tussen half februari en begin maart (LWVT & SOVON 2002). In december en januari worden de meeste wilde eenden waargenomen.

5.1.3 LEEFGEBIED WILDE EEND, VOEDSEL EN PREDATIE

Alhoewel wilde eenden overal in Nederland voorkomen, zijn de grootste aantallen te vinden in de waterrijke streken van ons land. In de broedtijd gaat de voorkeur uit naar voedselrijk stilstaand of langzaam stromend ondiep zoet water, met begroeiing langs de waterkant. Poldersloten, plassen en meren zijn favoriet, echter de wilde eend komt ook voor langs rivieren en langs brak en zout water. Buiten de broedtijd verblijven eenden vaak in grote groepen op open water, met name overdag.

De wilde eend is een grondeend, die met zijn snavel onder water voedsel uitfiltert. Het voedsel van de wilde eend is het grootste deel van het jaar vooral plantaardig, met name zaden van een breed scala aan plantensoorten. In het late voorjaar en in de zomer is ook dierlijk voedsel belangrijk, met name muggen, muggenlarven en vliegen. Dat geldt in hoge mate voor de kuikens in hun eerste weken, maar ook voor vrouwtjes in de legfase (Dessborn e.a. 2011). Aan het einde van de zomer en in het najaar trekken eenden op diverse landbouwgewassen, met name op graan. Op agrarische percelen foerageren ze meestal 's nachts, om 's morgens weer naar hun rustplaatsen op het water terug te vliegen.

Wilde eenden en hun kuikens worden gepredeerd door grote roofvissen, met name snoeken en Europese meervallen, en door roofvogels (inclusief kraaiachtigen), reigers, meeuwen, ooievaars, vossen en bruine ratten. Legsels worden vooral gepredeerd door vossen en marterachtigen.

³⁶ <https://www.vogeltrekatlas.nl/soortzoek2.html?-0-Wilde%20eend-Overwinteraars>

5.2 VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING WILDE EEND

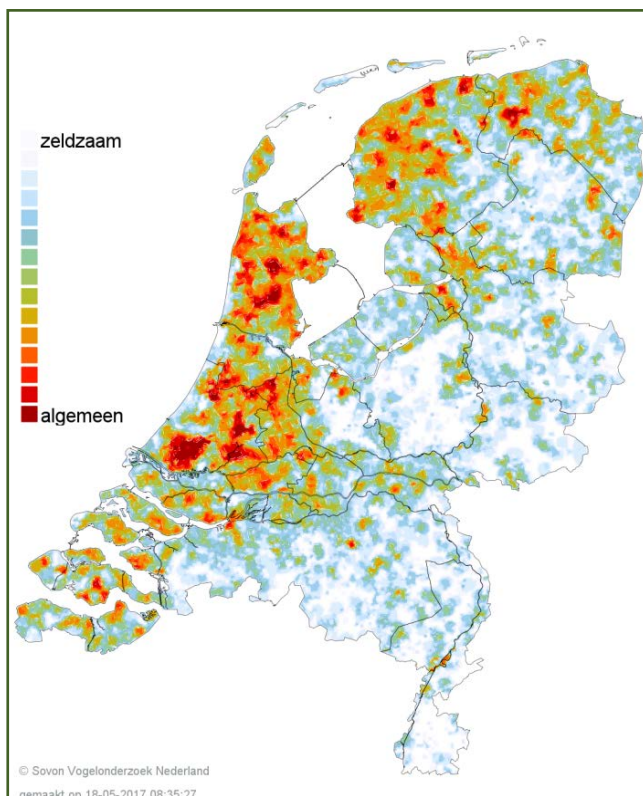
5.2.1 VERSPREIDING WILDE EEND

Verspreiding in Nederland en Zuid-Holland

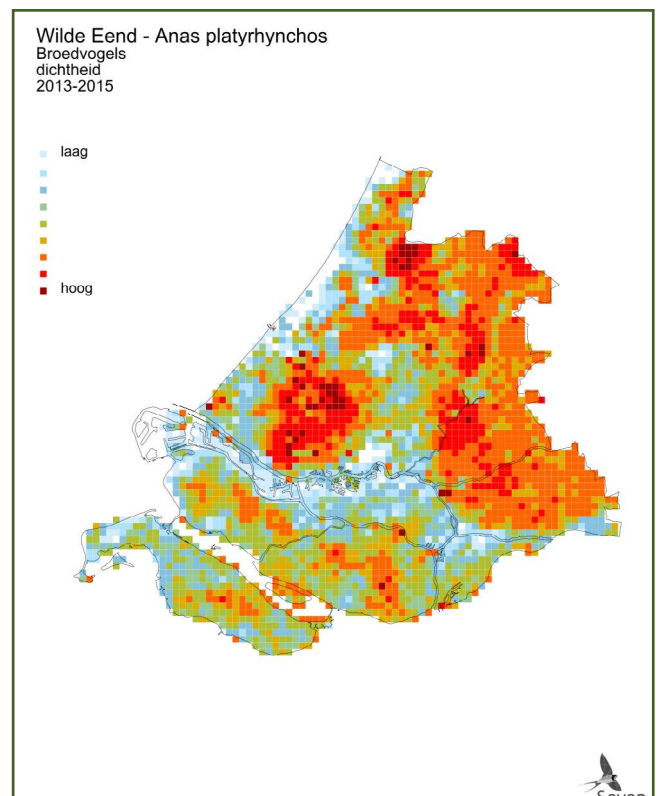
De wilde eend komt in Nederland bijna overal voor en is één van de talrijkste van de Nederlandse watervogels. De hoogste aantallen broedvogels zijn aanwezig in het westen en noorden van ons land, met concentraties in de veenweidegebieden en laagveenmoerassen in Laag-Nederland. Daarnaast zijn de dichtheden vrij hoog in moeras- en landbouwgebieden op kleigrond, zoals in het Deltagebied en het rivierengebied. In Hoog-Nederland komen wilde eenden vooral voor in veengebieden en beekdalen (afbeelding 10). Zuid-Holland behoort tot de regio's binnen ons land met plaatselijk relatief hoge dichtheden van wilde eenden in het broedseizoen. De dichtheden in agrarische gebieden, zoals het Groene Hart en

Midden-Delfland, en in moerasgebieden zijn hoog (afbeelding 11).

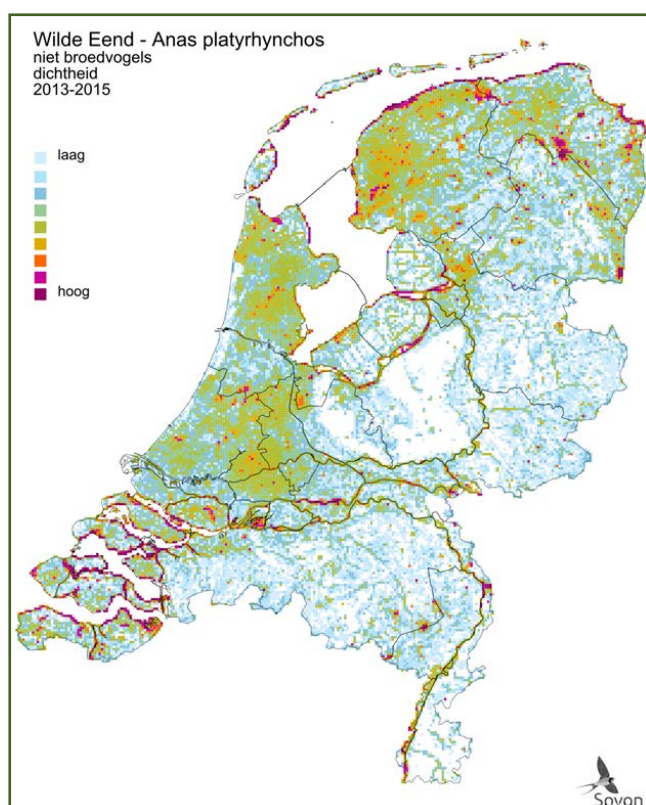
Zoals hiervoor al is aangegeven, blijven verreweg de meeste in Nederland broedende wilde eenden het hele jaar in Nederland. Een deel van de broedvogels van Europees Rusland en landen rond de Oostzee overwintert in ons land. De verspreiding in de winter komt in grote lijnen overeen met de verspreiding in de broedperiode, met lagere dichtheden in de hogere delen van het land en de grootste concentraties in West- en Noord-Nederland en langs de grote rivieren. De aantallen zijn in de winter het hoogst in dezelfde regio's als in broedtijd, maar binnen die regio's verblijven ze veel meer op grote open wateren (afbeelding 12). In Zuid-Holland verblijven ook in de winter grote aantallen wilde eenden in het Groene Hart. Verder verblijven dan grote groepen op en langs de grote buitenwateren in het Deltagebied, zoals het Haringvliet, het Hollands Diep en de Grevelingen.

Afbeelding 10: Relatieve dichtheid van de wilde eend in de broedperiode, gebaseerd op atlasgegevens uit 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

Afbeelding 11: Relatieve dichtheid van de wilde eend als broedvogel in Zuid-Holland 2013-2015 (bron: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=ZH>)

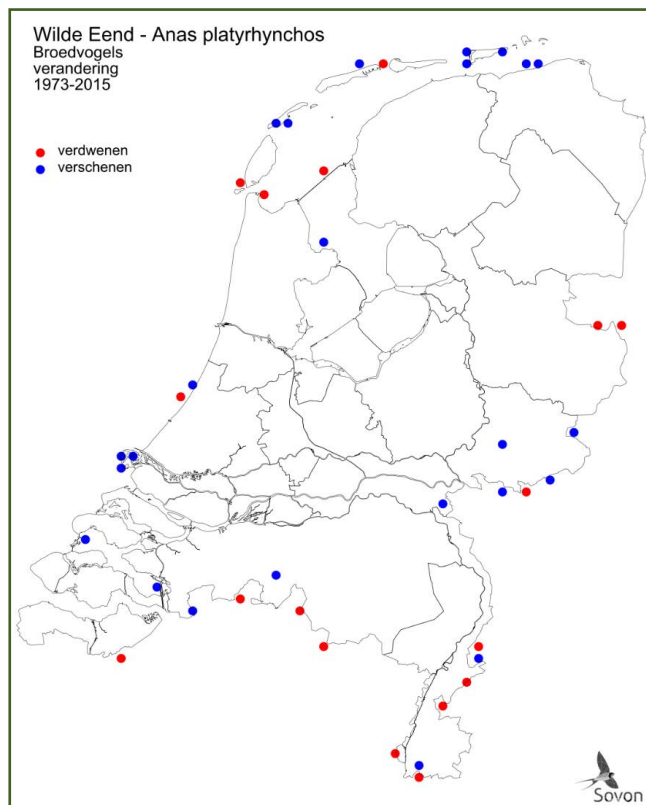

Wijziging van de verspreiding

De verspreiding van de wilde eend is sinds de periode 1973/77 niet gewijzigd, niet in Nederland en niet in Zuid-Holland. Dit wordt hierna toegelicht. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de wijziging van de verspreiding in de afgelopen vijftig jaar (afbeelding 13)³⁷. Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de wilde eend uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan.

Afbeelding 12: Relatieve dichtheid van de wilde eend in de winterperiode 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

³⁷ Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de wilde eend als broedvogel

Afbeelding 13: Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de wilde eend tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

5.2.2 AANTALONTWIKKELING WILDE EEND

Europa

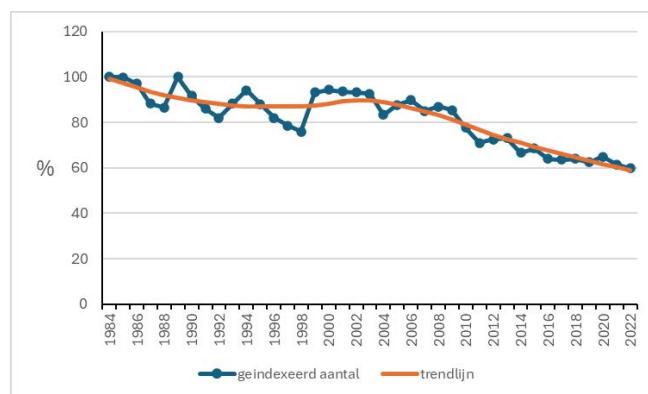
De omvang van de broedpopulatie wilde eenden in de Europese Unie wordt geschat op omstreeks 5 miljoen exemplaren en de trend over de korte termijn is stabiel (BirdLife International 2022). De trend van de Noordwest-Europese flyway-populatie, waartoe zowel de in Nederland broedende als overwinterende vogels behoren, laat een matige afname zien, zowel over de korte termijn als over de lange termijn. De omvang van de Noordwest-Europese flyway-populatie in januari in de periode 2013-2018 is geschat op 4,5 tot 7,1 miljoen vogels (Van Roomen e.a. 2022).

Broedpopulatie (standvogels) Nederland en Zuid-Holland

Het aantal in Nederland broedende wilde eenden nam flink toe in de jaren zeventig en bereikte een piek in het begin van de jaren tachtig (Van den Bremer e.a. 2015; afbeelding 14). Vervolgens is

Afbeelding 14: Landelijke aantalontwikkeling van wilde eend als broedvogel op basis van oude tijdsreeksen (1970-1984), en vanaf 1984 op basis van het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (1990=100). (overgenomen uit Van den Bremer e.a. 2015)

Afbeelding 15: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de broedpopulatie wilde eenden in Nederland sinds 1984 (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860>)

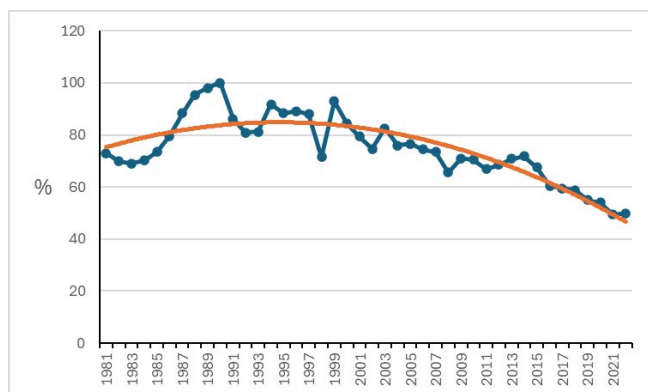
de broedpopulatie afgenomen (afbeelding 15). De huidige stand (2022) is ongeveer even hoog als de stand in het begin van de jaren zeventig.

Volgens Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) is de landelijke broedpopulatie over de periode 1981 - 2020 met 12% afgenomen. De generatietijd van de wilde eend is 4,9 jaar.³⁸ Daarmee is de korte termijn volgens IUCN-criteria 15 jaar. Over deze korte termijn (2007-2022) is de wilde eend in Nederland met 30,5 % in aantal afgenomen (afbeelding 15). Deze afname is groter dan de afname over de lange termijn doordat het aantal in 2007 hoger was dan in 1981 (afbeelding 14). De aantalontwikkeling in afbeelding 15 loopt tot en met 2022. Vlak voor het

³⁸ <https://www.iucnredlist.org/species/22680186/166199836>

vaststellen van dit faunabeheerplan heeft Sovon de gegevens voor 2023 gepubliceerd. Met de gegevens van 2023 erbij, is de wilde eend in Nederland over de korte termijn (2008-2023) met 29 % in aantal afgenomen.

Sovon schat de omvang van de broedvogelpopulatie in Zuid-Holland voor de periode 2018-2020 op 25.020 – 38.920 broedparen.³⁹ In dit faunabeheerplan gaan wij uit van het gemiddelde: afgerond 32.000 broedparen. De trend van het aantal broedvogels in Zuid-Holland volgt de landelijke ontwikkeling (Afbeelding 16). De ontwikkeling vóór 1990 is voor Zuid-Holland niet bekend. Wij ontleen de ontwikkeling in de jaren tachtig aan het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels. Onder de aanname dat deze ontwikkeling representatief is voor de ontwikkeling van de broedpopulatie, leidt dat tot een afname van 32% over de lange termijn (1981-2022). De afname over de korte termijn (2007-2022) is 33%. De afname over de lange en korte termijn zijn ongeveer gelijk doordat het aantal in 2007 ongeveer gelijk aan dat van 1981 (afbeelding 16).

Afbeelding 16: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de populatie wilde eenden in Zuid-Holland sinds 1981. Blauwe lijn: geïndexeerd aantal, oranje lijn: polynome trend. (bronnen: 1990-2022 Meetnet Broedvogels; 1981-1989 monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels) (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=ZH>)

Populatie in de winter in Nederland en Zuid-Holland

Vanaf september wordt de broedpopulatie (inclusief hun jongen) aangevuld met wintergasten van elders. In december en januari worden de hoogste aantallen

waargenomen, in februari en maart nemen de aantallen weer af. In Nederland verblijft in de winter naar schatting 15-20% van de Noordwest-Europese flyway-populatie (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). Dit betekent dat er in de winter omstreeks één miljoen wilde eenden zijn in Nederland, bestaande uit de Nederlandse broedvogels, hun jongen en de wintergasten. Aangezien in de winter 13% van de Nederlandse wilde eenden in Zuid-Holland verblijft,⁴⁰ zijn er in de winter omstreeks 130.000 wilde eenden in Zuid-Holland.

Het aantal in de winter in Nederland aanwezige wilde eenden is, net als de broedpopulatie, afgenomen. Na een aanvankelijke toename in de jaren zeventig en tachtig stabiliseerden de aantallen bij maandelijkse tellingen waargenomen wilde eenden op een hoog niveau in de jaren negentig om vervolgens na de eeuwwisseling af te nemen.⁴¹ Net als landelijk, nam in Zuid-Holland het aantal bij deze tellingen waargenomen wilde eenden na de eeuwwisseling af.

De afname van het aantal wilde eenden dat in de winter in Nederland aanwezig is, is het gevolg van de afname van de Nederlandse broedpopulatie. Aangezien verreweg de meeste in Nederland broedende wilde eenden het hele jaar in ons land blijven, werkt de afname van de broedpopulatie door in de afname van de populatie in de winter. Daarnaast speelt bij de afname in de winterperiode wellicht een rol dat door klimaatverandering de trekdrang van wilde eenden, die broeden in Noord-Europa, vermindert (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023). In Zweden is het aantal wilde eenden in de winter in de periode 1980-2018 meer dan verdubbeld en ook in Finland en de Baltische Staten nemen de aantallen in de winter toe, terwijl de broedpopulatie in de genoemde landen stabiel is of licht afneemt.⁴²

Oorzaak afname populatie wilde eenden

De verminderde kuikenoverleving is hoogst waarschijnlijk de drijvende kracht achter de afname van de Nederlandse broedpopulatie. De analyse van ringgegevens laat zien dat de overleving van volgroeide wilde eenden hoog en stabiel is (Wiegers e.a. 2022). De overleving van kuikens is de laatste jaren 25% (Kleyheeg 2024) en is daarmee te laag

³⁹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=ZH>

⁴⁰ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=ZH>

⁴¹ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/1860/?prov=0>

⁴² Bron: nationaal rapporten krachtens artikel 12 Vogelrichtlijn (Europees Milieu Agentschap, website)

voor een stabiele populatie. In de jaren vijftig was de overleving van kuikens 50% (Wiegers e.a. 2022).

Onderzoek wijst op de mogelijke oorzaken voor de lage overlevingskansen van eendenkuikens in Nederland: verslechterd voedselaanbod en toename van predatie. Bij een veldstudie in Engeland bleek het aantal uit het water komende insecten, met name muggen, een positieve invloed te hebben op de overleving van kuikens van wilde eenden (Robinson e.a. 2003). Het is mogelijk dat de beschikbaarheid van voedsel voor kuikens is verminderd als gevolg van verbeterde waterkwaliteit. Dit heeft hoogstwaarschijnlijk geleid tot een afname van het aantal aquatische ongewervelde dieren die gedijen bij eutrofiëring (Scheekerman et al. 2016; Hallmann & Jongejans 2021). De ongewervelde fauna van wateren kan ook negatief worden beïnvloed door neonicotinoïden (van Dijk e.a. 2013). De populaties van verschillende belangrijke predatoren zijn sterk toegenomen sinds de jaren 90, wat resulteert in een hogere predatie op wilde eendenkuikens (Scheekerman e.a. 2016).

5.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING WILDE EEND

Inleiding

In paragraaf 5.2.5, kijken we naar de invloed van de jacht op de staat van instandhouding van de wilde eend. Alvorens we dat doen, beoordelen wij in deze paragraaf de staat van instandhouding van de wilde eend. Hiervoor zijn er verschillende methodieken. Voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de wilde eend gebruiken wij twee methodieken die zijn toegelicht in paragraaf 2.2 van dit faunabeheerplan. Het betreft een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn. Hierna volgt alleen een korte samenvatting van de methodieken, voor nadere informatie verwijzen we naar paragraaf 2.2.

Samenvatting methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

De methodiek van Het European Topic Centre on Biological Diversity (Röschel e.a. 2020) betreft de IUCN-criteria voor de Rode lijst. Voor de populatie-afname kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties, als drie generaties langer is dan 10 jaar. Daarnaast betreft het Topic

Centre de populatiegegevens over de korte en lange termijn (respectievelijk 12 jaar en sinds 1980). Het Topic Centre vertaalt de population status naar de drie elementen voor de stand van instandhouding, zoals Nederland die sinds 2006 toepast (Ministerie van LNV 2006). Toch nemen wij nog aanvullend de elementen 2 (verspreiding) en 3 (leefgebied/habitat) van de wettelijke definitie mee bij de beoordeling.

Beoordeling staat van instandhouding wilde eend met methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

IUCN-criteria voor de Rode lijst en populatiegegevens korte termijn

De broedpopulatie van de wilde eend in Nederland komt op het ogenblik niet in aanmerking voor de Rode Lijst volgens IUCN-criteria aangezien de afname over de korte termijn⁴³ 29% is.⁴⁴ Voor Zuid-Holland is de korte-termijnafname met 33% iets groter. Met deze afname en het gegeven dat de oorzaak van de achteruitgang nog niet is weggenomen, zou de Zuid-Hollandse broedpopulatie wel in aanmerking komen voor de Rode Lijst (A2-criterium van de IUCN). In het actuele Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels (Van Kleunen e.a. 2017) staat de wilde eend op basis van de IUCN-criteria als thans niet bedreigd.

Populatiegegevens lange termijn

In aanvulling op de IUCN-criteria kwalificeert het European Topic Centre on Biological Diversity een afname sinds 1980 van meer dan 20% als Poor. In Nederland als geheel is de afname minder dan 20%.

Verspreiding en habitat (leefgebied)

De verspreiding van de wilde eend in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven en daarin wordt geen verandering verwacht. Er is voldoende leefgebied (habitat) in Nederland en Zuid-Holland om de populaties op lange termijn in stand te houden en hierin komt naar verwachting geen verandering.

Eindoordeel

Bovenstaande gegevens resulteren in het volgende eindoordeel: de staat van instandhouding van de wilde eend is gunstig voor Nederland en zeer ongunstig voor Zuid-Holland.

⁴³ Voor de wilde eend is de korte termijn volgens IUCN-criteria 15 jaar (drie generaties).

⁴⁴ Op basis van de populatiegegevens tot en met 2023, op basis van de gegevens tot en met 2022 is de afname 30.5%.

Samenvatting methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet.

Beoordeling staat van instandhouding wilde eend met methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

Populatie

Zowel op de korte als lange termijn is er sprake van een neergaande trend in Nederland en in Zuid-Holland. De populatieafname ten opzichte van 1981 is in Nederland 19%, hetgeen leidt tot het oordeel matig ongunstig. In Zuid-Holland is de afname 32%. Aangezien dit meer is dan 25%, leidt dit tot het oordeel zeer ongunstig.

Verspreiding

De verspreiding van de wilde eend in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven.

Habitat (leefgebied)

Het leefgebied van de wilde eend in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Vermoedelijk is de kwaliteit van het leefgebied wel verslechterd.

Eindoordeel

Gezien het voorgaande is de staat van instandhouding van de wilde eend voor Nederland matig ongunstig en voor Zuid-Holland zeer ongunstig.

5.2.4 CONCLUSIE VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN STAAT VAN INSTANDHOUDING WILDE EEND

De wilde eend is één van de talrijkste watervogels van Nederland en kwam en komt nog steeds bijna overal in het land voor. Het aantal jaar rond in Nederland verblijvende wilde eenden nam flink toe in de jaren zeventig en bereikte een piek in het begin van de jaren tachtig. Vervolgens is de populatie weer afgenomen. De huidige stand is ongeveer even hoog als de stand in het begin van de jaren zeventig. In Zuid-Holland leven er ten opzichte van Nederland als geheel relatief veel wilde eenden in ook hoge dichtheden. De aantalontwikkeling in Zuid-Holland komt in grote lijnen overeen met de

aantalontwikkeling in Nederland als geheel.

De populatieafname is hoogst waarschijnlijk het gevolg van het verminderen van de kuikenoverleving. Deze vermindering van de kuikenoverleving wordt waarschijnlijk veroorzaakt door verslechtering van het voedselaanbod voor kuikens en door toename van de predatie. De verslechtering van het voedselaanbod voor kuikens wordt toegeschreven aan het gebruik van neonicotinoïden en aan de verbetering van de waterkwaliteit.

Voor het bepalen van de staat van instandhouding zijn er verschillende methodieken beschikbaar. Voor een beoordeling van de staat van instandhouding van de wilde eend, zijn in dit faunabeheerplan twee methodieken gebruikt, een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn.

Volgens de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn is de staat van instandhouding van de wilde eend als broedvogel gunstig voor Nederland en zeer ongunstig voor Zuid-Holland. Volgens de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn is de staat van instandhouding van de wilde eend als broedvogel matig ongunstig voor Nederland en zeer ongunstig voor Zuid-Holland.

Voor beide methodieken geldt dat het voor Zuid-Holland minder gunstige oordeel in vergelijking met het landelijke oordeel, niet strookt met de relatief grote aantallen wilde eenden – in ook hoge dichtheden – die in Zuid-Holland leven en niet strookt met de vergelijkbare aantalontwikkeling. Het verschil in de beoordeling komt voort uit de verschillen in de berekende lange- en korte-termijntrends. De berekende korte-termijntrend is ongeveer gelijk. De berekende lange-termijntrends verschillen wat meer van elkaar maar de berekende trend voor Zuid-Holland is met onzekerheid omgeven omdat er voor Zuid-Holland alleen trendgegevens beschikbaar zijn vanaf 1990 en de berekening rust op een aanname.

Bij beide methodieken is voor de lange-termijnontwikkeling uitgegaan van een vergelijking van de huidige stand met de stand in het begin van de jaren tachtig. Als zou zijn uitgegaan van een vergelijking van de huidige stand met de stand in het begin van de jaren zeventig, zou het oordeel op basis van de methodiek van de Habitatrichtlijn voor

het element populatie wijzigen naar *gunstig*.⁴⁵ Dit komt doordat begin jaren tachtig de stand zich na een periode van groei op een hoogtepunt bevond en de huidige stand vergelijkbaar is met de stand van begin jaren zeventig. Een vergelijking van de huidige stand met de stand van begin jaren zeventig bij het beoordelen van de staat van instandhouding, is niet in strijd met de Omgevingswet en de Vogelrichtlijn (zie hiervoor ook paragraaf 2.2).

Beide methodieken houden weinig tot geen⁴⁶ rekening met de talrijkheid en dichtheid van een soort.⁴⁷ Een methodiek die deze elementen wel meeneemt, bijvoorbeeld door het vaststellen van gunstige referentiewaarden, geeft hoogst waarschijnlijk een gunstiger beeld. Een dergelijke methodiek is echter in Nederland (nog) niet uitgewerkt.

5.2.5 INVLOED VAN DE JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING WILDE EEND

Inleiding

Jacht is de enige vorm van faunabeheer die in Zuid-Holland wordt uitgevoerd t.a.v. wilde eenden. In het vervolg wordt daarom de invloed van de jacht op de staat van instandhouding beoordeeld. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2016/2017 tot en met het 2023/2024 betrokken⁴⁸. Het jachtseizoen op de wilde eend is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

De afname van de in de winter aanwezige populatie is grotendeels het gevolg van de afname van de broedpopulatie. Wij beoordelen daarom hierna het effect van de jacht op de broedpopulatie. Het beoordelen van het effect van de jacht op broedpopulatie is een “worstcase-benadering” omdat het gehele afschot wordt toegerekend aan de broedpopulatie en hun jongen, terwijl in de praktijk een deel van het afschot betrekking zal hebben op de overwinterende populatie.

Krachtens artikel 11.65 Bal is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment 2023b). Daarom wordt in het vervolg nog alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

Invloed van de jacht op de populatie

Er zijn op het ogenblik omstreeks 32.000 broedparen in Zuid-Holland. Het landelijk nestsucces is 38% (Schekkerman e.a. 2016), maar dit kan door de grote capaciteit van wilde eend om opnieuw een legsel te produceren na mislukking, niet worden gerelateerd aan het aantal broedparen. In een Canadese studie bleek dat uiteindelijk 76,5% van de vrouwtjes een geslaagd broedgeval heeft, soms na wel 4 of 5 mislukkingen. De landelijke kuikenoverleving bedraagt 25% (Kleyheeg 2024). Een geslaagd legsel leidt tot gemiddeld 8,1 kuikens (Schekkerman e.a. 2016). Er wordt ervan uitgegaan dat deze waarden van toepassing zijn voor Zuid-Holland.

Op basis hiervan is de aanwas van de Zuid-Hollandse broedpopulatie omstreeks 46.000 jonge eenden.

De berekening is als volgt:

32.000 broedgevallen x **0,765** uitgekomen legsels per vrouwtje = **24.200** geslaagde legsels.

Elk geslaagd legsel levert **8,1** kuiken. Totaal levert dit: $22.200 \times 8,1 =$ **195.000** (naar beneden afgerond) kuikens.

De overlevingskans per kuiken bedraagt **25%**. Dit levert in totaal $195.000 \times 0,25 =$ **48.000**

vliegvlugge kuikens. Op basis van voorgaande berekening is de lokale populatie bij het begin van de jacht 112.000 exemplaren ($32.000 \times 2 + 48.000$).

⁴⁵ Dit geldt voor Nederland, voor Zuid-Holland is beoordeling niet mogelijk omdat er onvoldoende gegevens zijn. De aantalontwikkeling is wel in grote lijnen vergelijkbaar.

⁴⁶ “Weinig” geldt voor de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn, “geen” voor de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn.

⁴⁷ De methodiek van de Habitatrichtlijn kan hier wel rekening mee houden door het vaststellen van gunstige referentiewaarden. In Nederland zijn er echter geen gunstige referentiewaarden vastgesteld waarmee automatisch de toestand in het jaar van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn c.q. de Habitatrichtlijn wordt gebruikt als gunstige referentie (mits de toestand toen *gunstig* was).

⁴⁸ Na de provinciale herindeling van 1 januari 2019 ligt Vijfheerenlanden niet meer in de provincie Zuid-Holland; de gegevens van Vijfheerenlanden zijn daarom niet meegenomen.

De afgelopen jachtseizoenen (16/17-23/24, dus 8 jachtseizoenen) zijn in Zuid-Holland gemiddeld, naar boven afgerond, 20.800 wilde eenden gedood tijdens de jacht. Uit de registratie van het afschot blijkt dat het afschot ongeveer 1/3 vrouwelijke eenden en 2/3 mannelijke eenden betreft. Een gemiddeld afschot van 20.800 wilde eenden betekent ten opzichte van 112.000 exemplaren een jachtdruk van naar boven afgerond 19%. Bij een jachtdruk van 40% is er een negatief effect te verwachten op de omvang van het aantal wilde eenden dat in het opvolgende broedseizoen tot broeden komt (Kalchreuter 2003). Voor afschot dat duurzaam is en niet leidt tot een lagere populatie in het volgende jaar wordt afschot van niet meer dan 50% van de aanwas aanbevolen (Ellis & Cameron 2022). Dan is een jaarlijks afschot van minder dan 24.000 wilde eenden in Zuid-Holland duurzaam.

Conclusie invloed de jacht op staat van instandhouding van de wilde eend

De uitoefening van de jacht leidt niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de wilde eend.

5.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN DOOR WILDE EENDEN

5.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Wilde eenden kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om schade door vertrapping en bevuiling. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekit een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door wilde eenden:

Akkerbouw: graan, peulvruchten

Grasland: graszaad, graszoden, ingezaaid grasland, gras

Vollegrondsgroenten: spinazie, sla, andijvie, boerenkool en andere vollegrondsgroenten

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Schade komt seizoensgebonden voor waarbij schade vaak samenhangt met zaaien, kiemen of rijp worden.

5.3.2 GEREgistREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreeerde gegevens over door wilde eenden veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt enerzijds doordat schade is voorkomen door het uitvoeren van de jacht en anderzijds doordat schades die desondanks zijn opgetreden, niet worden getaxeerd. De enige taxaties die worden uitgevoerd zijn taxaties in het kader van de regeling van GS voor een tegemoetkoming in de faunaschade. Het aanvragen van een tegemoetkoming brengt kosten met zich mee, niet alle schade wordt uitgekeerd en schade kan worden voorkomen door de jacht. De wilde eend is de enige jachtwildsoort waarvoor in Zuid-Holland een tegemoetkoming in schade aan gewassen werd uitgekeerd, althans buiten het jachtseizoen⁴⁹. Sinds 2012 is de meeste schade getaxeerd in graan, gevolgd door gras (tabel 5).

Jaartal en gewas	Getaxeerd bedrag
2012 wintergraan	€ 12
2013 wintergraan	€ 2.567
2014 wintergraan	€ 124
2015 wintergraan	€ 295
2020 voorjaarsgras	€ 1.332
2021 snijmais	€ 9
Eindtotaal	€ 4.339

Tabel 5: getaxeerde schade door wilde eend per jaar en gewas

In 2022 en 2023 heeft de provincie Zuid-Holland een aantal wilde-eendenschades laten taxeren zonder dat daar een aanvraag voor een tegemoetkoming onder lag. Er is in totaal bijna 9.500 euro aan schade getaxeerd. De meeste schade is getaxeerd aan graan, gevolgd door gras.

5.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

De komende zes jaar wordt er geen toename verwacht van de schade aan landbouwgewassen. Volgens de cijfers van het CBS is het grondgebruik wat betreft de oppervlaktes in Zuid-Holland aan

⁴⁹ Sinds het halverwege juli 2023 vervallen van de vrijstelling voor de houtduif kan voor schade buiten het jachtseizoen een tegemoetkoming worden aangevraagd voor houtduivenschade.

verbouwde gewassen nagenoeg onveranderd gebleven de laatste tien jaar (CBS Statline, n.d.). De percentages aan schadegevoelige gewassen die in Zuid-Holland worden verbouwd zijn tevens nagenoeg onveranderd gebleven. Schadegevoelige gewassen worden in de gehele provincie verbouwd.

5.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG WILDE-EENDENBEHEER

5.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

In paragraaf 2.3 is aangegeven op grond van welke faunabeheerplannen het beheer van wildsoorten in de periode 2016 - 2024 is uitgevoerd. In deze twee⁵⁰ faunabeheerplannen is ten aanzien van de wilde eend hetzelfde faunabeheer beschreven. Het in het faunabeheerplan jachtsoorten 2017-2023 beschreven faunabeheer ten aanzien van de wilde eend zag uitsluitend op de uitvoering van de jacht⁵¹. Dit betekent dat in deze beheerplanperiode de jachthouder in de geopende jachtperiode ter voorkoming van verschillende vormen van schade en ter benutting de wilde eend bejaagde met de jachtmiddelen. Jacht op de wilde eend was mogelijk van 15 augustus tot en met 31 januari. Door verschillende omstandigheden kan echter in bepaalde perioden buiten het jachtseizoen bij percelen met schadegevoelige gewassen toch nog belangrijke schade aan gewassen dreigen. Deze schade werd beperkt door de inzet van werende en verjagende middelen, in incidentele gevallen aangevuld door verjagend afschot. Onder het faunabeheerplan dat geldig was tot 16 juli 2017 was er een ontheffing van kracht voor dit incidentele afschot. Van deze ontheffing is beperkt gebruik gemaakt, in 2016 en 2017 is er een gering aantal wilde eenden geschoten op basis van deze ontheffing. Onder het faunabeheerplan 2017 - 2023 is geen ontheffing meer verleend voor verjagend afschot buiten de jachtperiode.

5.4.2 GEGEVENS VAN BIJ DE JACHT GEDODE WILDE EENDEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht gedode

dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

In de afgelopen 6 jaar zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de begrenzings van de WBE's door fusies en herbegrenzings, waardoor in de tabel met het gerapporteerde afschot lege datahokken te zien zijn. WBE's Tielerwaard-West en Vijfheerenlanden zijn gedeeltelijk bij WBE's in de provincie Utrecht gaan horen (als gevolg van herindeling van de grondgebieden van de provincies per 1 januari 2019), Tielerwaard-West grotendeels en Vijfheerenlanden voor ongeveer één derde⁵². De kleine 'overgebleven' delen van deze WBE's zijn gefuseerd met de reeds bestaande WBE Alblasserwaard-Oost.

Tabel 6 geeft het gerapporteerde aantal bij de jacht gedode wilde eenden weer in de jachtseizoenen 2016/17 tot en met 2023/24. Het aantal gedode wilde eenden door de seizoenen heen is redelijk constant. Het gemiddeld aantal gedode wilde eenden per jachtseizoen was, naar boven afgerond, 20.800. Uit de registratie van het afschot blijkt dat het afschot ongeveer 1/3 vrouwelijke eenden en 2/3 mannelijke eenden betreft. Afbeelding 17 geeft het gemiddelde aantal gedode wilde eenden per maand weer.

5.4.3 WILDE-EENDENBEHEER 2024 - 2026

In de planperiode van dit faunabeheerplan, vindt er geen wijziging plaats ten opzichte van het wilde-eendenbeheer in de voorgaande planperioden. Dit faunabeheer is redelijk effectief gebleken en heeft geen invloed op de staat van instandhouding van de wilde eend gehad. In art. 4.17 van de Omgevingsregeling is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. Jacht op de wilde eend is mogelijk van 15 augustus tot en met 31 januari.

Escalatieladder

Schade door wilde eenden wordt in de eerste plaats beperkt door de jacht (doden binnen jachtseizoen). De jachthouder heeft het recht om te jagen en

⁵⁰ De faunabeheerplannen zijn van kracht geweest in de perioden 2013-2017 en 2017-2024.

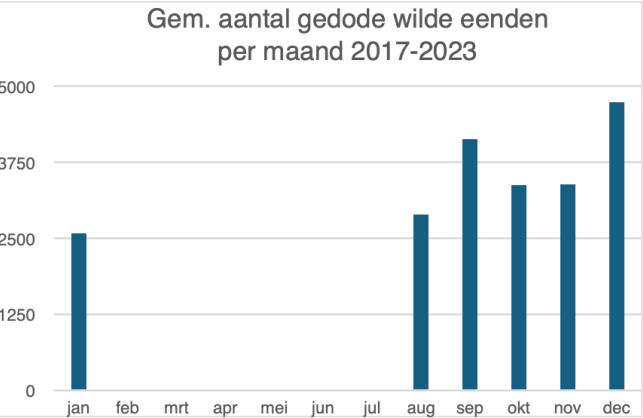
⁵¹ Onder de Wnb (per 2017) kregen Provinciale Staten de bevoegdheid om de provinciale vrijstellingslijst op te stellen. PS hebben wilde eend niet op de provinciale vrijstellingslijst geplaatst. Daardoor is er sinds 2017 geen vrijstelling voor de wilde eend meer van kracht.

⁵² WBE Vijfheerenlanden heeft ook grondgebied in de provincie Gelderland.

de plicht door middel van de jacht schade zoveel mogelijk te beperken. De jacht wordt uitgevoerd in een periode waarin jonge wilde eenden zelfstandig zijn en wilde eenden niet broeden. Daarmee is optreden in de jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode en dit is ook in lijn met de Vogelrichtlijn. Naar verwachting wordt er geen vergunning voor duurzaam beheer buiten de jachtperiode aangevraagd. Naar verwachting treedt er hierdoor wel enige schade buiten het jachtseizoen op, met name aan graan en gras.

WBE	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24
Ade	785	1.060	1.338	1.066	723	580	701	697
Alblasserwaard-Oost	3.781	4.279	4.645	3.286	2.021	3.118	2.700	2.952
Alblasserwaard-West	1.453	1.710	1.722	1.633	1.805	1.545	1.259	2.089
De Aarlanden	2.174	2.239	2.774	2.172	1.957	2.323	1.614	2.032
Delfland	795	648	1.101	769	784	643	548	602
Duin en Bollenstreek	555	1.026	1.275	1.039	475	711	743	663
Eiland IJsselmonde	298	263	367	233	361	378	295	270
Goeree-Overflakkee	1.958	1.732	3.207	2.238	1.950	1.951	1.781	1.586
Hoeksche Waard	2.746	1.860	2.199	1.502	1.627	1.857	2.399	2.808
Krimpenerwaard	1.237	2.123	2.970	2.314	1.823	1.904	1.586	1.556
Putten	546	420	518	499	441	395	297	481
Reeuwijk e.o.	2.252	2.102	2.668	2.495	1.807	1.707	1.467	1.886
Rijnland Zuid	763	1.239	1.281	1.206	640	604	717	684
Schieland	1.061	891	1.280	806	677	879	609	606
Vijfheerenlanden	834	1.093	1.235					
Voorne	596	556	846	607	410	673	508	524
Zuid-Holland	21.834	23.241	29.426	21.865	17.501	19.268	17.224	19.436

Tabel 6: Gerapporteerd aantal bij de jacht gedode wilde eenden 2016-2024 weergegeven per jachtseizoen en per WBE

Afbeelding 17. Gemiddeld aantal gedode wilde eenden per maand in de periode 2017-2023

6. | Houtduif

6. | Houtduif

6.1 KENSCHETS HOUTDUIF

6.1.1 UITERLIJK HOUTDUIF

De houtduif (*Columba palumbus*) is een relatief grote vogel, met een lichaamslengte van 40 - 45 cm en een spanwijdte tot 70 - 75 cm. Het lichaam en de verhoudingsgewijs kleine kop zijn grijs (grijsblauw/grijsgroen) en de borst grijspaars. De buikzijde van de vogel verloopt qua kleur uiteindelijk naar achteren toe tot in het roomwit. Het is een goede, zeer wendbare vlieger die met hoge snelheid kan wegvliegen. Kenmerkend zijn de witte vlekken aan de zijkant van de hals die doen denken aan een halsband (een jonge houtduif heeft deze nog niet), terwijl de bovenzijde van de vleugel ook een witte streep heeft die tijdens het vliegen goed zichtbaar is. Bij gesloten vleugels tonen de onderranden wit. De achterranden van de vleugels zijn in geopende stand donker, net als de achterrand van de staart. De houtduif heeft een korte gelige snavel en korte rossige poten. Zijn gewicht is 300-700 gram, een gemiddeld volwassen dier weegt 500 - 550 gram. Het geluid is de meeste mensen wel bekend: "croo COO coo cu cu" en "croo-croo".

6.1.2 DE HOUTDUIF DOOR HET JAAR HEEN

Het baltsgedrag begint al vroeg in het jaar en bestaat uit baltsvluchten, baltsroep en buigen van het mannetje naar het vrouwtje, waarbij hij zijn kleurenpracht toont. De broedtijd loopt van eind februari tot in november, waarbinnen meestal tweemaal, soms driemaal, een legsel wordt geproduceerd van twee eieren. Beide ouders broeden afwisselend zo'n 16 dagen en verzorgen aansluitend de jongen ook gezamenlijk. De jongen vliegen na ongeveer 29 dagen uit. Broedsels mislukken voornamelijk in de ei-fase, vooral door predatie door kraaiachtigen (zwarte kraai, gaai en ekster) (Murton 1958 1965; Bijlsma 1980). Het broedsucces in de nazomer is aanzienlijk hoger dan bij de vroege legsels, waarschijnlijk door de grotere beschikbaarheid aan voedsel rond de oogst van granen (Murton 1958; Bijlsma e.a. 2001; Alblas 2009).

Verreweg de meeste in Nederland broedende houtduiven blijven jaarrond in ons land. Houtduiven uit Scandinavië en Noord-Duitsland trekken in de herfst en het voorjaar door ons land of overwinteren hier (Speek & Speek 1984). In het zuidoosten van het land - hoofdzakelijk in een smalle baan ten oosten van de lijn Oldenzaal-Eindhoven - kunnen in oktober en november soms tienduizenden houtduiven per dag voorbijtrekken. Het gaat daarbij om broedvogels uit Noord-Duitsland en Scandinavië die vooral in Frankrijk overwinteren. De voorjaars trek waarbij de houtduiven weer terugvliegen naar hun broedgebieden, vindt hoofdzakelijk in maart plaats. Deze voorjaars trek is minder massaal dan de najaars trek vanwege een andere trekbaan die zich meer buiten ons land bevindt (LWVT & SOVON 2002). In Zuid-Holland overwinteren niet veel houtduiven uit het buitenland. Zuid-Holland ligt buiten de trekbaan van landen rond de Oostzee naar Frankrijk en Spanje (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023).

6.1.3 LEEFGEBIED HOUTDUIF, VOEDSEL EN PREDATIE

De houtduif heeft een voorkeur voor stedelijk gebied en halfopen agrarisch gebied. Alleen in een boomloos landschap kan het dier plaatselijk ontbreken en in grote bosgebieden is de dichtheid laag (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Het voedsel van de houtduif bestaat uit eikels, beukennotjes, bessen, groene plantendelen en voor een zeer groot deel uit landbouwgewassen. Ongeveer een week worden de nestjongen uitsluitend gevoerd met zogenoemde duivenmelk, een vloeibare voeding uit de krop van de oudervogels. Daarna krijgen ze ook zaden en graan. Het voedsel van de houtduif verschilt per jaargetijde. In een studiegebied in Ierland bleek dat houtduiven in de winter en het voorjaar vooral vruchten van bomen (beukennotjes), struiken (meidoornbessen) en klimop eten en daarnaast zaaizaad. In de zomer en de herfst eten ze vooral graan (Ó hUallacháin & Dunne, 2013).

In Wallonië was rond 1970 het verloop over het jaar enigszins vergelijkbaar: in het voorjaar vooral zaaizaad, in de zomer graan en in herfst en winter eikels en beukennotjes (Schnock & Seutin 1973). Houtduiven in steden leven deels van voedselresten van de mens, met name brood (Schnerer 1980). Houtduiven met nestjongen in de stad maken lange foerageervluchten naar landbouwgebieden in de omgeving (Alblas 2009; Schumm e.a. 2022).

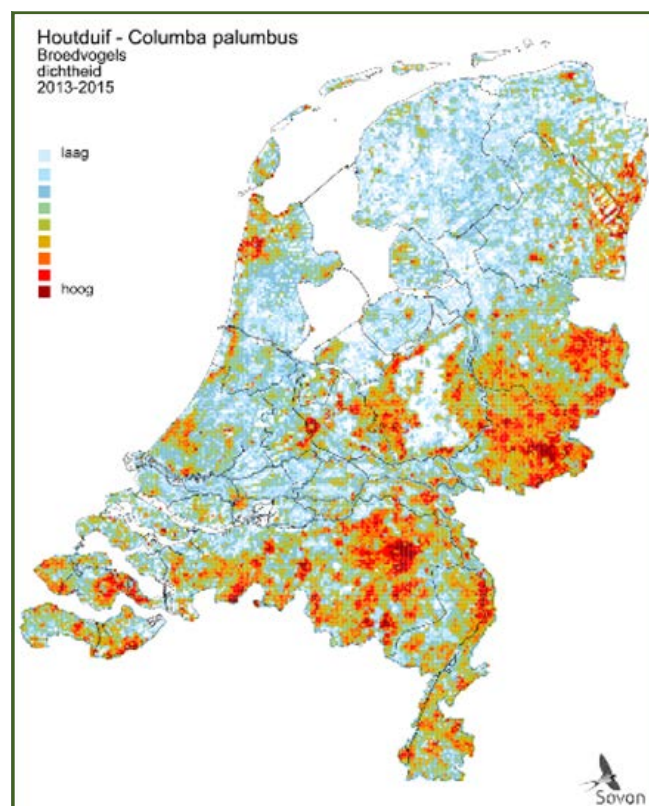
Houtduiven en hun nestjongen worden gepredeerd door met name roofvogels en uilen als havik, buizerd, bosuil en oehoe. Eieren en nestjongen worden vooral gepredeerd door kraaiachtigen, marterachtigen en eekhoorns.

6.2 VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN INVLOED JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING HOUTDUIF

6.2.1 VERSPREIDING HOUTDUIF

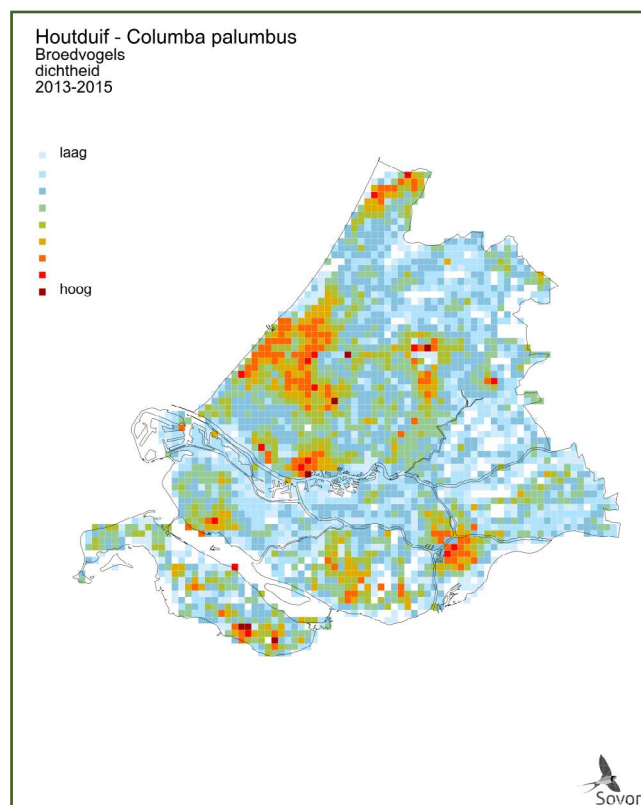
Verspreiding in Nederland en Zuid-Holland

De houtduif is als broedvogel één van de meest algemeen voorkomende vogelsoorten in Nederland.

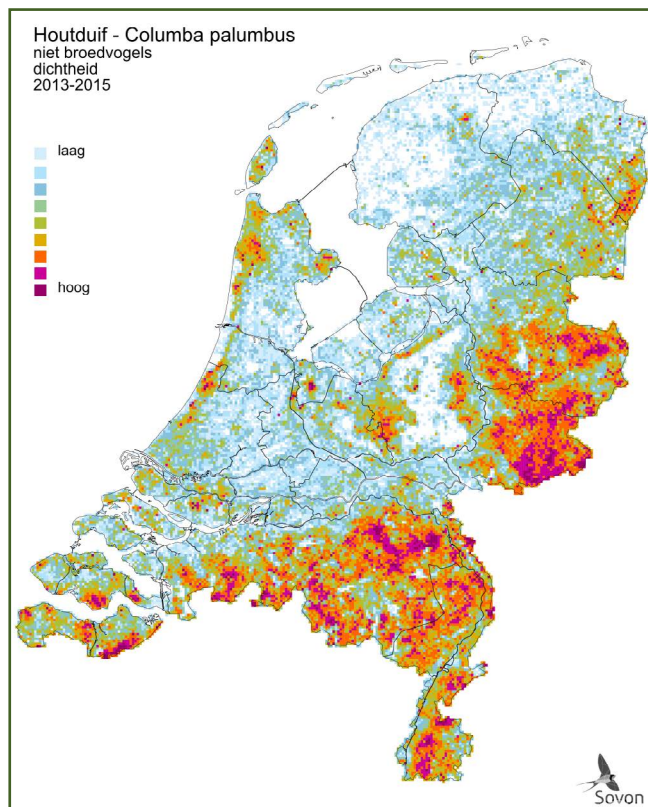
Afbeelding 18: Relatieve dichtheid van de houtduif als broedvogel in Nederland 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

De soort kent de hoogste dichtheden in halfopen agrarisch gebied in Zuidoost-Nederland en in stedelijk gebied door heel Nederland (afbeelding 18). In de open agrarische gebieden van Friesland, Groningen, Noord-Holland en het Groene Hart en in uitgestrekte bossen, zoals de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, zijn de dichtheden relatief laag. In Zuid-Holland kent de houtduif de hoogste dichtheden in steden (Den Haag, Delft, Leiden, Schiedam en Dordrecht) en lokaal in tuinbouwgebieden (afbeelding 19).

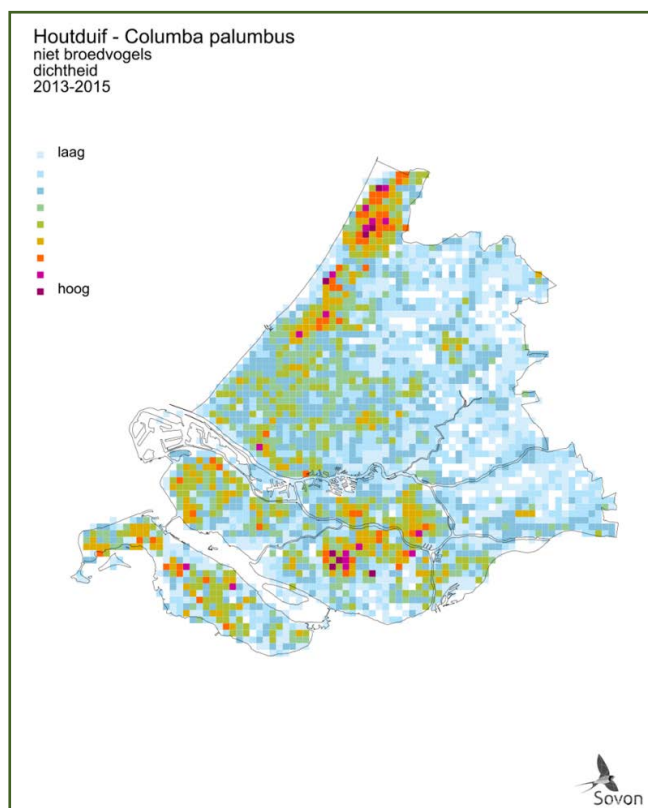

Afbeelding 19: Relatieve dichtheid van de houtduif als broedvogel in Zuid-Holland 2013-2015 (bron: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700/?prov=ZH>)

De verspreiding in de winter in Nederland (afbeelding 20) is sterk vergelijkbaar met die tijdens het broedseizoen, maar de houtduiven concentreren zich in dat jaargetijde minder in steden. Dat laatste geldt in sterke mate voor Zuid-Holland, waar de houtduif in de winter concentraties heeft in de bollenstreek en de akkerbouwgebieden van de Zuid-Hollandse eilanden, zoals de Hoeksche Waard (afbeelding 21).

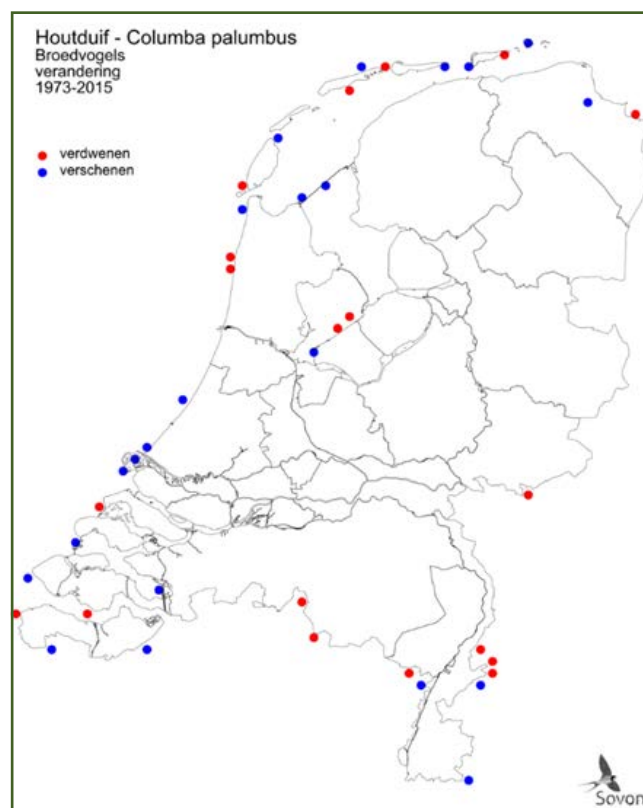

Afbeelding 20: Relatieve dichtheid van houtduiven in de winter in Nederland in 2013-2015 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

Ontwikkeling van de verspreiding

De verspreiding van de houtduif is sinds de periode 1973/77 niet gewijzigd, niet in Nederland en niet in Zuid-Holland. Dit wordt hierna toegelicht. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de wijziging van de verspreiding in de afgelopen vijftig jaar (afbeelding 22)⁵³. Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de houtduif uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan.

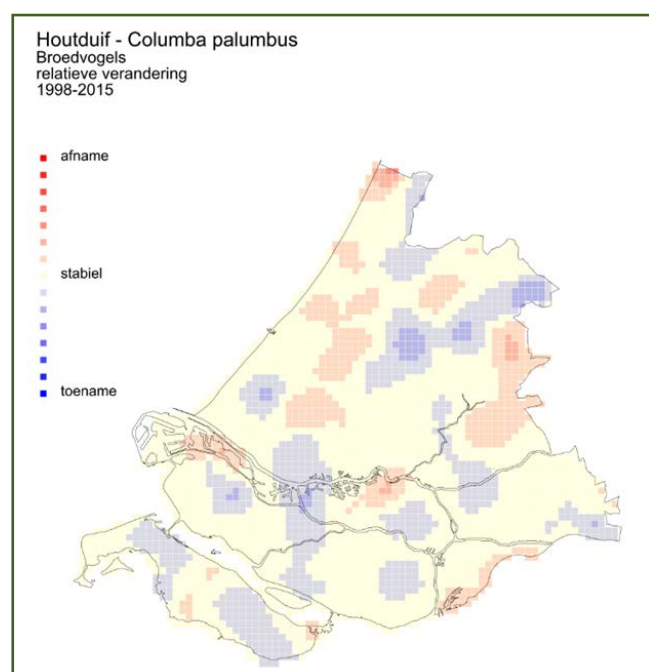

Afbeelding 22: Overzichtskaart van de veranderingen in verspreiding van de houtduif tussen 1973-1977 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

Afbeelding 21: Relatieve dichtheid van houtduiven in de winter in Zuid-Holland in 2013-2015 (bron: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700/?prov=ZH>)

⁵³ Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de houtduif als broedvogel

De houtduif is sinds de kolonisatie van Noordwest-Europese steden begin 19de eeuw, ook in Nederlandse steden toegenomen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). In de periode 1998-2000 - 2013-2015 zijn in het noorden en het westen van het land de broedvogels afgenomen in agrarisch gebied en toegenomen in stedelijk gebied. Dit geldt ook voor Zuid-Holland (afbeelding 23). Volgens Tomiałojć (2020) is de toename in steden veroorzaakt door de relatief lage predatiedruk in de stad. In steden broedende houtduiven foerageren deels buiten de stad, in agrarisch gebied (Alblas 2009; Schumm et al. 2022). Doordat ze een flinke hoeveelheid voedsel voor de nestjongen kunnen meenemen in hun krop, kan foerageren ver van het nest lonend zijn.

Afbeelding 23: Veranderingen in dichtheid van de houtduif als broedvogel in Zuid-Holland tussen 1998-2000 en 2013-2015 (bron: Sovon, website)

6.2.2 AANTALONTWIKKELING HOUTDUIF

Europa

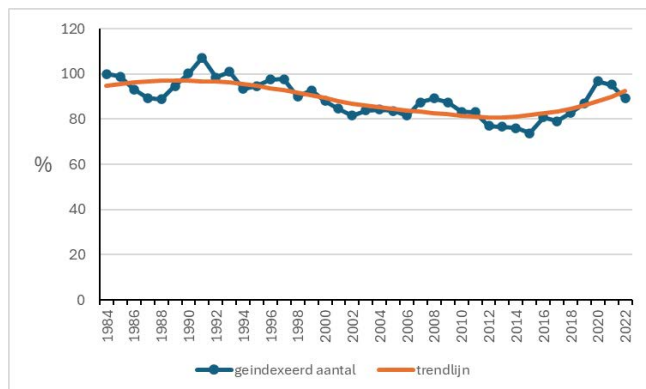
De omvang van de Europese broedpopulatie van de houtduif wordt geschat op 48,4 miljoen exemplaren en de trend is toenemend (BirdLife International 2022).

Broedpopulatie (standvogels) in Nederland en Zuid-Holland

De houtduif is een zaadeter en qua voedsel in belangrijke mate afhankelijk van de landbouw. De wijzigingen in aantallen die er zijn geweest kunnen dan ook grotendeels worden toegeschreven aan ontwikkelingen in de landbouw, vooral in de graanteelt. De intensivering van de landbouw in de jaren vijftig leidde aanvankelijk tot een sterke toename van het voedselaanbod en daarmee tot hogere aantallen houtduiven. Veranderingen in de graanteelt deden het voedselaanbod vervolgens weer afnemen. Deze veranderingen waren ploegen al vóór de winter (door de vervanging van de teelt van zomergranen door wintergranen) en efficiëntere oogstmethoden. De grootste afname werd echter veroorzaakt door de omschakeling van roggeteelt naar maïsteelt op de zandgronden (Bijlsma et al. 2001). Rond 1981 was het areaal rogge gedecimeerd en daarmee was er in de piek van de broedtijd van de houtduif (augustus/september) veel minder graan beschikbaar.

Er waren rond 1981 naar schatting 422.000 broedpaar in Nederland (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). In de loop van de jaren 1990 begon de broedpopulatie af te nemen, met een sterke afname in het agrarisch gebied die ten dele werd gecompenseerd door toename in het stedelijk gebied (Bijlsma e.a. 2001). Deze afname ging door tot 2015, waarna de populatie een toename vertoont (afbeelding 24)⁵⁴. Deze toename is nog onvoldoende om de eerdere afname volledig goed te maken. De toename vanaf 2015 kan worden toegeschreven aan de sterke ontwikkeling van de populatie in het stedelijk gebied (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Tegenwoordig is de soort in de stad een van de talrijkste broedvogels. De verwachting is dat de soort in deze omgeving blijft toenemen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022). De Nederlandse broedpopulatie in de periode 2015-2020 wordt geschat op 411.000 broedparen. Dit betekent dat de broedpopulatie ten opzichte van 1981 (422.000 broedparen) is afgenomen met 2,4% (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2022). Over de korte termijn (12 jaar) is de broedpopulatie van de houtduif toenemend (afbeelding 24).

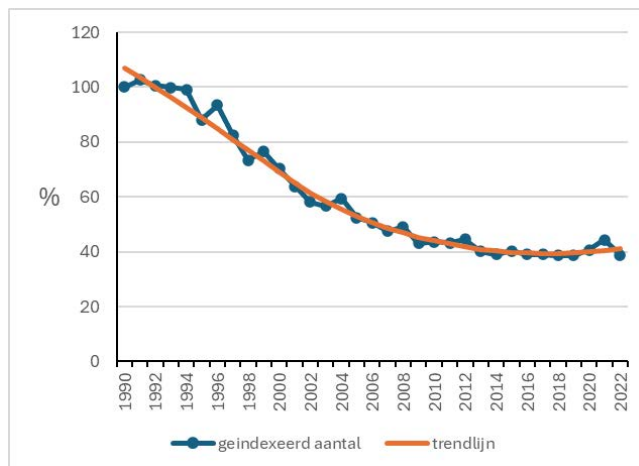
⁵⁴ De aantalontwikkeling in afbeelding 24 loopt tot en met 2022. Vlak voor het vaststellen van dit faunabeheerplan heeft Sovon de gegevens voor 2023 gepubliceerd. Met de gegevens van 2023 erbij, is de korte-termijntrend (laatste 12 jaar) niet gewijzigd (nog steeds toenemend).

Afbeelding 24: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Nederland sinds 1984 (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>)

Voor Zuid-Holland zijn er trendgegevens voor broedvogels vanaf 1990, de aantalontwikkeling in de jaren tachtig is niet bekend. De aantalontwikkeling in Zuid-Holland in de jaren tachtig in december is wel bekend, althans sinds 1983. Onder de aanname dat deze ontwikkeling representatief is voor de ontwikkeling van de broedpopulatie, is er in Zuid-Holland een afname van 5% geweest over de hele periode 1981-2022. Dit wordt hierna toegelicht. Van 1983 tot 1990 nam het aantal in december met 41% toe⁵⁵, een jaarlijkse toename van 5,0%. Bij extrapolatie naar 1981, is het aantal tussen 1981 en 1990 toegenomen met 55%. Sinds 1990 is er een afname van ongeveer 60% (afbeelding 25). Combinatie van voorgaande gegevens geeft een afname van 5% over de gehele periode.

De lange-termijnafname in Zuid-Holland (5%) ligt in dezelfde orde van grootte als de lange-termijnafname in Nederland als geheel (2,4%) zoals ingeschat door Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022). Net als in Nederland zijn ook in Zuid-Holland de broedvogels afgenomen in agrarisch gebied en toegenomen in stedelijk gebied. In een groot deel van het agrarische gebied in Zuid-Holland, waaronder het Groene Hart, nam tussen 1998-2000 en 2013-2015 de relatieve dichtheid af (afbeelding 23). De toename in de steden en dorpen compenseert de afname in het agrarisch gebied gedeeltelijk. Over de korte termijn (12 jaar) is de broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland stabiel, zonder significante aantalsverandering (afbeelding 25)⁵⁶.

Afbeelding 25: Geïndexeerde aantalontwikkeling van de broedpopulatie van de houtduif in Zuid-Holland sinds 1990 (<https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700/?prov=ZH>)

6.2.3 STAAT VAN INSTANDHOUDING HOUTDUIF

Inleiding

In paragraaf 6.2.5, kijken we naar de invloed van de jacht op de staat van instandhouding van de houtduif. Alvorens we dat doen, beoordelen wij in deze paragraaf de staat van instandhouding van de houtduif. Hiervoor zijn er verschillende methodieken. Voor de beoordeling van de staat van instandhouding van de houtduif gebruiken wij twee methodieken die zijn toegelicht in paragraaf 2.2 van dit faunabeheerplan. Het betreft een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn. Hierna volgt alleen een korte samenvatting van de methodieken, voor nadere informatie verwijzen we naar paragraaf 2.2.

Wij beoordelen de staat van instandhouding van de houtduif alleen als broedvogel omdat er in Zuid-Holland weinig houtduiven uit het buitenland overwinteren. Zuid-Holland ligt buiten de trekbaan van landen rond de Oostzee naar Frankrijk en Spanje (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023).

Samenvatting methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

De methodiek van Het European Topic Centre on Biological Diversity (Röschel e.a. 2020) betreft de IUCN-criteria voor de Rode lijst. Voor de populatieafname kijkt de IUCN naar de korte termijn, namelijk 10 jaar of drie generaties, als drie generaties langer

⁵⁵ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700/?prov=ZH>

⁵⁶ De aantalontwikkeling in afbeelding 25 loopt tot en met 2022. Vlak voor het vaststellen van dit faunabeheerplan heeft Sovon de gegevens voor 2023 gepubliceerd. Met de gegevens van 2023 erbij, is de korte-termijntrend (laatste 12 jaar) niet gewijzigd (nog steeds stabiel).

is dan 10 jaar. Daarnaast betreft het Topic Centre de populatiegegevens over de korte en lange termijn (respectievelijk 12 jaar en sinds 1980). Het Topic Centre vertaalt de population status naar de drie elementen voor de stand van instandhouding, zoals Nederland die sinds 2006 toepast (Ministerie van LN, 2006). Toch nemen wij nog aanvullend de elementen 2 (verspreiding) en 3 (leefgebied/habitat) van de wettelijke definitie mee bij de beoordeling.

Beoordeling staat van instandhouding houtduif met methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn

IUCN-criteria voor de Rode lijst en populatiegegevens korte termijn

De broedpopulaties van de houtduif in zowel Nederland als geheel als in Zuid-Holland komen niet in aanmerking voor de Rode Lijst volgens IUCN-criteria aangezien de afname over de korte termijn minder is dan 30%. De generatietijd van de houtduif is 4,1 jaar.⁵⁷ Drie generaties is dus 12 jaar. Over de korte termijn (hier 2010-2022) is de Nederlandse broedpopulatie van de houtduif toegenomen en is de Zuid-Hollandse broedpopulatie stabiel.⁵⁸ In het actuele Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels (Van Kleunen e.a. 2017) staat de houtduif op basis van de IUCN-criteria als thans niet bedreigd.

Populatiegegevens lange termijn

In aanvulling op de IUCN-criteria kwalificeert het European Topic Centre on Biological Diversity een afname sinds 1980 van meer dan 20% als Poor. In Nederland als geheel en in Zuid-Holland is de afname sinds 1980 veel minder dan 20%.

Verspreiding en habitat (leefgebied)

De verspreiding van de houtduif in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven en er wordt geen verandering verwacht. Er is voldoende leefgebied (habitat) in Nederland en Zuid-Holland om de populaties op lange termijn in stand te houden en hierin komt naar verwachting geen verandering.

Eindoordeel

Bovenstaande gegevens resulteren in het volgende eindoordeel: de staat van instandhouding van de houtduif is gunstig voor zowel Nederland als Zuid-Holland.

Samenvatting methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

De methodiek van het ministerie van LNV en Sovon Vogelonderzoek werkt met referentiewaarden voor populatie, verspreiding en leefgebied waartegen je de huidige toestand van populatie, verspreiding en leefgebied (habitat) afzet.

Beoordeling staat van instandhouding houtduif met methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn

Populatie

Op de lange termijn is er sprake van een afnemende populatie in Nederland en in Zuid-Holland. In Nederland en Zuid-Holland (na een extrapolatie vanwege ontbreken van trendcijfers over de jaren 1980) is de jaarlijkse afname sinds 1981 minder dan 1% én is de populatie minder afgenomen dan 25%. Dit leidt tot een matig ongunstige staat van instandhouding. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) verwacht dat de opgaande lijn van de laatste twaalf jaar in heel Nederland de komende twaalf jaar doorzet. Daarmee zou naar verwachting het landelijk het niveau van begin jaren tachtig weer worden bereikt. Gezien het voorgaande beoordelen wij het element populatie voor Nederland en voor Zuid-Holland als matig ongunstig.

Verspreiding

De verspreiding van de houtduif in Nederland en Zuid-Holland is stabiel gebleven en er wordt geen verandering verwacht. Gezien het voorgaande beoordelen wij het element verspreiding voor Nederland en voor Zuid-Holland als gunstig.

Habitat (leefgebied)

Het leefgebied van de houtduif in Zuid-Holland is niet wezenlijk in omvang veranderd en naar verwachting gebeurt dit ook in de toekomst niet. Belangrijkste knelpunten in agrarisch gebied waren de veranderende landbouwpraktijken waardoor de voedselsituatie is verslechterd: omschakeling van granen (beschikbaar in de broedtijd) naar maïs (pas in najaar beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en sneller onderwerken van oogstrestanten. Sovon Vogelonderzoek Nederland (2022) beoordeelt het toekomstperspectief van het aspect leefgebied van de houtduif als broedvogel voor Nederland

⁵⁷ <https://www.iucnredlist.org/species/22690103/166231450>

⁵⁸ <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>, <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700/?prov=ZH>

als geheel als gunstig. Naar verwachting blijft de situatie in agrarisch gebied gelijk of wordt wellicht iets gunstiger door uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw waaronder in de vorm van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Gezien het voorgaande beoordelen wij het element leefgebied voor Nederland en voor Zuid-Holland als gunstig.

Eindoordeel

Gezien het voorgaande beoordelen wij de staat van instandhouding van de houtduif op basis van criteria ontleend aan de Habitatrichtlijn voor Nederland en Zuid-Holland als matig ongunstig.

6.2.4 CONCLUSIE VERSPREIDING, AANTALONTWIKKELING EN STAAT VAN INSTANDHOUDING HOUTDUIF

De houtduif is als broedvogel één van de meest algemeen voorkomende vogelsoorten in Nederland en hier is in de afgelopen 45 jaar geen verandering in gekomen. Houtduiven zijn wel steeds meer gaan broeden in stedelijk gebied, waarschijnlijk omdat de predatiedruk daar minder groot is. Door veranderingen in de graanteelt vanaf de jaren vijftig is de populatie eerst toegenomen en daarna weer afgenomen. De afname in de gehele periode 1981 – 2022 ligt voor Nederland en Zuid-Holland in dezelfde orde van grootte: 2.4% voor Nederland en 5% voor Zuid-Holland. In de laatste 12 jaar van deze periode neemt de populatie toe in Nederland en is stabiel in Zuid-Holland.

Voor het bepalen van de staat van instandhouding zijn er verschillende methodieken beschikbaar. Voor een beoordeling van de staat van instandhouding van de houtduif, zijn in dit faunabeheerplan twee methodieken gebruikt, een methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn en een methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn.

Volgens de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn is de staat van instandhouding van de houtduif gunstig voor zowel Nederland als Zuid-Holland. Volgens de methodiek ontleend aan de Habitatrichtlijn is de staat van instandhouding van de houtduif matig ongunstig voor zowel Nederland als Zuid-Holland. Dit laatste oordeel ligt minder goed in lijn met de hiervoor beschreven verspreiding en aantalontwikkeling dan

het oordeel volgens de methodiek ontleend aan de Vogelrichtlijn. Deze beschrijving wijst op een gunstige staat van instandhouding.

6.2.5 INVLOED VAN DE JACHT OP STAAT VAN INSTANDHOUDING HOUTDUIF

Inleiding

Onder het voorgaande faunabeheerplan kon de houtduif jaarrond worden bestreden op basis van de landelijke vrijstelling. Onder dit faunabeheerplan is het gebruik van de landelijke vrijstelling uitgesloten en daarmee is de jacht de enige vorm van faunabeheer die wordt uitgevoerd. Daarom beoordelen we in het vervolg alleen de invloed van de jacht op de staat van instandhouding. Daarbij wordt het aantal bij de jacht gedode dieren in de jachtseizoenen 2016/2017 tot en met het 2023/2024 betrokken⁵⁹. Het jachtseizoen op de houtduif is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Vanaf de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017, bestaat er een verplichting om het aantal bij de jacht gedode dieren aan de FBE te rapporteren. Daarvoor bestond deze verplichting niet en vond rapportage plaats op basis van vrijwilligheid.

De populatie houtduiven in Zuid-Holland in de winter bestaat uit de broedvogels, hun jongen en weinig overwinterende houtduiven. Wij beoordelen daarom hierna het effect van de jacht op de broedpopulatie. Het beoordelen van het effect van de jacht op broedpopulatie is een “worstcase-benadering” omdat het gehele afschot wordt toegerekend aan de broedpopulatie en hun jongen.

Krachtens artikel 11.65 van het Bal is de jachthouder verplicht om datgene te doen wat een goed jachthouder betaamt om een redelijke stand van het in zijn jachtveld aanwezige wild te handhaven, dan wel, bij het ontbreken daarvan, te bereiken. Dat betekent dat de jachthouder zijn jachtafschot moet bepalen in het licht van deze verplichting en daarnaast verplicht is om zo nodig maatregelen te nemen gericht op het behoud of het creëren van een redelijke stand van het jachtwild. Jacht heeft geen negatief effect op omvang en kwaliteit van het leefgebied en ook niet op de verspreiding, in ieder geval niet op het niveau van 10x10 km-hokken, het niveau dat is voorgeschreven in de richtlijnen van de Europese Commissie voor

⁵⁹ Na de provinciale herindeling ligt Vijfheerenlanden niet meer in de provincie Zuid-Holland maar in Utrecht; de gegevens van Vijfheerenlanden zijn daarom niet meegenomen.

rapportage over de Habitatrichtlijn (DG Environment 2023b). Daarom wordt in het vervolg nog alleen het effect van de jacht op omvang en ontwikkeling van de populatie beoordeeld.

Invloed van de jacht op de populatie

Verreweg het grootste deel van het afschot van houtduiven in Zuid-Holland betrof afschot buiten de jachtperiode op basis van de landelijke vrijstelling. De omvang van het aandeel jacht fluctueerde tussen de 4 en 10% van de totale hoeveelheid afschot. Het is niet aannemelijk dat door het uitsluiten van het gebruik van de landelijke vrijstelling, de hoeveelheid afschot als gevolg van de uitoefening van de jacht substantieel toeneemt. Houtduiven kunnen vrijwel alleen onder schot komen onder het aanvliegen. Dat komt veruit het meeste voor terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Tijdens het jachtseizoen doet die gelegenheid zich maar weinig voor, aangezien de meeste gewassen waar houtduiven op foerageren dan al zijn geoogst.

Sinds 2013, en daarmee tijdens de looptijd van het vorige faunabeheerplan (2017-2023), zijn de aantallen houtduiven in Zuid-Holland als broedvogel niet gedaald. Daaruit volgt dat het faunabeheer, bestaande uit de uitvoering van de landelijke vrijstelling én de jacht, in de afgelopen beheerperiode geen negatief effect heeft gehad op de broedvogelpopulatie⁶⁰. Nu deze planperiode het faunabeheer van de houtduif alleen nog de jacht betreft en er geen substantiële toename van afschot door jacht wordt verwacht, is het aannemelijk dat er aanmerkelijk minder afschot plaats zal vinden dan in de afgelopen beheerperiode. Hieruit volgt dat dit afschot niet zal leiden tot een effect op de broedpopulatie en daarmee tot een verslechtering van de staat van instandhouding. Het ontbreken van een effect op de broedpopulatie betekent dat het afschot voldoet aan 'optimaal duurzaam gebruik', zoals genoemd in het 'Gidsdocument voor de jacht in het kader van de Vogelrichtlijn' van de Europese Commissie (DG Environment 2008).

Conclusie invloed van de jacht op staat van instandhouding houtduif

De uitoefening van de jacht leidt niet tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de houtduif.

6.3 SCHADE AAN WETTELIJKE BELANGEN DOOR HOUTDUIVEN

6.3.1 SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Houtduiven kunnen schade veroorzaken in landbouwgewassen. Het gaat niet alleen om vraatschade, maar ook om schade door bevuiling en vernieling, bijvoorbeeld van bessen en druiven. BIJ12 noemt in de Faunaschade Preventiekits een aantal gewassen die gevoelig zijn voor schade door houtduiven:

Akkerbouw: graan, peulvruchten, koolzaad (Vleeschouwers 2013)

Grasland: graszaad, graszoden en ingezaaid grasland

Vollegrondsgroenten: spinazie, sla, andijvie, koolsoorten, cichorei, witlof en andere vollegrondsgroenten

Fruit: aardbeien, kersen, morellen, bessen en druiven

De gevoeligheid van de gewassen verschilt per jaargetijde. Schade komt seizoensgebonden voor waarbij schade vaak samenhangt met zaaien, kiemen of rijp worden. De houtduif kan in de lente en zomer schade aan grasland en fruit veroorzaken, in lente, zomer en herfst schade aan akkerbouwgewassen en jaarrond aan vollegrondsgroenten. In de winter eten houtduiven graag blad van winterkoolzaad (Vleeschouwers 2013). Koolzaad wordt in Zuid-Holland nu nog weinig verbouwd, maar de teelt is in opkomst.

Het voedsel van de houtduif is in Nederland in de jaren zestig onderzocht met een analyse van 898 kropinhouden uit de maanden maart – september. Op basis van droog gewicht was 61% van de kropinhoud graan en 20% erwten (Cramp 1985). De schade aan erwten was financieel het grootst. Naar schatting ging jaarlijks ongeveer 680.000 kg erwten verloren door houtduiven. Behalve door dit reële oogstverlies werd de rentabiliteit van de teelt van erwten nadelig beïnvloed door groeivertraging en extra arbeid als gevolg van vraatschade aan de erwtenplanten, nog vóór de zaadvorming (Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur 1964).

⁶⁰ Zie hiervoor ook ABRvS 17 oktober 2018, ECLI:NL:RVS:2018:3366

In Denemarken zijn 967 kropinhouden van in 2010 en 2011 in de periode augustus-november geschoten houtduiven onderzocht (Olesen 2013). Het onderzoek toonde aan dat in deze periode van het jaar houtduiven bijna uitsluitend leven van landbouwgewassen (tabel 7). Bij een aantal in augustus en september gedode vogels zijn grote hoeveelheden gecoat zaaizaad aangetroffen. Dit laat zien dat houtduiven de gezaaide zaden onder de grond kunnen vinden.

Voedselsoort	#	%
Tarwe	335	35
Gerst	202	21
Klaver	135	14
Boekweit	68	7
Koolzaad-zaad	49	5
Mais	42	4
Kool en blad van koolzaad	28	3
Eikels	26	3
Paardenbloem	14	1
Erwten	12	1

Tabel 7: Belangrijkste voedsel in de krop van houtduiven in Denemarken, geschoten in de jaren 2010 en 2011 in de periode augustus-november (N=967; Olesen 2013). Items minder dan 1% niet opgenomen (Olesen 2013)

6.3.2 GEREGISTREERDE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Geregistreerde gegevens over door houtduiven veroorzaakte schade ontbreken grotendeels. Dit komt doordat houtduiven op basis van de landelijke vrijstelling jaarrond konden worden bestreden. Schade werd daarom niet getaxeerd en vergoed. Nadat de vrijstelling halverwege 2023 verviel, werd schade wel getaxeerd en vergoed. In 2023 is er bijna 50.000 euro aan schade getaxeerd aan verschillende gewassen. De meeste schade is getaxeerd in graan en peulvruchten. Het hoogste getaxeerde bedrag was bijna 15.000 euro (pot- en containervelden).

6.3.3 VERWACHTE SCHADE AAN LANDBOUWGEWASSEN

Nu in de komende beheerperiode schadebestrijding op grond van de landelijke vrijstelling niet meer mogelijk is, kan schade niet meer goed worden voorkomen. Schade treedt vooral op buiten de geopende jachtperiode. Dit betekent dat er naar

verwachting schade optreedt op percelen waar schadegevoelige gewassen worden verbouwd. Schadegevoelige gewassen worden in de gehele provincie verbouwd.

6.4 UITGEVOERD EN TOEKOMSTIG HOUDUIVENBEHEER

6.4.1 VOORGAANDE FAUNABEHEERPLANNEN EN ONTHEFFINGEN

In paragraaf 2.3 is aangegeven op grond van welke faunabeheerplannen het beheer van wildsoorten in de periode 2016 - 2024 is uitgevoerd. In deze twee⁶¹ faunabeheerplannen is ten aanzien van de houtduif hetzelfde faunabeheer beschreven. Het in het faunabeheerplan jachtsoorten 2017-2023 beschreven faunabeheer ten aanzien van de houtduif was een feitelijke voortzetting van het faunabeheer van de daaraan voorafgaande jaren. Dit betekende concreet dat de jachthouder in de geopende jachtperiode ter voorkoming van verschillende vormen van schade houtduiven bejaagde met de jachtmiddelen. Tevens werd er conform de landelijke vrijstellingsregeling opgetreden door verjaging en doden van houtduiven bij de locaties waar schade was opgetreden of dreigde, en in het omringende gebied, ter voorkoming van in het lopende of daarop volgende jaar dreigende schade. Bij de schadebestrijding met het geweer konden, ter verhoging van de effectiviteit en weidelijkheid, lokmiddelen worden gebruikt.

6.4.2 GEGEVENS GEDODE HOUDUIVEN

Jachthouders waren tot de invoering van de Wet natuurbescherming op 1 januari 2017 niet verplicht te rapporteren over het aantal bij de jacht en op vrijstelling gedode dieren. Sinds 2011 konden ze deze gegevens wel rapporteren aan de FBE. Vanaf 2013 is steeds meer afschot gemeld. Dit kwam doordat de WBE's en FBE er bij de jachthouders op aandrongen om te rapporteren. Sinds 2017 zijn jachthouders verplicht om het afschot te registreren in het online registratiesysteem van de FBE (Dora). Hierdoor zijn de gegevens vanaf 2017 het meest compleet.

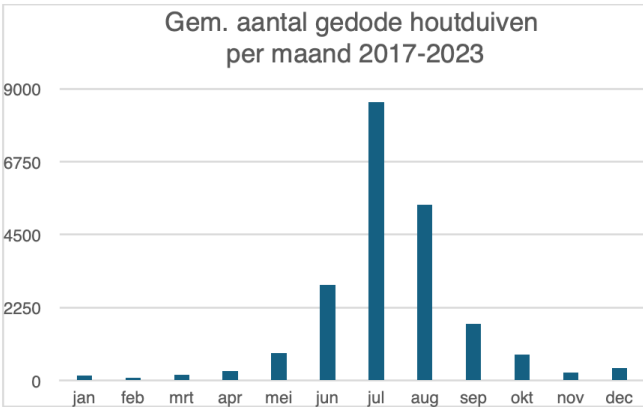
In de afgelopen 6 jaar zijn er enkele wijzigingen opgetreden in de begrenzings van de WBE's door

⁶¹ De faunabeheerplannen zijn van kracht geweest in de perioden 2013-2017 en 2017-2024.

fusies en herbegrenzings, waardoor in de tabel met het gerapporteerde afschot lege datahokken te zien zijn. WBE's Tielerwaard-West en Vijfheerenlanden zijn gedeeltelijk bij WBE's in de provincie Utrecht gaan horen (als gevolg van herindeling van de grondgebieden van de provincies per 1 januari 2019), Tielerwaard-West grotendeels en Vijfheerenlanden voor ongeveer één derde⁶². De kleine 'overgebleven' delen van deze WBE's zijn gefuseerd met de reeds bestaande WBE Alblasserwaard-Oost.

Tabel 8 geeft het gerapporteerde aantal buiten het jachtseizoen gedode houtduiven weer. Het aantal jaarlijks gedode houtduiven buiten het jachtseizoen in de periode 2017 – 2022 is redelijk constant. Het gemiddelde jaarlijkse afschot in deze periode was, naar boven afgerond, 21.750. In 2023 kon vanaf juli de vrijstelling niet meer worden uitgevoerd. Hierdoor ligt het afschot in dit jaar lager.

Tabel 9 geeft het gerapporteerde aantal in de jachtperiode gedode houtduiven weer in de jachtseizoenen 2016/17 tot en met 2023/24. Het aantal gedode houtduiven door de seizoenen heen is redelijk constant. Tijdens de jachtperiode worden veel minder houtduiven gedood dan buiten de jachtperiode. Houtduiven kunnen vrijwel alleen onder schot komen onder het aanvliegen. Dat komt veruit het meeste voor terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Tijdens het jachtseizoen doet die gelegenheid zich maar weinig voor, aangezien de meeste gewassen waar houtduiven op foerageren dan al zijn geoogst. Afbeelding 26 laat zien dat verreweg de meeste houtduiven worden gedood in juni, juli en augustus.

⁶² WBE Vijfheerenlanden heeft ook grondgebied in de provincie Gelderland.

WBE	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ade	343	256	399	364	226	251	291
Alblasserwaard-Oost	976	756	400	703	352	746	725
Alblasserwaard-West	158	239	175	372	253	210	175
De Aarlanden	832	1.213	1.497	1.823	2.799	1.388	1027
Delfland	1.646	1.212	1.742	1.645	2.011	1.024	1104
Duin- en Bollenstreek	597	222	214	681	445	321	134
Eiland IJsselmonde	2.324	2.393	1.480	1.756	1.708	1.225	1660
Goeree-Overflakkee	1.420	2.019	2.052	2.654	2.031	1.457	1155
Hoeksche Waard	4.361	5.637	3.613	6.477	6.148	5.024	3542
Krimpenerwaard	114	247	298	307	164	262	72
Putten	829	732	987	1.264	1.335	712	971
Reeuwijk e.o.	57	268	66	351	95	174	30
Rijnland Zuid	1.265	1.149	1.667	1.630	1.517	1.518	616
Schieland	3.984	3.995	3.857	4.760	4.139	3.097	2396
Vijfheerenlanden	496	709					
Voorne	886	1.202	1.138	1.006	946	979	958
Zuid-Holland	20.288	22.249	19.585	25.793	24.169	18.388	14.856

Tabel 8: Gerapporteerd aantal gedode houtduiven buiten jachtseizoen 2017 - 2023

WBE	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24
Ade	1	60	101	15	43	27	26	41
Alblasserwaard-Oost	6	155	67	30	123	69	88	28
Alblasserwaard-West	-	32	34	53	61	60	51	4
De Aarlanden	-	314	105	71	16	57	6	40
Delfland	11	40	30	28	37	87	23	26
Duin en Bollenstreek	14	212	550	181	369	185	173	348
Eiland IJsselmonde	1	33	56	127	10	21	13	29
Goeree-Overflakkee	71	132	222	117	65	347	95	80
Hoeksche Waard	26	248	145	44	58	297	136	156
Krimpenerwaard	1	17	17	24	29	37	91	10
Putten	3	29	31	41	85	143	39	39
Reeuwijk e.o.	12	249	23	107	21	55	58	9
Rijnland Zuid	1	32	24	18	25	121	10	19
Schieland	-	25	22	31	-	39	9	37
Vijfheerenlanden	8	34	111	-	-	-	-	-
Voorne	5	103	30	36	12	27	27	49
Zuid-Holland	160	1.715	1.568	923	954	1.572	845	915

Tabel 9: Gerapporteerd aantal in het jachtseizoen gedode houtduiven 2016-2024 weergegeven per jachtseizoen en per WBE

Afbeelding 26: gemiddeld aantal gedode houtduiven per maand 2017-2023

6.4.3 HOUTDUIVENBEHEER 2024 - 2026

In de planperiode van dit faunabeheerplan, vindt er een wijziging plaats ten opzichte van het faunabeheer in de vorige planperiode. De landelijke vrijstelling wordt niet meer uitgevoerd. In art. 4.17 van de Omgevingsregeling is de openstelling van de jacht op de wildsoorten geregeld. Jacht op de houtduif is mogelijk van 15 oktober tot en met 31 januari. De FBE vraagt eventueel toestemming voor duurzaam beheer buiten de jachtperiode aan ter voorkoming van schade.

Escalatieladder

Schade door houtduiven wordt beperkt door de jacht (doden binnen het jachtseizoen). Jacht vindt plaats in de periode waarin jonge houtduiven zelfstandig zijn en de ouderdieren hen niet hoeven te verzorgen. Daarmee is optreden in jachtperiode te prefereren boven optreden buiten de jachtperiode. De jachthouder heeft het recht om te jagen en de plicht door middel van jacht schade zoveel mogelijk te beperken. Om schade buiten de jachtperiode te beperken zijn aanvullende maatregelen nodig.

7. | Uitvoering

7. | Uitvoering

7.1 ORGANISATIE UITVOERING

De jacht wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de jachthouder die lid moet zijn van de WBE. De jachthouder is verantwoordelijk voor de correcte rapportage over zijn jachtveld. Alle gedode dieren worden, inclusief datum en locatie, gerapporteerd via het digitale systeem van de FBE (Dora) volgens de voorschriften die de FBE daarvoor geeft.

De uitvoeringsregels die voortvloeien uit de wet en een beschrijving van de jachtpraktijk zijn als bijlage bij dit faunabeheerplan opgenomen.

7.2 NATURA 2000-GEBIEDEN EN RUSTGEBIEDEN VOOR GANZEN

In de Omgevingswet staat het beschermingsregime voor Natura 2000-gebieden naast het beschermingsregime voor beschermde soorten. Uit jurisprudentie (ABRvS 29 december 2004, ECLI:NL:RVS:2004:AR8370) is gebleken dat de toetsing voor vergunningverlening (Natura 2000) en ontheffingverlening (voor soortenbescherming) ook gescheiden verloopt. Dit betekent concreet dat dit faunabeheerplan is toegespitst op de soortenbescherming, waarbij geen toetsing op de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden heeft plaatsgevonden. Het faunabeheerplan legt daarom ook geen beperkingen of verplichtingen op bij de uitoefening van de jacht ter bescherming van deze Natura 2000-waarden.

Voor Natura 2000-gebieden geldt dat activiteiten die een significant effect op de Natura 2000-waarden kunnen hebben, in beginsel vergunningplichtig zijn. Deze vergunningplicht geldt niet wanneer de activiteit is beoordeeld en vrijgesteld in een Natura 2000-beheerplan. Bij twijfel over een mogelijk significant effect, kan een bestuurlijk

oordeel aan het bevoegd gezag worden gevraagd. Dit is onder de Omgevingswet niet anders. Echter, de Omgevingswet schrijft niet direct voor dat een vergunning of bestuurlijk oordeel noodzakelijk is om te jagen in een Natura 2000-gebied. Ook als de jacht niet is beoordeeld in het Natura 2000-beheerplan, kan het jachtrecht van de jachthouder niet via dit faunabeheerplan worden beperkt door hem de verplichting op te leggen een vergunning of bestuurlijk oordeel aan te vragen. Het is aan de jachthouder zelf om te beoordelen of de uitoefening van de jacht op een bepaalde locatie op een bepaald moment tijdens het jachtseizoen mogelijk kan leiden tot mogelijk significante gevolgen en daarmee mogelijk vergunningplichtig is als Natura2000-activiteit.

De grondgebruikers die meedoen met de regeling van Gedeputeerde Staten ten aanzien van de rustgebieden voor trekganzen, hebben middels overeenkomsten toegezegd de ganzen niet te verontrusten in de winterperiode.

8. | Literatuur

8. | Literatuur

Alblas, P. 2009. Broedbiologie van Maastrichtse Houtduiven (*Columba palumbus*) in 2003 en 2008. CNME, Maastricht.

Arnold, T.W., J.H. Devries & D.W. Howerter 2010. Factors that affect reneesting in Mallards (*Anas platyrhynchos*). *The Auk* 127 (1): 212-221.

Averianov, A., J. Niethammer & M. Pegel 2003. *Lepus europaeus* Pallas, 1778 – Feldhase. In: F. Krapp (red.). *Handbuch der Säugetiere Europas*. Band 3/II: Hasentiere Lagomorpha: 35-104. AULA-Verlag, Wiebelsheim.

Bastmeijer, K. 2018. Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Legal Advice for Nature, Tilburg.

Bauer, K.M. & U.N. Glutz von Blotzheim 1968. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 2. Anseriformes (1. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Beintema, A., O. Moedt & D. Ellinger 1995. *Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels*. Schuyt, Haarlem.

Bijlsma, R.G. 1980. De invloed van predatie op de broedresultaten van de Houtduif *Columba palumbus* op de Zuidwest-Veluwe. *Limosa* 53 (1): 11-19.

Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. *Algemene en schaarse broedvogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2)*. GMB Uitgeverij, Utrecht.

BirdLife International 2022. *European Red List of Birds*. Publications Office of the European Union, Luxemburg.

Broekhuizen, S. 1976. The situation of the hare populations in The Netherlands. In: Z. Pielowski & Z. Pucek (red.). *Ecology and management of European hare populations*: 23-24. Polish Hunting Association, Warschau.

Broekhuizen, S. & F. Maaskamp 1980. Behaviour of does and leverets of the European hare (*Lepus europeus*) whilst nursing. *Journal of Zoology* 191 (4): 487-501. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1980.tb01480.x.

Broekhuizen, S. & F. Maaskamp 1981. Annual production of young in European hares (*Lepus europaeus* Pallas) in the Netherlands. *Journal of Zoology* 193 (4): 499-516. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1981.tb01500.x.

Cramp, S. (red.) 1985. *Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa*. Volume IV. Terns to Woodpeckers. Oxford University Press, Oxford.

Dekker, J.J.A. 2024. Hazentelling Zuid-Holland met warmtebeeld - 2024. Jasja Dekker Dierecologie B.V., Arnhem.

Dekker, J. & E. van Norren 2021. Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950. Oorzaken en beschermingsmogelijkheden (Rapport 2020.24). Zoogdiervereniging, Nijmegen.

Dessborn, L., A.L. Brochet, J. Elmberg, P. Legagneux, M. Gauthier-Clerc & M. Guillemain 2011. Geographical and temporal patterns in the diet of pintail *Anas acuta*, wigeon *Anas penelope*, mallard *Anas platyrhynchos* and teal *Anas crecca* in the Western Palearctic. *European Journal of Wildlife Research* 57: 1119–1129. DOI: 10.1007/s10344-011-0577-z.

[DG Environment] 2008. Gidsdocument voor de jacht in het kader van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand. Europese Commissie, [Brussel].

DG Environment 2023a. Reporting format as referred to in article 12 of Directive 2009/147/EC (Birds Directive). European Commission, Brussel.

DG Environment 2023b. Reporting under Article 17 of the Habitats Directive: Guidelines on concepts and definitions – Article 17 of Directive 92/43/EEC, Reporting period 2019-2024. European Commission, Brussels.

Draycott, R.A.H, A.N. Hoodless, M.I.A. Woodburn & R.B. Sage 2008. Nest predation of Common Pheasants *Phasianus colchicus*. *Ibis* 150 Special Issue 1: 37-44. DOI:10.1111/j.1474-919X.2008.00851.x.

Ellis, M.B. & T.C. Cameron 2022. An initial assessment of the sustainability of waterbird harvest in the United Kingdom. *Journal of Applied Ecology* 59: 2839–2848. DOI: 10.1111/1365-2664.14281.

Eygenraam, J.A. 1957. The sex-ratio and the production of the Mallard. *Ardea* 45: 117-143.

FBE Zuid-Holland 2017. Faunabeheerplan jachtsoorten Zuid-Holland 2017 – 2023.

FBE Zuid-Holland 2023. Faunabeheerplan Vos Zuid-Holland 2024-2031.

FBE Zuid-Holland 2024. Telprotocol nachtelijke hazentelling met behulp van warmtebeeldkijkers.

Glutz von Blotzheim, U.N., K.M. Bauer & E. Bezzel 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 5. Galliformes und Gruiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.

Hallmann, C.A., R.P.B. Foppen, C.A.M. van Turnhout, H. de Kroon & E. Jongejans 2014. Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. *Nature* 511: 341-343. DOI: 10.1038/nature1353.

Hallmann, C.A. & E. Jongejans 2021. Long-term trends and drivers of aquatic insects in the Netherlands (STOWA-rapport 2021-39). Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer, Amersfoort.

Hallmann C.A., M. Sorg, E. Jongejans, H. Siepel, N. Hofland, H. Schwan, W. Stenmans, A. Müller, H. Sumser, T. Hörren, D. Goulson & H. de Kroon 2017. More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. *PLoS One* 12 (10): e0185809. DOI: 10.1371/journal.pone.0185809.

Hill, D. 1985. The feeding ecology and survival of pheasant chicks on arable farmland. *Journal of Applied Ecology* 22 (3): 645-654. DOI:10.2307/2403218.

Hill, D. & P. Robertson 1988a. The comparative breeding success of wild and hand-reared pheasant (*Phasianus colchicus*). *Journal of Wildlife Management* 52: 446-450.

Hill, D. & P. Robertson 1988b. *The Pheasant. Ecology, Management and Conservation*. BSP, Oxford.

IJsseling, M.A. & A. Scheygrond 1943. *De zoogdieren van Nederland*. Thieme, Zutphen.

Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur 1964. Jaarverslag ITBON 1963.

Kalchreuter, H. 2003. Die Sache mit der Jagd. Perspektiven für die Zukunft des Waudwerks. Franckh-Kosmos, Stuttgart.

Kleyheeg, E. [2024]. Eendenkuikenproject – resultaten 2023.

Liebing, J., I. Völker, N. Curland, P. Wohlsein, W. Baumgärtner, S. Braune, M. Rung, A. Moss, S. Rautenschlein, A. Jung, M. Ryll, K. Raue, C. Strube, J. Schulz, U. Heffels-Redmann, L. Fischer, F. Gethöffer, U. Voigt, M. Lierz & U. Siebert 2020. Health status of free-ranging ring-necked pheasant chicks (*Phasianus colchicus*) in North-Western Germany. PLoS One 15 (6): e0234044. DOI: 10.1371/journal.pone.0234044.

LWVT & SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland. Schuyt, Haarlem.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit 2006. Natura 2000 doelendocument.

Mulder, J.L. 1988. De vos in het Noordhollands Duinreservaat. Deel 4: De fazantenpopulatie (RIN-rapport 88/44). Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

Murton, R.K. 1958. The Breeding of Woodpigeon Populations. Bird Study 5 (4): 157-183. DOI: 10.1080/00063655809475918.

Murton, R.K. 1965. The Wood Pigeon. Collins, London.

Newton, I. 2017. Farming and birds (New Naturalist Series 135). Collins, Londen.

Ó hUallacháin, D. & J. Dunne 2013. Seasonal variation in the diet and food preference of the Woodpigeon *Columba palumbus* in Ireland. Bird Study 60 (3): 417-422. DOI: 10.1080/00063657.2013.798259.

Olesen, C.R. 2013. Undersøgelse af ringduens (*Columba palumbus*) ynglesæson i Danmark. Danmarks Jægerforbund, Rødovre. [Studie van het broedseizoen van de houtduif in Denemarken].

Ottens, H.J., P. Wiersma & B.J. Koks 2013. Wintervoedsel voor Groningse en Drentse akkervogels. Limosa 86 (3) : 192-202.

Ouweneel, G. 2021. De wilde eend. Atlas Contact, Amsterdam.

Reichlin, T., E. Klansek & K. Hackländer 2006. Diet selection by hares (*Lepus europaeus*) in arable land and its implications for habitat management. European Journal of Wildlife Research 52: 109-118. DOI: 10.1007/s10344-005-0013-3.

Ridley, M.W. & D.A. Hill 1987. Social organization in the pheasant (*Phasianus colchicus*): harem formation, mate selection and the role of mate guarding. Journal of Zoology 211: 619-630. DOI: 10.1111/j.1469-7998.1987.tb04475.x.

Robinson J.A., N.S. Aldridge, L. Wright & L.G. Culzac 2003. Invertebrate food supply and breeding success of Mallards *Anas platyrhynchos* at flooded gravel quarries in southern Britain. Ardea 91(1): 3-9.

Roodbergen, M., W. Teunissen & M. Liefing 2011. Winteropvang voor akkervogels in Zeeland (SOVON onderzoeksrapport 2011/22). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Röschel, L., R. Noebel, U. Stein, S. Naumann, C. Romão, E. Tryfon, Z. Gaudillat, S. Roscher, D. Moser, T. Ellmayer, M. Löhnertz, L. Halada, A. Staneva & C. Rutherford 2020. State of Nature in the EU - Methodological paper. Methodologies under the Nature Directives reporting 2013-2018 and analysis for the State of Nature 2000 (ETC/BD report to the EEA). European Topic Centre on Biological Diversity, Parijs.

- Ruitenbeek, W. & P. Zomerdijk (2010). Vogels in Noord-Holland. Fazanten: zal onze oudste exoot verdwijnen? Tussen Duin & Dijk 9 (1): 10–11.
- Sage, R.B., C.V. Turner, M.I.A. Woodburn, A.N. Hoodless, R.A.H. Draycott & N.W. Sotherton (2018). Predation of released pheasants *Phasianus colchicus* on lowland farmland in the UK and the effect of predator control. European Journal of Wildlife Research 64: 14. DOI:10.1007/s10344-018-1174-1.
- Schai-Braun, C. Kowalczyk 1, E. Klansek & K. Hackländer 2019. Estimating Sustainable Harvest Rates for European Hare (*Lepus Europaeus*) Populations. Sustainability 11 (10): 2837. DOI: 10.3390/su11102837.
- Schai-Braun, S.C., P. Steiger, T. Ruf, W. Arnold & K. Hackländer 2021. Maternal effects on reproduction in the precocial European hare (*Lepus europaeus*). PLoS One 16 (2): e024717. DOI: 10.1371/journal.pone.0247174.
- Schekkerman, H., L. van den Bremer, H. van der Jeugd & C. van Turnhout 2016. Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend, en Krakeend in Nederland. Limosa 89: 130-137.
- Scherner, E.R. 1980. *Columba palumbus* Ringeltaube. In: U.N. Glutz von Blotzheim & K. Bauer (red.). Handbuch der Vögel Mitteleuropa. Band 9. Columbiformes – Piciformes: 64-97. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Schnock, G. & E. Seutin 1973. Contribution à l'étude écologique du Pigeon ramier (*Columba palumbus*) en Belgique. Aves 10: 182-192.
- Schumm, Y.R., J.F. Masello, V. Cohou, P. Mourguiart, B. Metzger, S. Rösner & P. Quillfeldt 2022. Should I stay or should I fly? Migration phenology, individual-based migration decision and seasonal changes in foraging behaviour of Common Woodpigeons. The Science of Nature 109: 44.
- Speek, B.J. & G. Speek 1984. Thieme's vogeltrekatlas. Thieme, Zutphen.
- Ter Haar, B. 2017. Jacht in Berkheide. In: G. van Ommering, G. van der Bent & R. van Rossum (red). Bijzonder Berkheide: 276. Werkgroep Berkheide & Stichting Berkheide Coepelduijnen, Katwijk.
- Ter Harmsel, R., R.J. Bijlsma, E. van der Grift, N. Villing, N. van Eupen, L. Biersteker & S. Los 2022. Staat van instandhouding haas en konijn (Rapport 3151). Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Schmidt, N.M., T. Asferg & M.C. Forchhammer 2004. Long-term patterns in European brown hare population dynamics in Denmark: effects of agriculture, predation and climate. BMC Ecology 4: artikel 15. DOI:10.1186/1472-6785-4-15.
- Schneider, E. 1978. Der Feldhase. Biologie, Verhalten, Hege und Jagd. BLV, München.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos, Utrecht.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2022. Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst (Sovon-rapport 2022/22). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023. Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst. Provincie Zuid-Holland. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Ten Den, P. 1989. Achtergronden en oorzaken van de recente aantalsontwikkeling van de fazant in Nederland (RIN-rapport 89/11). Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem.

TomiaŁój, L. 2021. Impact of Nest Predators on Migratory Woodpigeons *Columba palumbus* in Central Europe – Breeding Densities and Nesting Success in Urban Versus Natural Habitats. *Acta Ornithologica* 55 (2): 139-154. DOI: 10.3161/00016454AO2020.55.2.001.

Van den Bremer, L., H. Schekkerman, H. van der Jeugd, M. van Roomen, E. van Winden & C. van Turnhout 2015. Populatieontwikkeling Wilde Eend, Krakeend, Kuifeend en Tafeleend in Nederland: wat weten we over de achtergronden? (Sovon-rapport 2015/65, CAPS-rapport 2015/01). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Dijk, T.C., M.A. van Staalduinen & J.P. Van der Sluijs 2013. Macro-Invertebrate Decline in Surface Water Polluted with Imidacloprid. *PLoS One* 8 (5): e62374. DOI: 10.1371/journal.pone.0062374.

Van Kleunen A., R. Foppen & C. van Turnhout 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria (Sovon-rapport 2017/34). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Norren, E., J. Dekker & H. Limpens 2020. Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 volgens Nederlandse en IUCN-criteria (Rapport 2019.026). Zoogdierverseniging, Nijmegen.

Van Roomen M., G. Citegetse, O. Crowe, T. Dodman, W. Hagemeijer, K. Meise & H. Schekkerman (red.) 2022. East Atlantic Flyway Assessment 2020. The status of coastal waterbird populations and their sites. Wadden Sea Flyway Initiative p/a CWSS, Wilhelmshaven, Germany, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands, BirdLife International, Cambridge, United Kingdom.

Vergeer J-W. & P. Eekelder 1999. Het nieuwe Nederlandse atlasproject voor broedvogels: stand van zaken en eerste resultaten. *Het Vogeljaar* 47 (2): 62-76.

Vleeschouwers, B. 2013. Heeft koolzaadteelt mogelijkheden? *Boerenbond Management & Techniek* 12: 40-42.

Vogel R., R. Foppen, L. van den Bremer, C.A.M. van Turnhout & M. van Roomen 2023. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels (Sovon-rapport 2021/26). Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Voigt, U. & U. Siebert (2020). Survival rates on pre-weaning European hares (*Lepus europaeus*) in an intensively used agricultural area. *European Journal of Wildlife Research* 66: 67. <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01403-z>.

Wiegers, J.N., E. Jongejans, C.A. M. van Turnhout, L. van den Bremer, H. van der Jeugd & E. Kleyheeg 2022. Integrated population modeling identifies low duckling survival as a key driver of decline in a European population of the Mallard. *Ornithological Applications* 124: 1-12. DOI: 10.1093/ornithapp/duac020.

9. | Bijlage

9.

Bijlage

Wettelijke uitvoeringsregels jacht en beschrijving jachtpraktijk

WETTELIJK UITVOERINGSREGELS

Hierna zijn de belangrijkste wettelijke regels opgenomen ten aanzien van het uitvoeren van de jacht en ten aanzien van het gebruik van het geweer, jachtvogels en eendenkooi.

JACHTVERBODEN

Artikel 11.66 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) bepaalt:

1. De jacht wordt niet uitgeoefend:
 - a. voor zonsopgang en na zonsondergang;
 - b. op zondagen, de nieuwjaarsdag, de tweede paasdag, de Hemelvaartsdag, de tweede pinksterdag en de beide kerstdagen;
 - c. op begraafplaatsen;
 - d. vanaf of vanuit een voertuig;
 - e. vanaf of vanuit een vaartuig;
 - f. vanuit een luchtvaartuig;
 - g. als de grond met sneeuw is bedekt.
2. De jacht wordt niet uitgeoefend op wild:
 - a. als dat zich als gevolg van hoge waterstand ophoudt op hoog gelegen gedeelten van het terrein;
 - b. voor zover dat zich bevindt in of in de nabijheid van wakken of bijten in het ijs;
 - c. voor zover dat als gevolg van onvoldoende bevedering niet in staat is te vliegen;
 - d. dat als gevolg van weersomstandigheden in uitgeputte toestand verkeert;
 - e. binnen een straal van 200 m rond plaatsen waar voer of aas is of wordt verstrekt om dat wild te lokken.

UITZONDERINGEN OP JACHTVERBODEN

Op bovenstaande jachtverboden zijn de volgende uitzonderingen (11.67 Bal), waarbij in afwijking van het bepaalde in artikel 11.66 Bal bepaalde handelingen toch mogen plaatsvinden.

1. De jacht op de wilde eend mag gedurende een

half uur voor zonsopkomst en een half uur na zonsondergang worden uitgeoefend.

2. De jacht mag worden uitgeoefend vanaf of vanuit een vaartuig dat vaart met een snelheid van ten hoogste 5 km/u.
3. Ook als de grond met sneeuw is bedekt, mag de jacht, worden uitgeoefend op:
 - a. wilde eenden of houtduiven;
 - b. konijnen, hazen of fazanten, als deze dieren anders worden bejaagd dan voor de voet.
4. Als gebruik wordt gemaakt van een eendenkooi, mag de jacht worden uitgeoefend binnen een straal van 200 m rond plaatsen waar voer of aas is of wordt verstrekt om wild te lokken.

MIDDELEN DIE KUNNEN WORDEN GEBRUIKT BIJ DE UITOEFENING VAN DE JACHT

Artikel 11.71 van het Bal bepaalt:

1. Bij de uitoefening van de jacht worden geen andere middelen gebruikt dan:
 - a. geweren;
 - b. honden, met uitzondering van lange honden;
 - c. aantoonbaar gefokte haviken (*Accipiter gentilis*) of slechtvalken (*Falco peregrinus*);
 - d. eendenkooien;
 - e. lokeenden of lokduiven, die niet blind of verminkt zijn;
 - f. fretten;
 - g. buidels;
 - h. schermen.
2. De jacht wordt niet uitgeoefend als zich in het veld andere middelen bevinden die geschikt zijn voor het vangen of doden van dieren dan de in het eerste lid genoemde middelen.
3. Degene die zich in het veld bevindt met voor de jacht toegestane middelen of met andere middelen waarmee kan worden gejaagd, wordt geacht zich daarmee bij de uitoefening van de jacht in het veld te bevinden, tenzij het tegendeel blijkt.

4. De jacht wordt niet uitgeoefend met het geweer binnen de in het omgevingsplan aangewezen bebouwingscontour jacht, bedoeld in artikel 5.165a van het Besluit kwaliteit leefomgeving, of op terreinen die onmiddellijk aan die bebouwingscontour grenzen.

REGELS VOOR DE GEBRUIKER VAN HET GEWEER

Op grond van regels gesteld op basis van art. 4.32 van de Omgevingswet, beschikt degene die een geweer gebruikt over deskundigheid en heeft met gunstig gevolg een erkend examen afgelegd. Verder is hij verzekerd voor de burgerrechtelijke aansprakelijkheid voor schade waartoe het gebruik van het geweer aanleiding kan geven. Verder verstrekt degene aan wie een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit is verleend, gegevens over door hem gedode dieren aan de faunabeheereenheid.

Degene die gebruik maakt van het geweer beschikt over een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit (voorheen: jachtake). Een jachtgeweeractiviteit is in de wet gedefinieerd als het gebruik van een geweer om in het wild levende dieren te doden (zie: Bijlage bij art. 1.1 Omgevingswet, onder A, Begrippen). Een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit wordt alleen verstrekt aan degenen die daadwerkelijk beschikken over een jachtrecht. Dat betekent dat hij moeten beschikken over een jachtveld van voldoende omvang dat aan de daaraan gestelde eisen voldoet.

TOEGESTANE ACTIVITEITEN MET HET GEWEER

Artikel 11.75 van het Bal bepaalt:

1. Een geweer wordt ter uitvoering van de wet alleen gebruikt voor:
 - a. de uitoefening van de jacht;
 - b. het verrichten van een flora- en fauna-activiteit die betrekking heeft op het doden van dieren in overeenstemming met de daarvoor verleende omgevingsvergunning of in overeenstemming met de omgevingsverordening of ministeriële regeling waarbij op grond van dit hoofdstuk vergunningvrije gevallen zijn aangewezen;
 - c. het bestrijden van exoten of verwilderde dieren, als dat in opdracht van Onze Minister

- voor Natuur en Stikstof of van gedeputeerde staten gebeurt, of als de betrokken diersoorten zijn aangewezen bij ministeriële regeling;
- d. het bestrijden van de zwarte rat, de bruine rat of de huismuis;
- e. het schieten van kleiduiven;
- f. jachthondenproeven.

2. Het verbod, bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, onder f, van de wet, om zonder omgevingsvergunning een jachtgeweeractiviteit te verrichten, geldt niet in bij omgevingsverordening aangewezen gevallen. Bij de aanwijzing wordt rekening gehouden met de belangen van de natuurbescherming, het waarborgen van de veiligheid, het beschermen van de gezondheid en het beschermen van het milieu. Vergunningvrije gevallen worden aangewezen bij ministeriële regeling als Onze Minister voor Natuur en Stikstof bevoegd gezag is als bedoeld in artikel 11.25, eerste lid.

REGELS VOOR HET GEBRUIK VAN HET GEWEER

Er gelden verboden voor het gebruik van het geweer voor zonsopgang en na zonsondergang¹, binnen de afpalingskring van een eendenkooi, binnen de bebouwingscontour jacht en de onmiddellijk aangrenzende terreinen, vanaf of vanuit een rijdend voertuig en vanuit een luchtvaartuig (art. 11.83 Bal). Een geweer mag niet worden voorzien van een geluiddemper, een kunstmatige lichtbron, een voorziening om de prooi te verlichten, een vizier met beeldomzetter, een elektronische beeldversterker of enig ander instrument om in de nacht te schieten, zo is in art. 11.79 lid 5 van het Bal bepaald. Verder zijn in de artikelen 11.79 tot 11.82 van het Bal regels gesteld aan kaliber, magazijn en munitie.

Van deze regels kan - ten aanzien van het gebruik van het geweer en munitie voor beheer en schadebestrijding - worden afgeweken met maatwerkregels onder de beperking gesteld in art. 11.82 Bal.

REGELS VOOR HET DRAGEN VAN EEN GEWEER

Artikel 11.84 van het Bal bepaalt (verboden locaties dragen van het geweer):

1. Een geweer of een gedeelte van een geweer wordt

¹ M.u.v. het gebruik van het geweer bij de jacht op wilde eenden, zie hiervoor onder Uitzondering op jachtverboden.

- niet in het veld gedragen als de drager geen houder van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit is, tenzij de drager om een andere reden het recht heeft daar een geweer te gebruiken.
2. De houder van een omgevingsvergunning voor een jachtgeweeractiviteit draagt geen geweer op gronden waarop hij niet het recht heeft een geweer te gebruiken.

REGELS VOOR JACHTVOGELS

Voor het mogen inzetten van jachtvogels geldt als algemene eis dat degene die dergelijke vogels als middel hanteert, beschikt over een speciale omgevingsvergunning, namelijk de omgevingsvergunning voor een valkeniersactiviteit. In art. 11.71 lid 1 en onder c Bal zijn de jachtvogels aangewezen die mogen worden gebruikt voor de uitoefening van de jacht op de vijf wildsoorten: aantoonbare gefokte haviken en slechtvalken (zie ook hiervoor).

Jachtvogels worden voor het vangen of doden van dieren ter uitvoering van de wet alleen gebruikt voor (zie art. 11.85 Bal): de uitoefening van de jacht, het verrichten van een flora- en fauna-activiteit en het bestrijden van verwilderde dieren of exoten. Ook het bestrijden van de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis mag met jachtvogels plaatsvinden, voor zover dat gebeurt met aantoonbaar gefokte haviken of slechtvalken. Voor het vangen of doden van vogels in het kader van beheer en schadebestrijding kunnen alleen aantoonbaar gefokte haviken, slechtvalken en woestijnbuizerds worden toegestaan (art. 8.74p Besluit kwaliteit leefomgeving).

REGELS VOOR DE EENDENKOOI

In art. 11.86 Bal zijn de eisen neergelegd waaraan een eendenkooi moet voldoen. Zo moet in de kooi een open wateroppervlakte aanwezig zijn van ten minste 200 vierkante meter, waarin een cirkel met een straal van ten minste 7,50 m kan worden beschreven. Net als bij het gebruik van het jachtgeweer of jachtvogels, is het voor het gebruik van een eendenkooi van belang dat de kooiker over voldoende kennis en kunde beschikt. Daarvoor moet hij een examen hebben behaald dat wordt erkend door de minister (art. 11.89 Bal).

JACHTPRAKTIJK

JACHTPRAKTIJK HAAS

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De haas is aan een vast leefgebied gebonden en vooral 's nachts actief. Bij tellingen 's nachts waarbij gebruik gemaakt wordt van kunstlicht, nachtzichtapparatuur of warmtebeeld, kan de jachthouder ieder jaar een goede indruk krijgen van de hazenstand en de aantaltrend. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. Mogelijke aanpassingen betreffen het inzaaien van kruidenrijke faunaranden en de aanleg van wildakkertjes. Dergelijke elementen verbeteren het voedselaanbod voor de haas. Aangezien hazen vooral in de winter graag rusten onder heggen, in struwelen en in ruigtes, verbetert ook het aanleggen en beheren van deze elementen het leefgebied van de haas. Het belangrijkste probleem is de overleving van jonge haasjes in de eerste maand, als ze nog weinig mobiel zijn. De eerste snede zo lang mogelijk uitstellen, het aantal snedes beperken en gefaseerd maaien zijn goede maatregelen ter verbetering van het leefgebied.² Ook meerjarige braaklegging en het bevorderen van kruiden zijn goede maatregelen.

De haas wordt vooral bejaagd door middel van de drijfjacht, waarbij een aantal mensen door een deel van het jachtveld loopt om dieren te laten wegllopen. Of de haas in het jachtseizoen wordt bejaagd en in welk aantal, is afhankelijk van wat de jachthouder met name na de zomer over de populatie in zijn jachtveld te weten is gekomen. Op basis van ervaring en kennis van het veld, maakt de jachthouder een planning voor de drijfjacht. Op één of enkele dagen van het jachtseizoen wordt met veelal een vaste groep geweerdragers, drijvers en apporteerhonden gejaagd. Bepaalde delen van het terrein worden niet bejaagd om een redelijke wildstand te handhaven.

² Weber, D. 2017. Hasen fördern funktioniert! Schlussfolgerungen aus dem Project HOPP HASE in der Nordwestschweiz. Bristol-Stiftung, Bern.

Daarnaast worden in het kader van dierenwelzijn afspraken gemaakt om dieren die op een bepaalde manier wegvlugten, ook weg te laten komen.

Na de jacht kan de jachthouder, aan de hand van wat alle aanwezigen aan wild hebben gezien, zijn beeld bijstellen over de wilddichtheid. Vervolgens bepaalt de jachthouder of een volgende jachtdag verantwoord kan worden uitgevoerd. Deze eventuele volgende jachtdag kan worden beperkt tot dat deel van het jachtveld waarvan de jachthouder weet dat daar een voor schade gevoelig gewas wordt geplant of gezaaid, de jacht is dan vooral gericht op schadebestrijding en minder op benutting.

Een perceel kan op meerdere wijze worden bejaagd. De wijze die wordt gebruikt is afhankelijk van zaken als het oppervlakte en de vorm van het perceel of de percelen, van het beschikbare aantal drijvers en geweerdagers en van het aantal aanwezige honden. Voorop staat dat het wild binnen de opzet van de drijfjacht een goede kans heeft om te vluchten. Het meest klassiek is de opstelling van een rij drijvers aan één zijde van het te bejagen perceel. Aan de andere zijde van het perceel staat een rij jagers (om de 60 m), de “kopgeweren, soms aangevuld met een jager aan beide zijden, de “flankgeweren”. Aan ieder einde van de rij drijvers, loopt een geweerdager met de drijverlinie mee, iets voor de drijvers uit. Zij krijgen vaak de instructie mee om alleen naar buiten te schieten, dus op een haas dat het veld heeft verlaten. Kopgeweren en flankgeweren kunnen (als het vlak groot is) aanvankelijk nog wel in het uit te drijven vlak schieten, als de rij drijvers dichterbij de kopgeweren komt, is dit uiteraard niet meer mogelijk.

Een andere mogelijkheid om een vlak uit te drijven is jagers met de drijvers te laten meelopen, met aan iedere zijde een vooruitlopend “flankgeweer”. Dit heeft het voordeel dat er minder mensen nodig zijn. Ook ontstaat er geen probleem als de drijvers/schutters het einde van het veld naderen. Men kan in principe vooruit blijven schieten tot aan het einde van het veld. De kans dat dieren vooruit wegvlugten is bij deze uitvoeringswijze groter, maar het is toch niet de intentie om alle dieren te schieten.

JACHTPRAKTIJK FAZANT

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld.

De fazant is aan een vast leefgebied gebonden. Daardoor kan de jachthouder ieder jaar een goede indruk krijgen van de stand van de fazant en de aantalstrend. De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. Om het leefgebied van de fazant te verbeteren worden landschapselementen zoals struwelen, heggen, bomen en ruige overhoekjes aangeplant en beheerd. Daarnaast worden faunaranden ingezaaid en wildakkers en poelen aangelegd. De belangrijkste problemen met het leefgebied van de fazant zijn het aanbod aan insecten voor de kuikens en het voedselaanbod in de winter. Braaklegging en aanleg van brede faunaranden rond akkers zijn goede maatregelen om deze problemen te verminderen.

Voor het bejagen van fazanten wordt gebruik gemaakt van hagelgeweren. Ze worden ‘voor de voet’ bejaagd, waarbij één of enkele jagers rustig door het veld lopen, of door middel van drijfjacht waarbij een grotere groep mensen in linie door het veld loopt om fazanten te laten opvliegen. Bij de jacht worden honden ingezet om fazanten op te sporen, uit de dekking te krijgen en geschoten fazanten te apporteren.

Of de wildsoort in het jachtseizoen wordt bejaagd en in welk aantal, is afhankelijk van wat de jachthouder met name na de zomer over de populatie in zijn jachtveld te weten is gekomen. Op basis van ervaring en kennis van het veld, maakt de jachthouder een planning voor de drijfjacht. Zie voor een beschrijving van de drijfjacht hiervoor onder jachtpraktijk haas.

JACHTPRAKTIJK WILDE EEND

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. De wilde eend heeft een regionale leefwijze. Omdat de wilde eend zich verplaatst over grotere gebieden en er verschillen bestaan tussen de diverse plekken in het leefgebied, is de wilde eend moeilijk te tellen. Blijven wilde eenden de ene dag in een hoek liggen waar ze onder overhangend riet slechts zeer ten dele zichtbaar zijn, op andere dagen vertonen deze

dieren zich bijna allemaal goed telbaar in de lucht. De jachthouder kan een impressie krijgen van de aantalon ontwikkeling van wilde eenden door in te schatten hoe de aantallen zich ontwikkelen op de vaste plekken waar wilde eenden naar toe trekken om te foerageren. Die impressie van de jachthouder is van waarde omdat deze tot stand komt op basis van een groot aantal observaties.

De jachthouder maakt ook een inschatting van het risico op schade. Kennis over landbouwgewassen is daarbij noodzakelijk. Wilde eenden vliegen over grote afstanden van rustplaatsen op het water naar percelen waar ze gaan foerageren. Omvang en plaats van schade door wilde eenden zijn daardoor moeilijk te voorspellen.

De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. De jachthouder kan op verschillende manieren het leefgebied van de wilde eend verbeteren. Het belangrijkste probleem op het ogenblik is de overleving van de kuikens. Die kan worden verbeterd door de aanleg van flauwe oevers met een brede strook ruige vegetatie. Dat biedt dekking en voedsel. Dekking verbetert ook de overleving van broedende vrouwtjes en legsels. Een andere goede maatregel is het aanbieden van kunstmatige nestgelegenheid, zoals eendenkorven en hooirollen in een gazen omhulsel, bij voorkeur boven water zodat grondpredatoren het nest moeilijk kunnen bereiken. Bij een studie in de Verenigde Staten was het nestsucces in dergelijke kunstmatige nestgelegenheden 73%.³ Het nestsucces van de wilde eend in Nederland is maar 38% (Scheckerman e.a. 2016). De overleving van broedende vrouwtjes en legsels kan ook verbeterd worden door beheer van vossen.

Jacht op wilde eenden is een jachtvorm waarbij men de vogels bejaagt terwijl ze langs vliegen of terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan eten. Wilde eenden worden bejaagd met hagelgeweren en in zeer beperkte mate met eendenkooien en jachtvogels. Wilde eenden

foerageren vooral 's nachts en in de schemering op het land. Een jager kan ook door rustig langs sloten te lopen een opvliegende eend schieten. De jager jaagt dan 'voor de voet'.

De periode waarin aanvliegend wild kan worden bejaagd is veelal kort, soms extreem kort. Meestal strekt die periode zich uit van een half uur voor zonopkomst tot enkele uren na zonopkomst. Soms is de periode rond zonsondergang geschikt. Of een plek 's avonds of 's ochtends geschikt is, is afhankelijk van de situatie.

Vogels die naar een perceel vliegen doen dat langs vliegroutes die ze kiezen op basis van hun gewoonten en op basis van het terrein met de daarin aanwezige landschappelijke elementen. Vogels komen over een dijk of hoge bomen heen, zakken, draaien op hun eigen wijze op een perceel met voedsel af, draaien in de wind en landen. Dit land kan ook op het deel van het perceel plaatsvinden waar de jager geen plek heeft om zichzelf onzichtbaar te maken. Voor een deel kan dit worden ondervangen door schuilplekken te creëren en te verplaatsen. Op zo'n moment kunnen lokmiddelen de invallende vogels dichterbij de plek laten neerstrijken waar de jager dekking heeft gevonden. De wijze van indraaien en landen bepalen of een succesvol schot kan worden afgegeven. Het gebruik van lokmiddelen is dus vooral bedoeld om zeker te zijn van een effectief dodelijk schot. Na het eerste schot zullen de andere vogels doorstarten en wegvliegen zodat het afgeven van een tweede schot op een tweede vogel vaak al niet meer mogelijk is. Omdat de wijze van aanvliegen van vogelgroepen veelal hetzelfde verloopt, is het aantal jagers dat effectief kan optreden beperkt, het opstellen van meer jagers heeft weinig nut. Het zijn steeds dezelfde posten die kansen krijgen, tenzij bijvoorbeeld de wind snel sterk draait.

Een goede jachthond is belangrijk. De hond kan veel sneller dan een mens geschoten dieren vinden, vaak op voor de mens slecht bereikbare plekken. Ieder geschoten dier moet zo snel mogelijk bij de jager in handen komen. Een geschoten dier dat nog niet dood is, wordt meteen gedood.

³ Mammenga, P.W., L.D. Flake, M.E. Grovijahn, S.J. Vaa & F. Higgins (2007). Mallard use of elevated nesting structures: 15 years of management in eastern South Dakota. South Dakota Department of Game, Fish & Parks, Pierre, en South Dakota Agricultural Experiment Station, Brookings.

JACHTPRAKTIJK HOUTDUIF

De jachthouder besteedt veel tijd aan het verzamelen van informatie om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de stand van het wild in zijn jachtveld. Houtduiven vliegen over grote afstanden van slaapplekken en broedlocaties naar percelen waar ze gaan foerageren. Op deze percelen wordt soms in groepen gevoerd. Door mobiliteit en groepsvorming zeggen de aantallen bij een telling in een specifiek jachtveld weinig over het risico op schade in de komende tijd in dat jachtveld. Omvang en plaats van schade door houtduiven zijn moeilijk te voorspellen.

Zodra het risico op schade toeneemt, moet de jager bij de bejaging van houtduiven veel in zijn veld zijn om vast te stellen hoe de duiven vliegen en waar in de percelen ze willen zijn. Vaak zijn dit open plekken of door de wind platgeslagen stukken gewas: hier vormen de vruchten van het gewas een gemakkelijk bereikbaar en geprefereerd voedsel voor houtduiven. Op dergelijke locaties moet de jager proberen meer schade te voorkomen. Het beste kan dit vanuit een camouflagehut die de jager opstelt in de nabijheid van een foerageerplek.

De jachthouder neemt daarnaast zo nodig maatregelen ter verbetering van het leefgebied. Deze maatregelen komen niet alleen ten goede aan de bejaagbare soorten, ook andere plant- en diersoorten profiteren, met als resultaat meer biodiversiteit en variatie in het veld. De belangrijkste factor is het voedselaanbod in het tweede deel van de winter. (Delen) van akkers braak laten liggen tot in het voorjaar is waarschijnlijk de beste maatregel.

Houtduiven worden bejaagd met hagelgeweren en in zeer beperkte mate met jachtvogels. Houtduiven worden met het geweer bejaagd terwijl ze langs vliegen of terwijl ze aan komen vliegen op de plek waar ze willen gaan foerageren. Houtduiven vliegen vaak dezelfde trajecten naar het perceel waar ze gaan foerageren. De houtduif wordt vooral invallend op de foerageerplek bejaagd. Als lokkers worden imitatiehoutduiven of een dode houtduif gebruikt. De periode waarin aanvliegende houtduiven kunnen worden bejaagd is veelal kort: van ongeveer een half uur voor zonsopkomst tot enkele uren daarna.

Houtduiven vliegen naar percelen langs vliegroutes die ze kiezen op basis van hun gewoonten en op basis van het terrein met de daarin aanwezige

landschappelijke elementen. De vogels vliegen over een dijk of hoge bomen heen, zakken, draaien vervolgens op hun eigen wijze op een perceel met voedsel af, draaien in de wind en landen. Dat landen kan wel eens op het deel van het perceel dreigen plaats te vinden waar de jager geen plek heeft om zichzelf onzichtbaar te maken. Voor een deel kan dit worden ondervangen door schuilplekken te creëren en te verplaatsen. Op zo'n moment kunnen lokmiddelen ervoor zorgen dat de invallende vogels dichter bij de plek landen waar de jager dekking heeft gevonden. De wijze van indraaien en landen bepalen of een succesvol schot kan worden afgegeven. Het gebruik van lokmiddelen is vooral bedoeld om op percelen die groter zijn dan de reikwijdte van het hagelgeweer, toch de schade te kunnen bestrijden en zeker te zijn van een effectief schot. Na het eerste schot zullen de andere vogels doorstarten en wegvliegen zodat het afgeven van een tweede schot op een tweede vogel vaak al niet meer mogelijk of nodig is. Dit betekent dat per actie één houtduif geschoten zal worden. Omdat de wijze van aanvliegen van vogelgroepen veelal hetzelfde verloopt, is het aantal jagers dat effectief kan optreden beperkt, het opstellen van meer jagers heeft weinig nut. Het zijn bij een actie steeds dezelfde jagers die kansen krijgen, tenzij bijvoorbeeld de wind snel sterk draait.

Faunabeheereenheid
Zuid-Holland